

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ ખાતે

ફર્સ્ટ અપીલ નં. ૧૩૪૩/૧૯૮૮

મંજૂરી અને હસ્તાક્ષર માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એમ.એસ. શાહ

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી કે.એમ. મહેતા

=====

૧ શું સ્થાનિક સમાચારપત્રોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવા માટે મંજૂરી આપી શકાય

? હા

૨ રિપોર્ટરને સંદર્ભિત કરવું કે નહીં ? હા

૩ શું ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા ઈચ્છે છે? ના

૪ શું આ કેસમાં ભારતના સંવિધાન, ૧૯૫૦ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા

કોઈપણ હુકમના અર્થઘટન અંગેનો કાયદાનો કોઈ મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્ન સમાવિષ્ટ

છે? ના

૫ શું ચુકાદો સિવિલ જજને પરિપત્રિત કરવામાં આવે? ના

=====

શાંતાબેન, સ્વર્ગસ્થ કાંતિભાઈ પુંજાભાઈ વણકરની વિધવા અને

પ – અપીલકર્તા(ઓ)

વિરુદ્ધ

ચાકુભાઈ ઈબ્રાહિમભાઈ પટેલ અને ર – સામાવાળા(ઓ)

=====

ઉપસ્થિતિ :

શ્રી એમ.સી. ભટ્ટ અપીલકર્તા(ઓ) નં. ૧ – ૬ તરફે.

સામાવાળા(ઓ) નં.૧ – ૨ તરફે નોટિસની બજવણી કરાઈ.

શ્રી રજની એચ મેહતા સામાવાળા(ઓ) નં.૩ તરફે,

=====

કોરમ :માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એમ.એસ. શાહ અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી કે.એમ. મહેતા

તારીખ : ૨૮/૧૨/૨૦૦૬

સી.એ.વી. ચુકાદો

(માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી કે.એમ. મહેતા દ્વારા)

૧. મૃતક કાંતિભાઈ પુંજાભાઈ વણકરની વિધવા શાંતાબેન અને અન્ય, અપીલકર્તાઓ-મૂળ દાવેદારો (અરજદારો) એ, મોટર વાહન અધિનિયમ, ૧૯૩૯ ની કલમ ૧૧૦ડી (હવે પછી “અધિનિયમ” તરીકે ઉલ્લેખિત) હેઠળ,

સબકર્તા જિલ્લાના હિંમતનગર સ્થિત મોટર અકસ્માત દાવા અધિકરણ દ્વારા એમ.એ.સી. અરજી નં. ૩૦/૧૯૮૩ માં તા. ૨૮.૮.૧૯૮૫ના રોજ પસાર કરાયેલા ચુકાદા અને એવોર્ડ વિરુદ્ધ આ અપીલ દાખલ કરી છે. વિવાદિત એવોર્ડ દ્વારા, અધિકરણે એવું ઠરાવ્યું છે કે દાવેદારો તમામ સામાવાળાઓ પાસેથી, એટલે કે સામાવાળા નં. ૧ ચાકુબભાઈ ઈબ્રાહિમભાઈ પટેલ અને સામાવાળા નં. ૨ ફકીરમોહમદ નૂરમોહમદ મેમણ પાસેથી, રૂપિયા ૧,૩૬,૦૦૦/- ની રકમ, પ્રમાણસર ખર્ચ અને અરજીની તારીખથી વાર્ષિક ૬% ના દરે વ્યાજ સાથે વસૂલ કરવા હકદાર છે. જોકે, જ્યાં સુધી વીમા કંપની, સામાવાળા નં. ૩ નો પ્રશ્ન છે, ત્યાં સુધી અધિકરણે એવું ઠરાવ્યું છે કે વીમા કંપનીની જવાબદારી માત્ર રૂપિયા ૫૦,૦૦૦/- સુધી જ, પ્રમાણસર ખર્ચ અને વ્યાજ સાથે, મર્યાદિત છે. અધિકરણે વધુમાં એવું પણ ઠરાવ્યું છે કે તમામ ચુકાદો સામાવાળાઓ સંયુક્ત તેમજ અલગ અલગ રીતે ઉપરોક્ત વળતરની રકમ ચૂકવવા માટે જવાબદાર છે અને પોતાના ખર્ચ પોતે વહન કરશે, તથા દાવેદારોના દાવાનો બાકીની ભાગ નામંજૂર કરવામાં આવે છે. ટ્રિબ્યુનલએ રોકાણ / વિતરણ બાબતે પણ આદેશ કર્યો હતો.

૨. અપીલકર્તા-મૂળ દાવેદારોએ આ અદાલત સમક્ષ દલીલ કરી હતી કે દાવા અરજીમાં અપીલકર્તાઓએ રૂ. ૩,૦૦,૦૦૦/- જેટલા વળતરની માંગણી કરી હતી. શિખેલ ન્યાયાધીશે માત્ર રૂ. ૧,૩૬,૦૦૦/- મંજૂર કર્યા છે અને સામાવાળા નં. ૩, ન્યૂ ઈન્ડિયા ઈન્શ્યોરન્સ કંપની લિમિટેડને રૂ. ૫૦,૦૦૦/-

ની મર્યાદા સુધી અનુપાતિત ખર્ચ અને વ્યાજ સાથે ચુકાદાની જવાબદારી વહન કરવા નિર્દેશ આપ્યો છે. આ રીતે અપીલકર્તાઓએ વર્તમાન અપીલ દાખલ કરી છે. તેમ છતાં, અપીલના મેમોમાં તેમણે પોતાનો દાવો માત્ર રૂ. ૧૪,૦૦૦/- ના વધારાના વળતર સુધી મર્યાદિત રાખ્યો છે અને વધુમાં એવી પ્રાર્થના કરી છે કે ઈન્શ્યોરન્સ કંપનીને સમગ્ર ચુકાદાની જવાબદારી વહન કરવા બાધ્ય કરવામાં આવે, અર્થાત્ આ અદાલત આ અપીલમાં જે કંઈ દાવો મંજૂર કરે તે તમામ માટે.

૨.૧ મૂળ અપીલનું સ્મારક જાન્યુઆરી, ૧૯૮૬માં ક્યાંક દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું. છતાં, અનુસંધાને અપીલકર્તાઓએ તેમાં સુધારો કર્યો છે અપીલના સ્મરણપત્રમાં અને તેમાં જણાવાયું કે જો ટ્રિબ્યુનલનો ચુકાદો યથાવત્ રાખવાનો હોય, અર્થાત્ વીમા કંપનીની જવાબદારી મર્યાદિત ગણવાની હોય, તો અપીલકર્તાઓ અધિનિયમની કલમ ૯૫(૨)(એ) અને (બી) ની બંધારણીય માન્યતાને આ આધારે પડકારે છે કે ઉક્ત જોગવાઈઓ મનસ્વી, અતાર્કિક, અયોગ્ય છે અને ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ ના ઉદ્વંધનરૂપ વૈરભાવપૂર્ણ ભેદભાવ સમાન છે. આ રીતે, સુધારા દ્વારા કલમ ૯૫ ની બંધારણીય માન્યતાને પણ પડકારવામાં આવી હતી. ઉક્ત સુધારો જાન્યુઆરી, ૧૯૮૯ દરમિયાન ક્યાંક દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો.

૨. મૂળભૂત તથ્યો:

૩. અમે પ્રથમ, આ અપીલ ઊભી થવા માટે કારણભૂત સંબંધિત અને મહત્વપૂર્ણ તથ્યો, જે નીચે મુજબ છે, રજૂ કરીશું:

૩.૧ આ વિષયની વિગતવાર ચર્ચા કરતાં પહેલાં, અમે આ સંદર્ભમાં ચુકાદાનો સંક્ષિપ્ત સાર આપવો ઇચ્છીએ છીએ. પરિષદ ૩ થી ૩.૬ માં અમે કેસના અભિલેખમાંથી ઉજાગર થતાં મૂળભૂત તથ્યો દર્શાવી રહ્યા છીએ. તે પછી પરિષદ ૪ માં અમે ટ્રિબ્યુનલના નિષ્કર્ષો નોંધ્યા છે. ત્યારબાદ અમે શ્રી એમ.સી. ભટ્ટની કાયદેસરની જોગવાઈઓ, અધિનિયમની નીતિ સાથે સંબંધિત દલીલ પર વિચાર કર્યો છે અને તે પછી અમે ફિરદોસ પરવેઝ મૈસુરવાલાના કેસમાં વિભાગીય પીઠના ચુકાદા, જે દાવેદારના પક્ષમાં છે, તેમજ ત્યારપછીના અન્ય ચુકાદાઓ પર વિચાર કર્યો છે. જોકે, ઉક્ત ચુકાદામાં વિભાગીય પીઠે સી.એમ. જયાના કેસમાં બંધારણીય પીઠના ચુકાદા પર વિચાર કર્યો છે. શ્રી રજની મહેતાનો એવો કેસ છે કે બંધારણીય પીઠનો ચુકાદો વીમા કંપનીના પક્ષમાં છે અને વિભાગીય પીઠે તે બાબતનો યોગ્ય રીતે વિચાર કર્યો નથી. ત્યારબાદ અમે સી.એમ. જયાના કેસમાં બંધારણીય પીઠના ચુકાદા તથા સી.એમ. જયાના કેસના નિર્ણય સુધી દોરી ગયેલા અગાઉના ચુકાદા પર પણ વિચાર કર્યો છે.

૩.૧એ શ્રી. રજની મહેતાએ પણ જણાવ્યું છે કે આના અન્ય વિરુદ્ધ ચુકાદાઓ પણ છે અદાલત, જેણે વિપરીત અભિપ્રાય લીધો છે, એટલે કે આ સંદર્ભમાં અમે ચંદુલાલ ગોકલદાસનો કેસ પણ વિચારમાં લીધો છે.

૩.૧બી વિભાગીય ખંડપીઠના ચુકાદા અને બંધારણીય ખંડપીઠના ચુકાદા ઉપરાંત, શ્રી એમ.સી. ભટ્ટ આગળ રજૂ કરવામાં આવ્યું કે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના અન્ય ચુકાદાઓ પણ છે, જે દાવેદારના અધિકાર, વીમા કંપનીની જવાબદારી અને તૃતીય પક્ષના અધિકાર સાથે સંબંધિત છે, જેને અમે પરિષદ

૧૧ થી ૧૧.૩૧ (પાનું ૮૩ થી ૧૧૭) માં વિચાર્યા છે. તેમણે આગળ રજૂ કર્યું કે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના સ્કાન્ડિયા કેસ અને સોહનલાલ કેસમાં અન્ય બે ચુકાદાઓ પણ છે, જે વીમા કંપનીની જવાબદારીઓ સાથે પણ સંબંધિત છે, અને જેને અમે આ સંદર્ભમાં વિચાર્યા છે.

૩.૧સી ત્યારબાદ શ્રી રજની મહેતાએ રજૂ કર્યું છે કે અન્ય કેટલાક ચુકાદાઓ પણ છે, જેઓ વીમા કંપનીના પક્ષમાં દષ્ટિકોણ અપનાવે છે, જેનો અમે પરિણેદ ૧૩.૧ થી ૧૩.૨૯ (પાનું ૧૪૦ થી ૧૫૬) માં વિચાર કર્યો છે. ત્યારબાદ અમે આ બાબતમાં અમારી નોંધો, અર્થાત્ પરિણેદ ૧૪ થી ૧૮, પાનું ૧૫૭ થી ૧૯૦ સુધી કરી છે. આ રીતે આ બાબતમાં ચર્ચા કરવામાં આવી છે.

પૃષ્ઠ નં..

મૂળભૂત હકીકતો (પરિણેદ ૩ થી ૩.૬)

૪ થી ૧૧

ન્યાયાધિકરણનો નિષ્કર્ષ (ફકરો ૪)

૧૨

એમ.સી. ભટ્ટની દલીલ (પરિણેદ ૫ થી ૬.૬)

૧૪ થી ૧૯

સંબંધિત વૈધાનિક જોગ. (પરિણેદ ૭ થી ૭.૪)

૧૯ થી ૨૬

એમ.સી. ભટ્ટની રજૂઆત (પરા ૮.૧ થી ૮.૧૦)

૨૯ થી ૪૮

આ અદાલતનો ડી.બી. ચુકાદો

શ્રી રજની (ફકરો ૧૦ થી ૧૦.૩૪) મહેતા દ્વારા રજૂ કરવામાં

૫૩ થી ૮૩

આવેલ, બંધારણ બેન્ચના ચુકાદા તથા ગુજરાત વડી

અદાલતના અન્ય ચુકાદાઓ સંબંધિત વિવાદાસ્પદ રજૂઆત.

એમ.સી. ભટ્ટની રજૂઆત (ફકરો ૧૧ થી ૧૧.૩૧) અંગે. વીમા

૮૪ થી ૧૧૮

કંપનીની જવાબદારી અંગે. તૃતીય પક્ષના હકો

સ્કાન્ડિયાનો કેસ અને સોહનલાલનો કેસ (ફરો ૧૧.૩૨ થી ૧૧૮ થી ૧૩૩ ૧૧.૪૨)

વકીલશ્રીની રજૂઆત (ફરો ૧૧.૪૩ થી ૧૨.૪) ગુજરાત વડી ૧૩૩ થી ૧૩૭ અદાલતના ચુકાદા સંબંધિત.

રજની મહેતાની રજૂઆત (ફરો ૧૩.૧ થી ૧૩.૨૯) બાબત ૧૪૦ થી ૧૫૬ ઈન્સ. હક બાબત તૃતીય પક્ષ

અમારું અવલોકન (ફરો ૧૪ થી ૧૮)

૧૫૭ થી ૧૮૯

૩.૨ અવસાન પામેલા કાંતિભાઈ પુંજાભાઈ વણકરના વિધવા શાંતાબહેન તથા અન્યોએ મોટર અકસ્માત દાવા ટ્રિબ્યુનલ, હિંમતનગર, જિલ્લા સાબરકાંઠા સમક્ષ મોટર અકસ્માત દાવો અરજી નં. ૩૦/૧૯૮૨ તરીકે, મોટર વાહન અધિનિયમ, ૧૯૩૯ની કલમ ૧૧૦એ હેઠળ (આગળ જઈને “એમ.વી. અધિનિયમ” તરીકે ઉલ્લેખિત) મૂળ દાવો અરજી દાખલ કરી હતી. ઉક્ત અરજિયાં એવો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે કે તા. ૧૯.૯.૧૯૮૨ના રોજ હવે અવસાન પામેલા શ્રી કાંતિભાઈ પુંજાભાઈ વણકર સવારે ૧૦.૧૫ વાગ્યે હિંમતનગર-ઈડર માર્ગ પર ઈડર એસ.ટી. ડેપો નજીક જમણી બાજુથી પસાર થઈ રહ્યા હતા. તે સમયે નોંધણી નં. જી.આર.એન. ૯૪ ધરાવતી એક રિક્ષા, જેને સામાવાળા નં. ૧ ચાકુબભાઈ ઈબ્રાહિમભાઈ પટેલ બેદરકારીપૂર્વક અને ઉદ્વેગ રીતે ચલાવતા હતા, તે રિક્ષાએ પાછળથી શ્રી કાંતિભાઈ પુંજાભાઈ વણકરને અડફેટે લીધા હતા અને

આવા આઘાતને કારણે શ્રી કાંતિભાઈ પુંજાભાઈ વણકરને ઈજાઓ પહોંચી હતી અને અંતે તેમનું અવસાન થયું હતું.

૩.૩ તે જ બાબતને ધ્યાનમાં રાખીને, દાવેદારોએ શ્રી કાંતિભાઈના મૃત્યુ બદલ વળતરની માંગણી કરતાં દાવો અરજિ દાખલ કરી. દાવેદારોએ જણાવ્યું છે કે જ્યારે મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિનું તે સમયે અવસાન થયું ત્યારે

તે સમયે તેની ઉંમર ૩૦ વર્ષ હતી અને તે ગુજરાત રાજ્ય માર્ગ પરિવહન નિગમ (આગળ “નિગમ” તરીકે ઉલ્લેખિત) માં લિપિક તરીકે ફરજ બજાવતો હતો અને તેને મળેલ અંતિમ માસિક વેતન રૂ. ૧૦૪૪/- હતું. ઉપરોક્ત પરિસ્થિતિને ધ્યાને લેતા, મૃતકે પાછળ તેની વિધવા, ચાર નાબાલિક સંતાનો તથા દાવેદાર નં. ૬ એવી માતાને છોડી ગયા હતા. વધુમાં એ પણ રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે મૃતક માર્ચ, ૧૯૭૫ માં નિગમની સેવામાં જોડાયો હતો અને તેના અવસાનના સમયે તેને વેતન અને મોંઘવારી ભથ્થા રૂપે રૂ. ૯૨૧/-, પ્રોવિડન્ટ ફંડમાં ફાળો રૂપે રૂ. ૫૭/- અને કૌટુંબિક પેન્શન રૂપે રૂ. ૧૯.૫૦, એમ કુલ રૂ. ૯૯૭.૫૦ પ્રતિ માસ મળતા હતા. તેથી મૃતકની વાર્ષિક આવક રૂ. ૧૧,૯૭૦/- હતી (રૂ. ૯૯૭ x ૧૨ = રૂ. ૧૧,૯૭૦/-). એ પણ જણાવાયું હતું કે તેને ખેતીકામમાંથી વધારાની આવક પણ હતી. ઉક્ત રકમમાં દાવેદારોએ બોનસ રૂપે રૂ. ૯૦૦/-, વધારાના મોંઘવારી ભથ્થા રૂપે રૂ. ૭૫૦/-, મફત પ્રવાસ ખર્ચ રૂપે રૂ. ૧૦૦૦/- અને તબીબી લાભ રૂપે રૂ. ૧૨૦૦/- ઉમેર્યા છે. આમ, દાવા અરજિયક્ષિ કુલ રૂ. ૧૫,૮૨૦/- પ્રતિ વર્ષની માંગણી કરવામાં

આવી હતી. એવું જણાવાયું છે કે દાવેદારનો વ્યક્તિગત ખર્ચ માત્ર રૂ. ૧૫૦૦/- પ્રતિ વર્ષ હતો અને તેથી તે પોતાના પરિવાર માટે છોડી જતા આધારની ખોટ તરીકે રૂ. ૧૪,૩૨૦/- નો દાવો કરવામાં આવ્યો, અને કારણ કે મૃતકની ઉંમર તે સમયે ૩૦ વર્ષ હતી

અકસ્માત બાબતે, તેમણે ૧૮ ના ગુણકનો દાવો કર્યો છે અને તેથી ભવિષ્યની આવક તરીકે કુલ રૂ. ૩,૧૧,૦૦૦/- ની રકમનો દાવો કર્યો છે.

૩.૪ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ વીમા કંપનીએ, મૂળ વિરોધી નં. ૩ એ, આંક ૧૮ પર લેખિત જવાબ રજૂ કર્યો હતો. તેમણે દાવેદારો દ્વારા કરવામાં આવેલા આક્ષેપોનો ઇનકાર કર્યો હતો. તેવું પણ જણાવવામાં આવ્યું હતું કે મૃતકના ભાગે પણ સહભાગી બેદરકારી હતી. પરિણેદ ૧૨ માં વીમા કંપનીએ જણાવ્યું હતું કે વાહનના માલિકને જારી કરાયેલ વીમા પોલિસીની શરતો અને નિયમો પર વીમા કંપની કડકપણે આધાર રાખે છે અને વીમા કંપનીની ઉક્ત પોલિસીની શરતો અને નિયમો હેઠળ કથિત ઘટનામાંથી ઊભી થતી કોઈપણ વળતર રકમ માટે વીમા કંપની જવાબદાર નથી. તેવું જણાવવામાં આવ્યું હતું કે અન્યથા પણ દાવેદારો દ્વારા કરવામાં આવેલ દાવો અત્યંત વધારેલો હતો. એવું જણાય છે કે માલિક અને વાહનચાલકે આંક ૧૮ દ્વારા વીમા કંપની દ્વારા રજૂ કરાયેલ લેખિત જવાબ અપનાવ્યો હતો. ટ્રિબ્યુનલે આંક ૨૦ પર મુદ્દાઓ ઘડ્યા હતા, જે નીચે મુજબ છે:

“(૧) શું અકસ્માત સર્જાયો હતો

, જેમ આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે તે મુજબ ઓટો-રિક્ષા નં. જીઆરએલ ૯૪ ના ડ્રાઇવરની બેદરકારીભરી અને ઉદ્ભૂત હાંકચાલને કારણે?

(૨) જેમ દલીલ કરવામાં આવી છે, તે મુજબ શું મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિ સહભાગી બેદરકારી માટે દોષી હતી?

(૩) દાવેદારો કયા વળતરની રકમ મેળવવા હકદાર છે અને કોની પાસેથી?

૩.૫ દાવેદારોએ આંક ૨૪ પર માધ્યમિક શાળા પ્રમાણપત્ર રજૂ કર્યું છે, જેથી દર્શાવવામાં આવે કે મૃતકની જન્મતારીખ ૧.૬.૧૯૫૨ છે. પંચનામું પણ આંક ૨૫ પર રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું અને આંક ૪૦ સેવા પુસ્તક છે તેમજ આંક ૪૧ મૃતકનું વેતન નિવેદન છે. વીમા પોલિસી ન્યૂ ઇન્ડિયા એશ્યોરન્સ કંપની દ્વારા આંક ૨૮ પર જારી કરવામાં આવી હતી.

૩.૬ મૌખિક પુરાવા અંગે, દાવેદારોએ મૃતક કાન્તિભાઈ પુંજાભાઈ વણકરની વિધવા શાંતાબેનની તપાસ કરી છે કે મૃતક એસ.ટી. નિગમમાં સેવા બજાવતા હતા અને

તેઓ દર મહિને રૂ. ૧૦૦૦/- મેળવતા હતા અને તેમને એસ.ટી. કોર્પોરેશનમાંથી પગાર પણ મળતો હતો તેમજ કૃષિ કામગીરીમાંથી આવક પણ મળતી હતી. દાવેદારોએ આંક ૩૯ પર એક શ્રી સેવંતીલાલનું પણ પરીક્ષણ કર્યું છે, જે હિમતનગર ખાતે જી.એસ.આર.ટી.સી.ના વિભાગીય કાર્યાલયમાં જુનિયર

ક્લાર્ક તરીકે ફરજ બજાવતા હતા, જેથી દર્શાવી શકાય કે મૃતકને રૂ. ૮૭૮.૨૦, વિશેષ વેતન રૂ. ૫૯ તથા અન્ય ભથ્થાં મળતા હતા.

૩. ટ્રિબ્યુનલના નિષ્કર્ષો:

૪. ઉપર દર્શાવ્યા મુજબ આ તમામ પુરાવાઓ પર વિચારણા કર્યા બાદ વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે આ નિષ્કર્ષે પહોંચ્યા કે અકસ્માત ઓટો-રિક્શા ચાલક તરફથી બેદરકારીભર્યા અને ઉપેક્ષાપૂર્ણ હંકારવાના કારણે થયો હતો અને મૃત્યુ પામનારનું કોઈ સહભાગી બેદરકારી માટે દોષિતપણું ન હતું. વળતર અંગે, વિદ્વાન ન્યાયાધીશે ઠરાવ્યું છે કે સામાવાળા નં. ૧, ૨ અને ૩ સંયુક્ત તથા પ્રત્યેક રીતે રૂ. ૧,૩૬,૦૦૦/- ચૂકવવા અને પોતપોતાના ખર્ચ વહન કરવા જવાબદાર છે. તેમ છતાં, વીમા કંપનીની જવાબદારી માત્ર અનુપાતિત ખર્ચ અને વ્યાજ સાથે રૂ. ૫૦,૦૦૦/- સુધી મર્યાદિત છે.

૪.૧ ઉપરોક્ત પંચાટથી દુઃખી અને અસંતોષિત થઈ શાંતાબેને જાન્યુઆરી ૧૯૮૬ દરમિયાન ક્યાંક આ અદાલત સમક્ષ ધારા ૧૧૦-ડી હેઠળ વર્તમાન અપીલ દાખલ કરી હતી. ત્યારબાદ, અપીલકર્તાએ અપીલનું મેમો સુધાર્યું હતું અને મોટર વાહન અધિનિયમની કલમ ૮૫(૨)(એ) અને (બી) ની બંધારણીય માન્યતાને પણ આ આધાર પર પડકારી હતી કે જો ઉક્ત કલમમાં ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા મુકાયેલી વ્યાખ્યાને અમલમાં મૂકવામાં આવે, તો ઉક્ત જોગવાઈઓ મનસ્વી, અતાર્કિક, અયોગ્ય છે અને ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ના ભંગરૂપ શત્રુતાપૂર્ણ ભેદભાવ સમાન થાય છે અને સાથે સાથે ભારતના બંધારણના

અનુચ્છેદ ૨૧ હેઠળના જીવનના અધિકારના ભંગના આધારે પણ પડકાર કરવામાં આવ્યો હતો. ઉક્ત સુધારો ૧૯.૧.૧૯૮૯ના રોજ દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો. ઉક્ત સુધારામાં એવી પ્રાર્થના કરવામાં આવી હતી કે આ અદાલત કંપનીને અમર્યાદિત જવાબદારીની હદ સુધી પંચાટની વળતરની રકમ ચૂકવવાનો નિર્દેશ કરે. એવું પ્રતિત થાય છે કે ઉપરોક્ત સુધારો મંજૂર પણ કરવામાં આવ્યો હતો અને તે અપીલના મેમોનો ભાગ છે. ત્યારબાદ, મામલો આ અદાલત સમક્ષ સુનાવણી માટે આવ્યો હતો.

શ્રી એમ.સી. ભટ્ટની દલીલ: અપીલકર્તા તરફથી વિદ્વાન વકીલ:

અપીલના ગુણદોષ:

પ. મૂળ દાવેદાર-અપીલકર્તાઓ તરફથી વિદ્વાન વકીલ શ્રી એમ.સી. ભટ્ટે મુખ્યત્વે આ આધાર પર ટ્રિબ્યુનલના આદેશને પડકાર્યો છે કે ટ્રિબ્યુનલનું આ નિષ્કર્ષ કે વિરોધી નં. ૧, ૨ અને ૩ રૂપિયા ૧,૩૬,૦૦૦/- ચૂકવવા માટે સંયુક્ત અને અલગઅલગ રીતે જવાબદાર હોવા છતાં, વીમા કંપનીની જવાબદારી રૂપિયા ૫૦,૦૦૦/- સુધી મર્યાદિત છે, તે કાયદા તેમજ કેસની હકીકતો બન્ને દષ્ટિએ સ્પષ્ટપણે ભૂલપૂર્ણ અને અયોગ્ય છે.

પ.૧ વિદ્વાન વકીલે આંક ૨૮ પર રજૂ કરાયેલ વીમા પોલિસીની નકલ તરફ અમારું ધ્યાન દોર્યું છે. આ પોલિસી ૨૪.૧૨.૧૯૮૨ના રોજ ફકીરમોહમદ નૂરમોહમદ મેમણ, એટલે કે ઓટોરિક્શાના માલિક, હાલની અપીલમાં વિરોધી નં. ૨ના હિતમાં જારી કરવામાં આવી હતી. વીમાનો સમયગાળો ૨.૬.૧૯૮૨થી

૧.૬.૧૯૮૩ સુધી ૧૨ મહિનાનો છે. નીચે મુજબની રકમો ચૂકવવામાં આવી હતી.

ઓ.ડી. પ્રીમિયમ	રૂ. ૮૦.૦૦
૫૫% આઈ.ઈ.વી. પર	રૂ. ૯૩.૫૦
રમખાણ અને હડતાળ	રૂ. ૪૨.૫૦
૧/પી ડ્રાઈવર માટે ડબલ્યુસી	રૂ. ૮.૦૦
૩ મુસાફરો માટે એલએલ	રૂ. ૧૨૦.૦૦
ટી.પી. જોખમ	રૂ. ૪૮.૦૦
(થર્ડ પાર્ટી જોખમ)	

	રૂ. ૩૯૨.૦૦
-૧૫%એનસીબી	રૂ. ૫૮.૮૦

	રૂ. ૩૩૩.૨૦
પૂર્ણાંક	રૂ. ૩૩૩.૦૦

૫.૧એ વીમો અન્ય કોઈપણ વ્યક્તિને આવરી લેતો હતો, શરતે કે તે વીમાધારકના રોજગારમાં હોય અને તેની પરવાનગીથી વાહન ચલાવતો હોય.

કલમ ૨: તૃતીય પક્ષોની જવાબદારી: વીમા પોલિસીની કલમ

૬.૧ તૃતીય પક્ષોની જવાબદારી અંગે એવું જણાવવામાં આવ્યું હતું કે (૧)
 “જવાબદારીની મર્યાદાઓને આધીન રહીને કંપની, વીમાધારક વિરુદ્ધ દાવેદારના ખર્ચ અને ખર્ચાઓ સહિતની તમામ રકમ બાબતે, જે વીમાધારક કાયદેસર રીતે

ચૂકવવા માટે જવાબદાર બને, તેના માટે વળતર આપશે, અને જે (૧) કોઈપણ વ્યક્તિના મૃત્યુ અથવા શારીરિક ઈજા, જે ઉપયોગના કારણે થયેલ હોય અથવા તેમાંથી ઉદ્ભવેલ હોય (સમાવેશ કરીને મોટર વાહનના લોડિંગ અને/અથવા અનલોડિંગ; (૨) મોટર વાહનના ઉપયોગ (જેમાં લોડિંગ અને/અથવા અનલોડિંગનો સમાવેશ થાય છે) થી થયેલ મિલકતને નુકસાન.”

જવાબદારીની મર્યાદાઓ:

૬.૨ કલમ ૨ -૧(૧) હેઠળ કંપનીની જવાબદારીની રકમની મર્યાદા [ઉપયોગના કારણે થયેલ અથવા ઉપયોગમાંથી ઉદ્ભવેલ (લોડિંગ અને/અથવા અનલોડિંગ સહિત) કોઈપણ વ્યક્તિના મૃત્યુ અથવા શારીરિક ઈજાને લગતી] કોઈ એક અકસ્માત બાબતે = એમ.વી. અધિનિયમ, ૧૯૩૯ હેઠળ જેટલી રકમ આવશ્યક હોય તેટલી;

૬.૩ એક જ ઘટનામાંથી ઉદ્ભવતા કોઈપણ એક દાવા અથવા દાવાઓની શ્રેણી અંગે કલમ ૨-૧(૨) [મિલકતને નુકસાન] હેઠળ કંપનીની જવાબદારીની રકમની મર્યાદા = રૂ. ૫૦,૦૦૦/-

પોલિસીની કલમ (૩) અંગે

૬.૪ આ કલમ દ્વારા વીમાધારકને આપવામાં આવતી વળતર-ભરપાઈની જોગવાઈના નિયમો અનુસાર તથા તેની મર્યાદાઓને આધીન રહીને, કંપની ડ્રાઈવરને વળતર-ભરપાઈ આપશે, જે

વીમાધારકના આદેશથી અથવા તેની પરવાનગીથી મોટર વાહન ચલાવી રહ્યો છે, શરતે કે એવો ચાલક.

અપવર્જન કલમ: અમુક શરતોના અપવર્જન તથા વસૂલાતનો અધિકાર:

૬.૪એ “આ પોલિસીમાં અથવા તેના પર કરવામાં આવેલા કોઈપણ અનુમોદનમાં સમાવિષ્ટ કશુંપણ, આ પોલિસી દ્વારા વળતરપ્રાપ્ત કોઈપણ વ્યક્તિને અથવા અન્ય કોઈપણ વ્યક્તિને, મોટર વાહન અધિનિયમ, ૧૯૩૯ ની કલમ ૯૬ ની જોગવાઈઓ હેઠળ અથવા તેના બળે કોઈ રકમ વસૂલ કરવાનો અધિકાર અસર કરશે નહીં. પરંતુ વીમાધારકે કંપની દ્વારા ચૂકવવામાં આવેલી તમામ રકમ કંપનીને પરત ચૂકવવાની રહેશે, જે રકમ ચૂકવવા માટે કંપની ઉપર, ઉક્ત જોગવાઈઓ ન હોત તો, કોઈ જવાબદારી ન હોત.

૬.૪બી મહત્વપૂર્ણ સૂચના – જો વાહનનો ઉપયોગ અથવા ચલાવવું આ પોલિસીની અનુસૂચિ મુજબ ન થાય, તો વીમાધારકને વળતર આપવામાં આવશે નહીં. પ્રમાણપત્રમાં દર્શાવેલ વિસ્તૃત શરતોના કારણે, પાલન કરવા માટે કંપની દ્વારા કરવામાં આવેલ કોઈપણ ચુકવણી

મોટર વાહન અધિનિયમ, ૧૯૩૯, હેઠળ વીમાધારક પાસેથી વસૂલ કરી શકાય છે. “ચોક્કસ શરતોનું પરિહાર અને વસૂલાતનો અધિકાર” શીર્ષકવાળી કલમ જુઓ.

૬.૫ ઉપરોક્ત પોલિસીની વિવિધ દાવા-જોગવાઈઓનું સંયુક્ત વાંચન કરતાં, વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે પ્રીમિયમ બાબતે, વીમા કંપનીએ તૃતીય પક્ષના જોખમ

માટેનો વીમા વસૂલ કર્યો છે, અર્થાત્ રૂ. ૪૮/- જે બાબત અમે દર્શાવી છે. બીજું, તેમણે રજૂ કર્યું કે તૃતીય પક્ષોની જવાબદારી બાબતે, જેના માટે ખંડ (૧) નો અમે જવાબદારીની મર્યાદા સાથે ઉલ્લેખ કર્યો છે. આ બંને ખંડોનું સંયુક્ત વાંચન એવું થાય છે કે કંપની વીમાધારકને તે તમામ રકમો માટે, જેમાં દાવેદારના ખર્ચ અને વ્યયનો પણ સમાવેશ થાય છે, વળતર આપશે, જે વીમાધારક કાયદેસર રીતે ચૂકવવા માટે જવાબદાર બનશે, સંબંધે (૧) કોઈપણ વ્યક્તિના મૃત્યુ અથવા દેહને ઈજા, જે મોટર વાહનના ઉપયોગથી સર્જાયેલી હોય અથવા તેમાંથી ઉદ્ભવેલી હોય (જેમાં ચડત અને/અથવા ઉતારનો પણ સમાવેશ થાય છે), મોટર વાહન અધિનિયમ, ૧૯૩૯ ની જોગવાઈઓ અનુસાર. તે ખંડમાંથી એવું પ્રગટ થાય છે કે જવાબદારીની કલ્પના એમ.વી. અધિનિયમની જોગવાઈઓ અનુસાર કરવામાં આવી છે અને પોલિસીમાં કોઈ મર્યાદા નથી. ખંડ (૨) અનુસાર, જે મિલકતને થયેલા નુકસાનની જોગવાઈ કરે છે, જે સર્જાયું મોટર વાહનના ઉપયોગથી (જેમાં લોડિંગ અને/અથવા અનલોડિંગનો સમાવેશ થાય છે) વીમાની જવાબદારી, અગાઉ અમે દર્શાવેલી જવાબદારીની મર્યાદા મુજબ રૂ. ૫૦,૦૦૦/- સુધી મર્યાદિત છે. તેનો અંતિમ પરિણામ એ થશે કે જો તૃતીય પક્ષ દ્વારા મૃત્યુ અથવા શારીરિક ઈજા અંગે દાવો કરવામાં આવે, તો જવાબદારીનું નિરીક્ષણ એમ.વી. અધિનિયમ, ૧૯૩૯ મુજબ કરવું પડશે.

૬.૬ વિદ્વાન વકીલે વળતર-સુરક્ષાની મર્યાદાઓના લાગુ પડવા તથા પોલિસીની શરતો, ખાસ કરીને 'અવોઈડન્સ કલમ' અને સૂચનાની મહત્તા, જેના અંગે અમે ઉલ્લેખ કર્યો છે, તેની તરફ પણ અમારું ધ્યાન દોર્યું છે.

સંબંધિત ધારાસભ્ય જોગવાઈઓ:

૭. વિદ્ધાન વકીલે કેટલીક જોગવાઈઓનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે, જેઓનો હાલની અપીલ પર મહત્વપૂર્ણ પ્રભાવ પડે છે.

૭.૧ ત્યારબાદ, તેમણે અમારું ધ્યાન અધિનિયમની કલમ ૨(૮) તરફ દોર્યું છે, જેમાં “માલવાહક વાહન” અંગે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે, જેનો અર્થ એવો થાય છે કે માલના વહન માટે બનાવવામાં આવેલું અથવા તે ઉપયોગ માટે અનુરૂપ બનાવવામાં આવેલું કોઈપણ મોટર વાહન, અથવા એવું ન બનાવવામાં આવેલું કે અનુરૂપ ન બનાવવામાં આવેલું હોવા છતાં જ્યારે તેનો ઉપયોગ

માત્ર માલસામાનના વહન માટે અથવા મુસાફરો ઉપરાંત માલસામાનના વહન માટે. અધિનિયમની કલમ ૨(૧૫) જેમાં “મોટર કેબ” ની વ્યાખ્યા આપવામાં આવી છે, તેનો અર્થ એવો થાય છે કે ભાડે અથવા પ્રતિફળ માટે, ડ્રાઈવરને બાદ કરતાં છથી વધુ ન હોય એટલા મુસાફરોને વહન કરવા માટે બનાવવામાં આવેલ, અનુકૂળિત કરાયેલ અથવા ઉપયોગમાં લેવાતું કોઈપણ મોટર વાહન.

૭.૨ ત્યારબાદ તેમણે અમારું ધ્યાન ઉક્ત અધિનિયમના ભાગ ૮ તરફ દોર્યું છે, જે તૃતીય પક્ષના જોખમો સામે મોટર વાહનોના વીમા અંગે જોગવાઈ કરે છે. અધિનિયમની કલમ ૯૩માં કેટલીક વ્યાખ્યાઓ આપવામાં આવી છે. તે કલમ ૯૩(ડી) માં “તૃતીય પક્ષ” ની વ્યાખ્યા કરવામાં આવી છે, જેમાં સરકારનો સમાવેશ થાય છે. અધિનિયમની કલમ ૯૪ તૃતીય પક્ષના જોખમ સામે વીમાની આવશ્યકતા અંગે જોગવાઈ કરે છે.

ત્રીજા પક્ષના જોખમ વિરુદ્ધ વીમાની આવશ્યકતા.

"૯૪. (૧) કોઈ વ્યક્તિ મુસાફર તરીકે સિવાય, જાહેર સ્થળે મોટર વાહનનો ઉપયોગ નહીં કરે અથવા અન્ય કોઈ વ્યક્તિને તેનો ઉપયોગ કરવા પ્રેરિત નહીં કરે કે પરવાનગી નહીં આપે, જ્યાં સુધી તે વ્યક્તિ અથવા, પરિસ્થિતિ અનુસાર, તે અન્ય વ્યક્તિ દ્વારા વાહનના ઉપયોગ સ બંધે અમલમાં હોય તેવી વીમા પોલિસી અસ્તિત્વમાં ન હોય

૮ ૨૧ આ વીમાનો ચુકાદો, જે આ પ્રકરણની આવશ્યકતાઓનું પાલન કરે છે.

સ્પષ્ટીકરણ- કોઈ વ્યક્તિ જે માત્ર વેતનદાર કર્મચારી તરીકે મોટર વાહન ચલાવે છે, અને વાહનના ઉપયોગ સંબંધે આ ઉપકલમ દ્વારા આવશ્યક એવી કોઈ પોલિસી અમલમાં ન હોય, તો જ્યાં સુધી તેને એ બાબતનું જ્ઞાન ન હોય અથવા એવું માનવા માટે કારણ ન હોય કે આવી કોઈ પોલિસી અમલમાં નથી, ત્યાં સુધી તેને આ ઉપકલમના ઉલ્લંઘનમાં કાર્ય કર્યું હોવાનું માનવામાં આવશે નહીં.

૨. ઉપકલમ (૧) કોઈપણ એવા વાહન પર લાગુ પડશે નહીં, જે કેન્દ્ર સરકાર અથવા રાજ્ય સરકારની માલિકીનું હોય અને કોઈપણ વ્યાપારી ઉપક્રમ સાથે અસંબંધિત સરકારી હેતુઓ માટે ઉપયોગમાં લેવાતું હોય.

૩. યોગ્ય સરકાર આદેશ દ્વારા, નીચે દર્શાવેલ કોઈપણ સત્તાધિકારીના માલિકીના કોઈપણ વાહનને, ઉપ-કલમ (૧) ની અમલવારીમાંથી મુક્તિ આપી શકે છે, અર્થાત્ :- ક્ષ ક્ષ ક્ષ ક્ષ શરતે કે એવો કોઈપણ આદેશ કરવામાં આવશે નહીં

, કોઈપણ સત્તા સંબંધે, ત્યારે સુધી કરવામાં આવશે નહીં જ્યાં સુધી આ અધિનિયમ હેઠળ તે બાબતે બનાવવામાં આવેલા નિયમો અનુસાર, તે સત્તા દ્વારા એક ભંડોળ સ્થાપિત કરવામાં આવ્યું ન હોય અને તેનું સંચાલન કરવામાં આવતું ન હોય, જેથી તે સત્તાના કોઈપણ વાહનના ઉપયોગમાંથી ઊભી થતી અને જે માટે તે સત્તા અથવા તેની નોકરીમાં રહેલ કોઈપણ વ્યક્તિ તૃતીય પક્ષો પ્રત્યે જવાબદારી ઉપજાવી શકે એવી કોઈપણ જવાબદારી પૂર્ણ કરવા માટે વ્યવસ્થા થઈ શકે. x x x x

૭.૩ નીતિઓની આવશ્યકતાઓ અને દાયિત્વની મર્યાદાઓ.

૯૫. (૧) આ અધ્યાયની આવશ્યકતાઓનું પાલન કરવા માટે, વીમાની પોલિસી એવી પોલિસી હોવી જોઈએ કે જે –

(એ) એવો વ્યક્તિ દ્વારા જારી કરવામાં આવેલ છે, જે અધિકૃત વીમાકર્તા છે અથવા કલમ ૧૦૮ હેઠળ વીમાકર્તાનો વ્યવસાય કરવા માટે પરવાનગી અપાયેલી સહકારી મંડળી દ્વારા, અને

(બી) પોલિસીમાં નિર્દિષ્ટ વ્યક્તિ અથવા વ્યક્તિઓના વર્ગોને ઉપ-કલમ (૨) માં નિર્દિષ્ટ મર્યાદા સુધી વીમાબદ્ધ કરે છે:

(૧) કોઈ જાહેર સ્થળે વાહનના ઉપયોગથી સર્જાયેલ અથવા તેમાંથી ઉદ્ભવેલ કોઈ પણ વ્યક્તિના મૃત્યુ અથવા શારીરિક ઈજા અંગે, અથવા તૃતીય પક્ષની

કોઈપણ મિલકતને થયેલ નુકસાન અંગે, તેના પર આવનારી કોઈપણ જવાબદારી સામે;

(૨) કોઈ જાહેર સેવા વાહનમાં મુસાફરી કરતા કોઈ પણ મુસાફરના મૃત્યુ અથવા દૈનિક ઈજા સામે, જે જાહેર સ્થળે તે વાહનના ઉપયોગથી સર્જાયેલી હોય અથવા તેમાંથી ઉદ્ભવેલી હોય.

(૨) ઉપકલમ (૧) ના પરંતુકને આધીન રહીને, વીમાની પોલિસી કોઈ એક અકસ્માત અંગે થયેલ કોઈપણ જવાબદારીને નીચે દર્શાવેલ મર્યાદાઓ સુધી આવરી લેશે, એટલે કે –

[(એ) જ્યાં વાહન માલવાહક વાહન હોય, ત્યાં કુલ મળીને [એક લાખ પચાસ હજાર રૂપિયા] ની મર્યાદા રહેશે, જેમાં કામદારોના વળતર અધિનિયમ, ૧૯૨૩ (૧૯૨૩ નું ૮) હેઠળ, જો કોઈ હોય તો, ઉદ્ભવતી જવાબદારીઓનો પણ સમાવેશ થશે, મૃત્યુ અથવા શારીરિક

, વાહનમાં લઈ જવામાં આવતા, ચાલક સિવાયના, સંખ્યામાં છથી વધુ ન હોય તેવા કર્મચારીઓને થયેલી ઈજા;]

[(બી) જ્યાં વાહન એવું વાહન હોય જેમાં મુસાફરોને ભાડા અથવા પ્રતિફળ માટે અથવા નોકરીના કરારના કારણે અથવા તેના અનુસંધાને લઈ જવામાં આવતા હોય, – (૧) ભાડા અથવા પ્રતિફળ માટે લઈ જવામાં આવતા મુસાફરો સિવાયની વ્યક્તિઓ બાબતે, કુલ મળીને પચાસ હજાર રૂપિયાની મર્યાદા;

(ર) મુસાફરોના સંબંધમાં, દરેક વ્યક્તિગત મુસાફર માટે પંદર હજાર રૂપિયાની મર્યાદા;]; (સી) ખંડ(ડી) માં જોગવાઈ કરવામાં આવી હોય તે સિવાય, જ્યાં વાહન અન્ય કોઈ વર્ગનું વાહન હોય, ત્યાં ઉપજેલ દાયિત્વની રકમ;

(ડી) વાહનના વર્ગનો ભેદ રાખ્યા વિના, તૃતીય પક્ષની કોઈપણ સંપત્તિને થયેલ નુકસાન બાબતે કુલ મળીને રૂપિયા [છ હજાર] ની મર્યાદા પક્ષકાર.]

X X X X

જ. આ અધ્યાયના હેતુઓ માટે, વીમા પોલિસી અસરકારક ગણાશે નહીં, જ્યાં સુધી અને જો સુધી વીમાકર્તા દ્વારા તે વ્યક્તિના હિતમાં, જેણે પોલિસી કરાવી હોય, નિર્ધારિત નમૂનામાં અને નિર્ધારિત વિગતો ધરાવતું, તથા જે શરતોને આધીન રહીને પોલિસી જારી કરવામાં આવી હોય તેવી શરતોની અને અન્ય કોઈ નિર્ધારિત તથા ભિન્ન નમૂનાઓ, બાબતો, વિગતો અને વિષયોનો સમાવેશ કરતું વીમા પ્રમાણપત્ર જારી કરવામાં ન આવે; વિવિધ પ્રસંગોમાં ભિન્ન વિગતો અને બાબતો નિર્ધારિત કરી શકાય છે.

X X X X

પ. અન્ય કોઈ કાયદામાં અન્યત્ર જે કંઈ સમાયેલું હોય તે છતાં, આ કલમ હેઠળ વીમા પોલિસી જારી કરનાર વ્યક્તિ, પોલિસીમાં નિર્દિષ્ટ વ્યક્તિ અથવા વ્યક્તિઓના વર્ગોને, તે વ્યક્તિ અથવા તેવા વર્ગોના મામલે પોલિસી જે જવાબદારી આવરી લેતી હોવાનું દર્શાવે છે તેવી કોઈપણ જવાબદારી અંગે, વળતર આપવા માટે જવાબદાર રહેશે.

૭.૪ વીમાકર્તાઓની ચુકાદાઓનું પાલન કરવાની ફરજ

તૃતીય પક્ષના જોખમોના સંદર્ભમાં વીમિત કરાયેલ વ્યક્તિઓ વિરુદ્ધ.

૯૬. (૧) જો કલમ ૯૫ ની ઉપકલમ (૪) હેઠળ વીમાનું પ્રમાણપત્ર તે વ્યક્તિના હિતમાં જારી કરવામાં આવ્યું હોય, જેણે વીમાપત્ર કરાવ્યું હોય, અને કલમ ૯૫ ની ઉપકલમ (૧) ના ખંડ (બી) હેઠળ વીમાપત્ર દ્વારા આવરી લેવાની આવશ્યકતા ધરાવતી એવી કોઈ જવાબદારી અંગેનો ચુકાદો (જે વીમાપત્રની શરતો હેઠળ આવરી લેવાતી જવાબદારી હોય) વીમાપત્ર હેઠળ વીમિત કોઈ વ્યક્તિ વિરુદ્ધ પ્રાપ્ત થયો હોય, તો તે સ્થિતિમાં, ભલે વીમાકર્તાને વીમાપત્રને ટાળવાનો અથવા રદ કરવાનો અધિકાર હોય અથવા તેણે વીમાપત્ર ટાલ્યું હોય અથવા રદ કર્યું હોય, તેમ છતાં, આ કલમની જોગવાઈઓને આધીન રહી, વીમાકર્તાએ હુકમનામાના લાભ મેળવવા હકદાર વ્યક્તિને, તેમાં ચૂકવવાપાત્ર વીમારકમથી વધારે ન હોય તેવી કોઈપણ રકમ, જાણે તે પોતે જ ચુકાદાનો દેવાદાર હોય તે રીતે, તે જવાબદારી બાબતે, તેમજ ખર્ચ અંગે ચૂકવવાપાત્ર કોઈપણ રકમ અને ચુકાદાઓ પર વ્યાજ સંબંધિત કોઈ અધિનિયમના બળે તે રકમ પર ચૂકવવાપાત્ર વ્યાજ સંબંધિત કોઈપણ રકમ સાથે, ચૂકવવી પડશે.

૨. ઉપ-કલમ (૧) હેઠળ કોઈ પણ ચુકાદા સંબંધે વીમાકર્તા દ્વારા કોઈ રકમ ચૂકવવાની બનશે નહીં, જો કે જે કાર્યવાહીમાંથી એવો ચુકાદો આપવામાં આવ્યો હોય તેની શરૂઆત પહેલાં કે પછી વીમાકર્તાને અદાલત મારફતે તેવી કાર્યવાહી દાખલ કરવામાં આવી હોવાની જાણ કરવામાં આવી ન હોય; અથવા, અપીલ

બાકી હોવા દરમ્યાન તે ચુકાદાની અમલવારી સ્થગિત રાખવામાં આવી હોય ત્યાં સુધી પણ એવા કોઈ ચુકાદા સંબંધે કોઈ રકમ ચૂકવવાની બનશે નહીં; અને જેને આવી કાર્યવાહી દાખલ કરવામાં આવી હોવાની આવી રીતે જાણ કરવામાં આવી હોય એવો વીમાકર્તા, તેમાં પક્ષકાર બનાવવાનો હકદાર રહેશે અને નીચે દર્શાવેલ પૈકી કોઈપણ આધારે દાવાનું પ્રતિરક્ષણ કરવાનો અધિકારી રહેશે, એટલે કે:— ક્ષ ક્ષ ક્ષ ૩. જ્યાં કલમ ૮૫ ની ઉપ-કલમ (૪) હેઠળ વીમા પ્રમાણપત્ર તેને જારી કરવામાં આવ્યું હોય જેણે વીમા પોલિસી કરાવી હોય, ત્યાં ઉપ-કલમ (૨) ના ખંડ (બી) માં દર્શાવેલ શરતો સિવાયની અન્ય કોઈ શરતોના સંદર્ભથી તે હેઠળ વીમિત વ્યક્તિઓના વીમાને મર્યાદિત કરવાનું જે પોલિસીનો ભાગ દર્શાવે છે, તે, કલમ ૮૫ ની ઉપ-કલમ (૧) ના ખંડ (બી) હેઠળ પોલિસી દ્વારા આવરી લેવાપાત્ર એવી જવાબદારીઓના સંબંધમાં,

કોઈ અસરકારક ન રહે :

શરતે કે, આ ઉપકલમના માત્ર બળે પોલિસી દ્વારા આવરી લેવાયેલી કોઈ વ્યક્તિની કોઈપણ જવાબદારીના નિર્વહ માટે અથવા તેના સંબંધમાં વીમાકર્તા દ્વારા ચૂકવવામાં આવેલી કોઈપણ રકમ, વીમાકર્તા દ્વારા તે વ્યક્તિ પાસેથી વસૂલ કરી શકાય તેવી રહેશે.

૪. જો આ કલમ હેઠળ વીમાપત્ર દ્વારા વીમિત કરાયેલ વ્યક્તિએ ઉપજાવેલી જવાબદારી અંગે વીમાકર્તા જે રકમ ચુકવવા માટે જવાબદાર બને છે તે રકમ, આ કલમની જોગવાઈઓ સિવાય, તે જવાબદારી અંગે વીમાપત્ર હેઠળ વીમાકર્તા

જેટલી રકમ માટે જવાબદાર હોત, તેનાથી વધે છે, તો વીમાકર્તાને તે વધારાની રકમ તે વ્યક્તિ પાસેથી વસૂલ કરવાનો અધિકાર રહેશે. ક્ષ ક્ષ ક્ષ ક્ષ

૬. ઉપ-કલમ (૨) અથવા ઉપ-કલમ (૨અ) માં ઉલ્લેખિત નોટિસ જેને આપવામાં આવી હોય એવો કોઈ પણ વીમાકર્તા હકદાર ગણાશે નહીં

ઉપકલમ (૧) અથવા ઉપકલમ (૨અ) માં ઉલ્લેખિત કોઈપણ આવા ચુકાદાના લાભ મેળવવા હકદાર કોઈપણ વ્યક્તિ પ્રત્યેની પોતાની જવાબદારીથી બચવા માટે, ઉપકલમ (૨) માં જોગવેલ રીત સિવાય, અથવા પ્રસંગોપાત, જમ્મુ અને કાશ્મીર રાજ્યના સંબંધિત કાયદા અથવા પરસ્પર માન્યતા ધરાવતા દેશના સંબંધિત કાયદા મુજબ."

અપીલકર્તાઓ તરફથી વિદ્વાન વકીલ શ્રી એમ.સી. ભટ્ટની રજૂઆતો:

સંવિધાનિક માન્યતા પડકારવામાં આવી નથી:

૮.૧ આ મામલામાં દાવેદાર તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલ જણાવે છે કે દાવેદારોએ અધિનિયમની કલમ ૮૫ ની બંધારણીય માન્યતા, ખાસ કરીને અધિનિયમની કલમ ૮૫(૨)(એ) અને (બી), ને પડકારેલી છે. પરંતુ, આ અપીલની સુનાવણી સમયે વિદ્વાન વકીલનું ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું હતું કે કલમ ૮૫ ની માન્યતાને ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા પસાર કરાયેલા એવોર્ડમાંથી ઉદ્ભવેલી અપીલની કાર્યવાહીમાં પડકારવામાં આવી છે.

૮.૨ તેમ છતાં, તેમણે રજૂ કર્યું છે કે

વર્તમાન કાર્યવાહીમાં તે જ બાબતને પડકારી શકાય કે નહીં, તે પ્રશ્ન આ અદાલત ખુલ્લો રાખી શકે, પરંતુ જે રીતે પણ બાબત જોવામાં આવે તેમાં તેઓ આ દલીલ ઉપર ભાર મૂકતા નથી, કારણ કે આ અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠે ઓરિએન્ટલ ફાયર એન્ડ જનરલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. વિ. ફિર્દોસ પરવેઝ મૈસોરવાલા અને અન્ય [૨૦૦૩(૨) જી.એલ.આર. ૧૬૮૪] ના મામલામાં એવો ઠરાવ કર્યો છે કે ઇન્શ્યોરન્સ કંપનીની જવાબદારી મર્યાદિત હોવા છતાં, દાવો કરનાર તૃતીય પક્ષ તરીકે વાહનના માલિક અને ચાલક સાથે ઇન્શ્યોરન્સ કંપની પાસેથી વધારાની રકમ વસૂલ કરી શકે છે અને ઇન્શ્યોરન્સ કંપની દાવો કરનારને તે રકમ ચૂકવી શકે તથા ત્યારબાદ ઇન્શ્યોરન્સ કંપની ઉક્ત રકમ તે વાહનના માલિક અને ચાલક પાસેથી વસૂલ કરી શકે છે.

૮.૩ આ કેસમાં દાવા ટ્રિબ્યુનલની રચના સરકાર દ્વારા જુના અધિનિયમની કલમ ૧૧૦ હેઠળ કરવામાં આવી છે. મૂળ દાવેદારોએ અધિનિયમની કલમ ૧૧૦ એ હેઠળ દાવા અરજી દાખલ કરી છે. ટ્રિબ્યુનલએ અધિનિયમની કલમ ૧૧૦-સી હેઠળ નિર્ધારિત પ્રક્રિયાઓનું પાલન કર્યા બાદ અધિનિયમની કલમ ૧૧૦બી હેઠળ એવોર્ડ આપ્યો છે. વર્તમાન કેસમાં અપીલકર્તાએ અધિનિયમની કલમ ૧૧૦ડી હેઠળ અપીલ દાખલ કરી છે. તે જ દૃષ્ટિએ, આ અદાલત એમ.વી. અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ પ્રદાન કરાયેલ આ વૈધાનિક અપીલની સુનાવણી કરી રહી છે.

૮.૪ “પરંતુ કાયદા દ્વારા રચાયેલ કોઈ સત્તા તે કાયદાની અથવા તેની એવી કોઈ જોગવાઈની બંધારણીય માન્યતા પર પ્રશ્ન ઉઠાવી શકતી નથી, જેના આધારે તે કાર્ય કરે છે. તેને અધિનિયમ હેઠળ જ કાર્ય કરવું જોઈએ અને તેના બહાર નહીં. જો તે કાયદાની એવી જોગવાઈના આધારે કાર્ય કરે, જે અતિઅધિકારિત હોય, તો એટલી હદ સુધી તે અધિનિયમની બહાર કાર્ય કરતી ગણાશે.” [સંદર્ભ: કે.એસ. વેંકટરામન એન્ડ કો. (પી) લિ. વિ. સ્ટેટ ઓફ મદ્રાસ મામલામાં સર્વોચ્ચ અદાલતના માનનીય ચુકાદા, જે ૬૦ આઈ.ટી.આર. ૧૧૨ માં અહેવાલિત છે, સંબંધિત પાનું ૧૩૩].

૮.૫ તેમ છતાં, માન્યતાને પડકારવા માટે ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળની એક રિટ અરજી ચલાવી શકાય તેવી હોઈ શકે છે. [સંદર્ભ: બેહારીલાલ શ્યામસુંદર વિ. સેલ્સ ટેક્સ ઓફિસર, કુઈ. સર્કલ, કટક અને અન્ય, ૬૦ આઈટીઆર ૨૬૦ માં અહેવાલિત].

૮.૬ ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતને ધ્યાનમાં લેતાં, અપીલકર્તા તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલની આ દલીલ સ્વીકારવી અમારે માટે શક્ય બનશે નહીં કે, જોકે તેઓ કલમ , જેને તેણે વિભાગીય ખંડપીઠના ચુકાદાને ધ્યાનમાં રાખીને મૂળરૂપે પડકાર્યો હતો, પરંતુ તેમ છતાં આ અદાલત હાલની અપીલમાં આ પ્રશ્ન ખુલ્લો રાખી શકે. અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલની ઉક્ત દલીલ ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતોના પ્રકાશમાં સ્વીકારી શકાય તેવી નથી. તેમ છતાં, અમે ઉક્ત દલીલનો વિચાર કરીશું નહીં, કારણ કે ઉક્ત દલીલો કરવામાં આવી નથી.

જઃ કાયદાના પ્રશ્નના ગુણદોષ:

૯. પોલિસીની કલમની જોગવાઈઓ, અધિનિયમની જોગવાઈઓ અને ટ્રિબ્યુનલના એવોર્ડ પર આધાર રાખ્યા બાદ, તેમણે ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા ફાળવવામાં આવેલી રકમના પરિમાણને ગંભીરતાપૂર્વક પડકાર્યું નથી. જોકે, તેમણે માત્ર એટલું જ જણાવ્યું છે કે નોંધ પર રહેલા મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવાને ધ્યાનમાં લેતાં વિદ્વાન ન્યાયાધીશ દ્વારા આપવામાં આવેલા એવોર્ડ કરતાં રૂપિયા ૧૪,૦૦૦/- વધુ આપવાના થઈ શકે.

૯.૧ વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે પ્રશ્નમાં આવેલું વાહન રિક્ષા છે. તેમણે રજૂ કર્યું કે વિવિધ મથાળાઓ હેઠળ, જેના આધાર પર પ્રીમિયમ વસૂલવામાં આવે છે, કરવામાં આવેલી નોંધ એ દર્શાવતી નથી કે વાહન ભાડે અથવા પરિતોષિક માટે મુસાફરોને લઈ જવા માટે વપરાય છે, વ્યાખ્યાના પ્રકાશમાં અધિનિયમની કલમ ૨(૧૫) હેઠળના “મોટર કેબ” ની, અને તેની તુલના કલમ [૨(૮) – “માલ વાહન” ની વ્યાખ્યા] સાથે કરવામાં આવે છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે જ્યારે વીમા કંપનીએ એવો દાવો કર્યો કે તેમની જવાબદારી મર્યાદિત છે, ત્યારે તે અંગે દઢ પુરાવા રજૂ કરીને ઉક્ત ભાર ઉતારવાનો ભાર વીમા કંપની પર જ રહે છે. તેમણે રજૂ કર્યું છે કે વીમા કંપનીની જવાબદારી નક્કી કરતી વખતે વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે કાયદાની જોગવાઈઓનું યોગ્ય રીતે મૂલવણ કર્યું નથી. તેમણે ટ્રિબ્યુનલના તે નિષ્કર્ષોનો જોરદાર વિરોધ કર્યો છે, જેમાં ટ્રિબ્યુનલે

એવું ઠરાવ્યું છે કે વીમા કંપનીની જવાબદારી રૂપિયા ૫૦,૦૦૦/- ની મર્યાદા સુધી છે.

૯.૨ વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના એવા અનેક ચુકાદાઓ છે જેમાં મોટર વાહન અધિનિયમ, વીમા પોલિસી, ખાસ કરીને “અવોઇડન્સ કલોઝ” તથા અન્ય જોગવાઈઓનું અર્થઘટન કરવામાં આવ્યું છે. તેમ છતાં, તેઓ મુખ્યત્વે આ વકી અદાલતના વિભાગીય ખંડપીઠના ઓરિએન્ટલ ફાયર એન્ડ જનરલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. વિ. ફિરદોસ પરવેઝ મૈસોરેવાલા એન્ડ ઓર્સ. કેસમાં ૨૦૦૩(૨) જી.એલ.આર. ૧૬૮૪ માં અહેવાલિત ચુકાદા પર આધાર રાખવા ઇચ્છે છે, જેમાં વિભાગીય ખંડપીઠે

વર્તમાન અપીલમાં સંકળાયેલ મુદ્દાનો સંપૂર્ણ નિરાકરણ કરી ચૂક્યો છે. નિર્ણય કરતાં વખતે વિભાગીય ખંડપીઠે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતની બંધારણીય ખંડપીઠના ચુકાદાનો, ન્યૂ ઇન્ડિયા એશ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. સી.એમ. જયા, અહેવાલિત ૨૦૦૨(૨) એસસીસી ૨૭૮, અમૃત લાલ સૂદ વિ. કૌશલ્યા દેવી થાપર, અહેવાલિત ૧૯૯૮(૩) એસસીસી ૭૪૪, ઓરિએન્ટલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. ચેરુવક્કારા નફીસ્સુ, અહેવાલિત ૨૦૦૧(૨) એસસીસી ૪૯૧ તથા તૃતીય પક્ષ પર વીમા પોલિસીની શું અસર થાય છે તે પ્રશ્ન અંગે ન્યૂ ઇન્ડિયા એશ્યોરન્સ કંપની લિમિટેડ વિ. રૂલા, અહેવાલિત ૨૦૦૧(૨) જીએલઆર ૧૨૧૯, નો પણ વિચાર કર્યો હતો. વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા મુજબ, આ અપીલમાં સંકળાયેલ કાયદાનો પ્રશ્ન ઉપરોક્ત ચુકાદાઓ તેમજ આ અદાલતના

અનુવર્તી ચુકાદા દ્વારા સ્પષ્ટપણે લાગુ પડે છે અને અંતિમરૂપે નિશ્ચિત થઈ ગયો છે. તેમણે રજૂ કર્યું છે કે વર્તમાન મામલામાં વીમા પોલિસીની શરતો સમાન છે અને તેથી આ અદાલત પર બાધ્યકારક એવો વિભાગીય ખંડપીઠનો ચુકાદો આ કેસના તથ્યો પર સ્પષ્ટપણે લાગુ પડે છે. તેમણે રજૂ કર્યું કે અંતિમ નિષ્કર્ષ એવો છે કે જવાબદારીની મર્યાદા વાહનના માલિક અને વીમા કંપની વચ્ચેની બાબત છે, પરંતુ જ્યાં સુધી તૃતીય પક્ષનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી, ના પ્રકાશમાં પોલિસીની શરતો અને નિયમો અનુસાર, મોટર વાહનના માલિક પાસેથી વધારાની રકમ વસૂલ કરવાનો વીમા કંપનીનો અધિકાર અખંડિત રાખીને, તૃતીય પક્ષને વળતર ચૂકવવું આવશ્યક છે.

૯.૩ ત્યારબાદ, વિદ્વાન વકીલે આ અદાલતના વિભાગીય ખંડપીઠના ચુકાદાનો ઉલ્લેખ ઓરિયેન્ટલ ફાયર એન્ડ જનરલ ઇન્સ્યોરન્સ કો. વિ. ફિર્દોસ પરવેઝ મૈસોરવાલા એન્ડ અન્ય, જે ૨૦૦૩(૨) જી.એલ.આર. ૧૬૮૪ માં અહેવાલિત છે, તે કેસમાં કર્યો છે. તે કેસમાં, જ્યાં સુધી ફર્સ્ટ અપીલ નં. ૧૯૮/૧૯૮૦ નો પ્રશ્ન છે, ત્યાં અપીલકર્તા પોતાનો મોટરસાયકલ ચલાવી રહ્યો હતો અને તેના પિતા પાછળની સીટ પર બેઠેલા હતા. તે વડોદરા શહેરના ફતેહગંજ ખાતે પોસ્ટ ઓફિસ નજીક આવેલા ચાર રસ્તા તરફ જઈ રહ્યો હતો. તે સમયે, સામાવાળા નં. ૨ ટ્રક લઈને બેકાબૂ ઝડપે, બેફામ અને બેદરકારીપૂર્વક આવ્યો અને અપીલકર્તાના મોટરસાયકલ સાથે અથડાયો. અપીલકર્તા અને તેના પિતા ઈજાગ્રસ્ત થયા. તે જોતાં, અપીલકર્તાએ નુકસાનભરની દાવા અરજિ, મોટર

અકસ્માત દાવા અરજિ નં. ૨૦૭/૧૯૭૬ તરીકે, રૂપિયા ૩ લાખની માંગણી સાથે મોટર અકસ્માત દાવા ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ દાખલ કરી. તે કેસમાં વીમા કંપની ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ હાજર રહી હતી. અંતે, અધિકરણે ઠરાવ્યું કે અપીલકર્તાએ આ બાબત સાબિત કરી હતી કે સામાવાળા નં. ૨ દ્વારા ટ્રકનું ઉતાવળભર્યું અને બેદરકારીપૂર્વક વાહનચાલન કરવાના પરિણામે તેને ઈજાઓ પહોંચી હતી. અધિકરણે ઠરાવ્યું કે સામાવાળા નં. ૨ અને અપીલકર્તા ૭૫:૨૫ ના અનુપાતમાં બેદરકારી માટે દોષિત હતા. તેથી, અધિકરણે કુલ મળીને રૂપિયા ૧,૨૦,૭૫૦/- ની રકમ વળતર તરીકે, પ્રમાણસર ખર્ચ તથા અરજીની તારીખથી ચુકવણી થાય ત્યાં સુધી દર વર્ષના ૬% વ્યાજ સાથે ફાળવી આપી હતી. ઈન્શ્યોરન્સ કંપની દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી દ્વિતીય અપીલની હદ સુધી, એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે અધિનિયમની કલમ ૮૫ ની જોગવાઈઓ તથા વીમા પોલિસીમાં નિર્ધારિત શરતો અને નિયમોને ધ્યાનમાં લેતા, ઈન્શ્યોરન્સ કંપની રૂપિયા ૫૦,૦૦૦/- થી વધુ કોઈ રકમ ચૂકવવા માટે જવાબદાર નહોતી. ઉક્ત અપીલમાં દાવેદારોએ રૂપિયા ૩,૦૦,૦૦૦/- ની વધુ રકમનો દાવો કર્યો છે. આ પરિપ્રેક્ષ્યમાં, વિભાગીય ખંડપીઠે મોટર વાહન અધિનિયમની જોગવાઈઓ પર વિચાર કર્યો હતો અને વિભાગીય ખંડપીઠ સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવેલ પ્રશ્ન ચુકાદાના પરિચ્છેદ ૮ માં નીચે મુજબ દર્શાવવામાં આવ્યો છે:

તથાપિ, જે પ્રશ્ન વિચારણા લાયક છે તે એ છે કે ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા ઈન્શ્યોરન્સને આપવામાં આવેલ નિર્દેશ શું કંપનીએ મૂળ દાવેદારને વળતર તરીકે રૂપિયા

૧,૨૦,૭૫૦/- ની રકમ પણ, અનુપાતિત ખર્ચ સાથે અને અરજીની તારીખથી ચુકવણી થાય ત્યાં સુધી પ્રતિ વર્ષ ૬% ના દરે વ્યાજ સાથે ચૂકવવાની, જે રૂપિયા ૫૦,૦૦૦/- (રૂપિયા પચાસ હજાર) થી વધુ છે, તે જાળવી રાખવી જોઈએ કે નહીં.”

૯.૪ ત્યારબાદ, વિભાગીય ખંડપીઠે મહત્વપૂર્ણ નોટિસ અને નિવારણ કલમ, વીમા પોલિસી તેમજ અન્ય શરતો અને નિયમો તથા વસૂલીના અધિકારનો પણ વિચાર કર્યો છે, જે અમારા વર્તમાન મામલામાં પણ લાગુ પડે છે. પરિષદ ૧૨ માં વિભાગીય ખંડપીઠે અમૃત લાલ સૂદ વિ. કૌશલ્યા દેવી થાપર [૧૯૯૮ એ.સી.જે. ૫૩૧] ના મામલામાં આપેલ ચુકાદાનો તેમજ ત્યારબાદ ઓરિયેન્ટલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. ચેરુવક્કરા નક્ષીસ્સુ [૨૦૦૧(૨) એસ.સી.સી. ૪૯૧] ના મામલામાં આપેલ ચુકાદાનો વિચાર કર્યો છે. પરિષદ નં. ૧૩ માં વિભાગીય ખંડપીઠે ન્યૂ ઇન્ડિયા આશ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. સી.એમ. જયા અને અન્ય, અહેવાલિત ૨૦૦૨(૨) એસ.સી.સી. ૨૭૮, ના મામલામાં બંધારણીય ખંડપીઠના ચુકાદાનો વિચાર કર્યો છે, જેનો અમે આગળ ઉલ્લેખ કરીશું. વિભાગીય ખંડપીઠે ઉક્ત આથી બંધારણીય પીઠનો ચુકાદો: (અર્થાત્ સી.એમ. જયાનો કેસ)

૯.૪એ “પેરા – ૧૦ : અમૃત લાલ સૂદના નિર્ણયનું સાવધાનીપૂર્વક વાચન અને વિશ્લેષણ કરતાં એ સ્પષ્ટ થાય છે કે અદાલતે લીધેલો અભિપ્રાય ભિન્ન નથી. આ

નિર્ણયમાં પણ જુગલ કિશોરના કેસનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. તેમાં આ રીતે ઠરાવવામાં આવ્યું છે:

(૧) કે વીમાકર્તાની જવાબદારી પોલિસીમાં સમાવિષ્ટ વીમાધારક અને વીમાકર્તા વચ્ચેના કરારની શરતો પર નિર્ભર છે;

(૨) વીમાધારક માટે એવો વીમા કરાર કરવા પર કોઈ પ્રતિબંધ નથી, જે કાયદાની લઘુત્તમ આવશ્યકતા કરતાં વિશાળ જોખમને આવરી લેતો હોય અને જેના દ્વારા નિઃશુલ્ક મુસાફરને થતું જોખમ પણ આવરી શકાય; અને

(૩) એવા કિસ્સાઓમાં જ્યાં પોલિસી માત્ર કાયદેસરની પોલિસી ન હોય, પોલિસીની શરતો વીમાકર્તાની જવાબદારી નક્કી કરવા માટે વિચારણા હેઠળ લેવા પડે.

આથી, અદાલતે પોલિસીની સંબંધિત શરતોનું અવલોકન કર્યા પછી, તથ્યોના આધારે નિષ્કર્ષ કર્યો કે પોલિસીની કલમ ૨(૧)(એ) હેઠળ, વીમાકર્તાએ “કોઈપણ વ્યક્તિ”ના મૃત્યુ અથવા શારીરિક ઇજા બાબતે વીમાધારક કાનૂની રીતે ચૂકવવા માટે જવાબદાર બનશે તેવી બધી રકમ સામે વીમાધારકને ક્ષતિપૂર્તિ આપવાની સંમતિ દર્શાવી છે. “કોઈપણ વ્યક્તિ” શબ્દપ્રયોગમાં નિઃશુલ્ક રીતે મુસાફરી કરતી કારમાં બેઠેલી વ્યક્તિનો નિઃસંદેહ સમાવેશ થાય છે. વધુમાં, પુષ્પાબાઈ પુરશોત્તમ ઉદેશી કેસનો ઉલ્લેખ કરતાં નિરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું હતું કે ઉક્ત નિર્ણય તે કેસની વીમા પોલિસીમાં રહેલી સંબંધિત શરત પર આધારિત હતો, જેમાં વીમાકર્તાની કાનૂની જવાબદારીને અધિનિયમની કલમ ૮૫ હેઠળની કાયદેસરની આવશ્યકતા સુધી મર્યાદિત કરવામાં આવી હતી. તેથી, તે નિર્ણયનો

અમૃત લાલ સૂદ કેસ પર કોઈ પ્રભાવ પડતો નહોતો, કારણ કે પોલિસીની શરતો વાહનમાં નિઃશુલ્ક સવાર વ્યક્તિને આવરી લેવા પૂરતી વ્યાપક હતી. આમ, તે સ્પષ્ટ છે કે વીમા પોલિસીમાં રહેલી વિશિષ્ટ જોગવાઈ વધુ વ્યાપક હોવા અને ઊંચા જોખમને આવરી લેતી હોવાને કારણે અમૃત લાલ સૂદ કેસમાં અસીમિત અથવા ઊંચી જવાબદારી બાબતે તે નિર્ધારક તફાવત સાબિત થઈ હતી. અદાલતે તે કેસનો નિર્ણય પોલિસીમાં રહેલી વિશિષ્ટ જોગવાઈના પ્રકાશમાં કર્યો હતો. ઉપરોક્ત નિર્ણયને એવો સિદ્ધાંત સ્થાપિત કરતો તરીકે વાંચી શકાય નહીં કે ભલે વીમા કંપનીની જવાબદારી કાનૂની આવશ્યકતા સુધી મર્યાદિત હોય, તોય તેની ઉપર અસીમિત અથવા ઊંચી જવાબદારી લાદી શકાય. જવાબદારી કાનૂની અથવા કરારજન્ય હોઈ શકે. કાનૂની જવાબદારી તે કાયદા હેઠળ જે જરૂરી હોય તેનાથી વધુ હોઈ શકતી નથી. તેમ છતાં, અધિનિયમની કલમ ૮૫ માં પક્ષકારોને વધુ વ્યાપક જોખમ આવરી લેવા માટે અસીમિત અથવા ઊંચી જવાબદારી સર્જવા કરાર કરવાની મનાઈ કરતું કંઈ જ નથી. આવી પરિસ્થિતિમાં, જે તે કેસ મુજબ અસીમિત અથવા ઊંચી જવાબદારી સંબંધે પોલિસીમાં નિર્દિષ્ટ કરારની શરતોથી વીમાકર્તા બંધાયેલો રહે છે. પોલિસીમાં આવી કોઈ શરત અથવા જોગવાઈ ના હોય, તો વીમા કરારના અનુસંધાને, એક મર્યાદિત કાયદેસર જવાબદારીને તેને અમર્યાદિત અથવા વધુ બનાવવાના હેતુથી વિસ્તૃત કરી શકાય નહીં. જો એવું કરવામાં આવે, તો તે કાયદા અથવા વીમા કરારને પુનર્લેખિત કરવા સમાન બને છે, જે અનુમત્ય નથી.

૯.૪બી પેરા – ૧૧ : ઉપર જણાવેલ બાબતોના પ્રકાશમાં, ઉપરોક્ત શાંતિ બાઈ અને અમૃત લાલ સૂદના કેસોમાં ત્રણ વિદ્વાન ન્યાયાધીશોની બે ખંડપીઠોના નિર્ણયોમાં, સંદર્ભ આદેશમાં ઉઠાવવામાં આવેલા પ્રશ્ન અંગે અમને કોઈ વિરોધાભાસ જણાતો નથી; અને બીજી તરફ, આ મુદ્દે સાતત્ય છે કે, વધુ પ્રીમિયમ સ્વીકારીને કોઈ વધુ જવાબદારી સ્વીકારવામાં આવી ન હોય તેવી વીમા પોલિસીના કિસ્સામાં, વીમા કંપનીની જવાબદારી અધિનિયમની કલમ ૯૫(૨) હેઠળ નિશ્ચિત કરાયેલ કાયદેસરની જવાબદારી કરતાં ન તો અમર્યાદિત હોય છે અને ન તો વધુ હોય છે. અમૃત લાલ સૂદના કેસમાં, શાંતિ બાઈના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો નથી. તેમ છતાં, આ બંને નિર્ણયો જુગલ કિશોરના કેસનો ઉલ્લેખ કરે છે અને કોઈ વિરુદ્ધ મત વ્યક્ત કરવામાં આવ્યો નથી.”

૯.૪સી બંધારણીય પીઠના ચુકાદાનો ઉલ્લેખ કર્યા પછી, ખંડપીઠે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

"સંવિધાન પીઠના નિર્ણયમાંથી ઉપર ઉદ્ઘૂત કરાયેલા પરિચ્છેદો દર્શાવે છે કે અમૃત લાલ સૂદ (સુપ્રા) માં આપેલ ચુકાદો કોઈપણ રીતે અધિકાંત કરવામાં આવ્યો નથી. વધુમાં, પાંચ ન્યાયાધીશોની સંવિધાન પીઠને વીમા પોલિસીમાં રહેલા અપવર્જન ઉપબંધ પર વિચાર કરવાની કોઈ તક મળી નહોતી, જ્યારે તે મુદ્દો અમૃત લાલ સૂદ (સુપ્રા) અને ઓરિએન્ટલ ઇન્સ્યોરન્સ કો. લિ. (સુપ્રા) માં વિચારવામાં આવ્યો છે. સર્વોચ્ચ અદાલતના ઉપરોક્ત બે નિર્ણયોમાં પ્રતિપાદિત સિદ્ધાંતોને વર્તમાન કેસના તથ્યો પર અને ખાસ કરીને વીમા પોલિસી આંક ૫૧

માં નિર્ધારિત શરતો અને નિયમોને લાગુ કરતાં, આ અદાલતનો એવો અભિપ્રાય છે કે ભલે વીમા કંપનીની જવાબદારી માત્ર રૂપિયા ૫૦,૦૦૦/- (રૂપિયા પચાસ હજાર) સુધી મર્યાદિત હોય, તેમ છતાં વીમા કંપની દાવેદારને સમગ્ર એવોર્ડની રકમ ચૂકવવા માટે જવાબદાર છે અને આવી ચુકવણી કર્યા પછી, મોટર વાહન અધિનિયમ, ૧૯૩૯ ની કલમ ૯૬(૪) અનુસાર, વીમા કંપની વીમાધારક વિરુદ્ધ એવોર્ડ અમલમાં મૂકી, વધારાની રકમ જેટલી હદ સુધી, વીમાધારક પાસેથી વધારાની રકમ વસૂલ કરી શકે છે."

૯.૫ તે ઉપરાંત વધુ એક દલીલ વિભાગીય ખંડપીઠ સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવી હતી કે દાવેદાર વીમા પોલિસીના કરારનો પક્ષકાર નથી અને તેથી તેને જવાબદારી નિવારણ કલમનો લાભ મળવા પાત્ર નહીં બને. આ પ્રશ્ન પર વિચાર કરતાં વિભાગીય ખંડપીઠે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ન્યૂ ઈન્ડિયા એશ્યોરન્સ કંપની લિમિટેડ વિ. રૂલા અને અન્યના મામલામાં, જે ૨૦૦૧(૨) જી.એલ.આર. ૧૨૧૯ માં અહેવાલિત છે, આપેલા નિર્ણય પર આધાર મૂક્યો હતો, જેમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું છે કે તૃતીય પક્ષ, જે વીમાના કરારનો હસ્તાક્ષરી અથવા પક્ષકાર નથી, તે છતાં આવા કરાર દ્વારા સંરક્ષિત થાય છે. વિભાગીય ખંડપીઠે આગળ અધિનિયમની કલમ ૯૬ નો પણ વિચાર કર્યો હતો અને તેમનું અર્થઘટન પણ કર્યું હતું કે અધિનિયમની કલમ ૯૬ એક તાત્વિક જોગવાઈ છે, જે દાવેદારને સીધું ચૂકવવા માટે વીમાકર્તાની જવાબદારી જાહેર કરે છે. આ રીતે રાજ્યએ ઇજાગ્રસ્ત પ્રત્યે વીમાકર્તા પર જવાબદારી મૂકી છે વ્યક્તિ.

વીમાદાતા પાસેથી વળતર મેળવવાનો તૃતીય પક્ષનો હક કાયદેસરનો હક હોવાથી, તે વીમાદાતા અને વીમાધારક વચ્ચેના કરારજન્ય હક તથા બાધ્યતા કરતાં સ્વતંત્ર છે. મોટર વાહન અધિનિયમની હિતાવહ જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં લેતા, દાવેદાર વીમા પોલિસીના કરારનો પક્ષકાર નથી અને તેથી કાયદેસરની જવાબદારીથી વધુ રકમ વીમાદાતા પાસેથી માંગવાનો હકદાર ન બને, એવી દલીલ સ્વીકારી શકાય તેવી નથી.

૯.૬ આ રીતે ઉપરોક્ત નિરીક્ષણ કર્યા પછી, વિભાગીય ખંડપીઠે પરિચ્છેદ નં. ૧૫ માં આ મુજબ અવલોકન કર્યું છે: “પરિચ્છેદ ૧૫ – ઉપરોક્ત ચર્ચાનું તાત્પર્ય એ છે કે વીમા કંપની દ્વારા દાખલ કરાયેલ અપીલને ભાગરૂપે સ્વીકારવી પડશે, અને એવો નિષ્કર્ષ કરવો પડશે કે પ્રશ્નાધીન અકસ્માત સંબંધે તેની જવાબદારી રૂપિયા ૫૦,૦૦૦/- ની મર્યાદા સુધી સીમિત છે; તેમ છતાં, વધુમાં એવું પણ ઠરાવવું પડશે કે દાવેદાર વળતરની સંપૂર્ણ રકમ વીમા કંપની પાસેથી પણ વસૂલ કરવા હકદાર રહેશે અને ચૂકવણી કર્યા બાદ આવી ચૂકવણી કર્યા પછી, વીમા કંપનીને વીમાધારક પાસેથી વધારાની રકમ વસૂલ કરવાનો અધિકાર રહેશે.”

૯.૭ અંતે, પેરા ૧૭ માં વિભાગીય પીઠે અંતિમ રીતે એવો નિષ્કર્ષ કર્યો છે કે પોલિસી હેઠળની જવાબદારી માત્ર રૂ. ૫૦,૦૦૦/- ની હદ સુધી મર્યાદિત છે, પરંતુ વધુમાં એવું પણ ઠરાવ્યું છે કે વીમા કંપની દાવેદારને ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા મંજૂર કરાયેલ સંપૂર્ણ રકમ ચૂકવવા માટે જવાબદાર છે અને આવી ચૂકવણી કર્યા પછી,

મોટર વાહન અધિનિયમની કલમ ૯૬(૪) મુજબ, વીમા કંપની વીમાધારક સામે આ એવોર્ડનો અમલ કરીને વધારાની રકમ જેટલી રકમ વીમાધારક પાસેથી વસૂલ કરી શકે છે.

૯.૮ વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે આ અદાલતના ઉપરોક્ત નિર્ણયનું અનુસરણ આ અદાલતની બીજી વિભાગીય ખંડપીઠે પણ (કોરમ: ભાવાની સિંહ, સી.જે. અને સુશ્રી અભિલાષા કુમારી, જે) ન્યૂ ઈન્ડિયા એશ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. રાજાભાઈ વરસંગભાઈ ભરવાડ અને અન્યના કેસમાં, જે ૨૦૦૬(૧) જી.એલ.આર. ૬૬૮ માં અહેવાલિત છે, કર્યું છે. પાનું ૬૭૫ પરના પરિષેદ નં. ૧૭ માં વિભાગીય ખંડપીઠે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે: “ફકરો ૧૭ – આ સંદર્ભમાં, એમ.એ.સી. ટ્રિબ્યુનલએ તેના વિવાદિત ચુકાદા અને એવોર્ડ તા. ૨૩.૯.૨૦૦૫ માં ૨૦૦૪ એ.આઈ.આર. એસ.સી.ડબલ્યુ. ૯૫૨ (ઓરિએન્ટલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. નાન્જપ્પન અને અન્ય) પર આધાર રાખ્યો છે. આ કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું છે કે ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા નિર્ધારિત વળતરરાશિ ચૂકવવા માટે વીમાકાર જવાબદાર છે અને તે અમલવારીની કાર્યવાહી દ્વારા વાહનના માલિક પાસેથી તે વસૂલ કરી શકે છે. કાનૂનના આ સિદ્ધાંત બાબતે કોઈ વિવાદ રહી શકતો નથી અને આ સંદર્ભમાં અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલની દલીલ પણ ઉપરોક્ત નોંધાયેલા કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના સ્પષ્ટ ઉચ્ચારને ધ્યાનમાં લેતાં નામંજૂર કરવામાં આવે છે. ૨૦૦૧(૨) એસ.સી.સી. ૪૯૧ (ઓરિએન્ટલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. ચેરુવક્કારા નફીસ્સુ અને અન્ય) માં સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું છે કે

તૃતીય પક્ષ જોખમના કેસોમાં, વીમા કંપની પોલિસીમાં સમાવિષ્ટ કરારગત બાંહેધરીઓના આધારે દાવેદારને એવોર્ડ કરાયેલ સંપૂર્ણ રકમ ચૂકવવા માટે જવાબદાર છે વીમા પોલિસીમાં તૃતીય પક્ષની જવાબદારી સંબંધિત કલમો. તેમ છતાં, વીમા કંપની અમલીકરણની કાર્યવાહી દ્વારા વીમાધારક પાસેથી વધારાની રકમ વસૂલ કરી શકે છે. વિભાગીય ખંડપીઠ ઉપર આ અદાલતના ૨૦૦૩(૨) જી.એલ.આર. ૧૬૮૪ (ઓરિએન્ટલ ફાયર એન્ડ જનરલ ઇન્શ્યોરન્સ કંપની વિ. ફિરદોસ પરવેઝ મૈસોરવાલા તથા અન્ય) માં અહેવાલિત ચુકાદા દ્વારા આધાર રાખવામાં આવ્યો છે.”

૯.૯ વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે આ અદાલતની વિભાગીય પીઠનો ઉપરોક્ત ચુકાદો (કોરમ: જે.એમ. પંચાલ અને એ.એમ. કાપડિયા, જે.જે.) ઓરિએન્ટલ ફાયર એન્ડ જનરલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. વિ. ફિરદોસ પરવેઝ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, આ અદાલતની બીજી વિભાગીય પીઠ દ્વારા ન્યૂ ઇન્ડિયા એશ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. રાજાભાઈ વરસંગભાઈ ભરવાડ અને અન્ય, જે ૨૦૦૬(૧) જી.એલ.આર. ૬૬૮ માં અહેવાલિત છે, તે કેસમાં આધારરૂપ માનવામાં આવ્યો છે અને અગાઉના વિભાગીય પીઠના ચુકાદાનો ઉલ્લેખ કર્યા બાદ તથા તે પછી ઓરિએન્ટલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. નાજાપ્પન (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદાનો ઉલ્લેખ કર્યા બાદ વિભાગીય પીઠ આ નિષ્કર્ષે આવી હતી કે વીમા કંપની કાયદેસરની મર્યાદાઓની બહાર દાવેદારને વળતરની સંપૂર્ણ રકમ ચૂકવવા જવાબદાર છે અને વધારાની રકમ વીમાકર્તા પાસેથી વસૂલ કરી શકાય

છે. આ રીતે, આ અદાલતની બે વિભાગીય ખંડપીઠોએ હાલની અપીલમાં ઉઠાવવામાં આવેલ મુદ્દા અંગે દાવેદારના પક્ષમાં દષ્ટિકોણ અપનાવ્યો છે. હાલની વિભાગીય ખંડપીઠ આ બે નિર્ણયોનું અનુસરણ કરશે, ખાસ કરીને જ્યારે પ્રથમ વિભાગીય ખંડપીઠે પ્રશ્નનો વિગતવાર વિચાર કર્યો હતો અને સી.એમ. જયાના કેસમાં સંવિધાન ખંડપીઠના ચુકાદાનો પણ વિચાર કર્યો હતો (પૂર્વોક્ત).

૯.૧૦ વિદ્વાન વકીલે આ અદાલતની ક્ષિ-ન્યાયાધીશીય પીઠ દ્વારા નિર્ધારિત લાઈફ ઇન્શ્યોરન્સ કોર્પોરેશન ઓફ ઇન્ડિયા એન્ડ અનર. વિ. હેઈર્સ એન્ડ લીગલ રિપ્રેઝેન્ટેટિવ્સ ઓફ ડીસીડ. નારણભાઈ મુંજાભાઈ વધિયા એન્ડ અદર્સ, જે ૧૩ જુલાઈ ૨૦૦૭માં અહેવાલિત છે, તે કેસ પર પણ આધાર મૂક્યો છે. તે કેસમાં આ અદાલતની ક્ષિ-ન્યાયાધીશીય પીઠે કલમ ૮૫નું અર્થઘટન કર્યું હતું અને અંગ્રેજ અદાલતના એક ચુકાદા તેમજ પેસ્સુમલના કેસ પર આધાર રાખ્યા બાદ, પાના ૮૨૬ થી ૮૨૮ના પરિચ્છેદ પમાં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

“આ મુશ્કેલીને દૂર કરવા માટે જ્યારે ફરજિયાત વીમા સંબંધિત જોગવાઈઓ રજૂ કરવામાં આવી, ત્યારે કલમ ૮૫(૨) અને ૮૬(૧) માં બે અપ્રતિબંધક ઉપબંધો આપવામાં આવ્યા હતા. કલમ ૮૫(૫) હેઠળ, અન્યત્ર કોઈપણ કાયદામાં સમાવિષ્ટ કોઈ બાબત હોવા છતાં, આ કલમ હેઠળ વીમાપત્ર જારી કરનાર વ્યક્તિ નીતિપત્રમાં નિર્દિષ્ટ વ્યક્તિ અથવા વ્યક્તિઓના વર્ગોને, તે વ્યક્તિ અથવા તેવા વ્યક્તિઓના વર્ગોની બાબતમાં નીતિપત્ર જે કોઈ જવાબદારી આવરી લેવાનો દાવો કરે છે તે અંગે, વળતર આપવા માટે જવાબદાર રહેશે. તેવી

જ રીતે, કલમ ૯૬ માં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે તૃતીય પક્ષના જોખમ બાબતે વીમિત વ્યક્તિ વિરુદ્ધ થયેલા નિર્ણયનું પાલન કરવાની વીમાકર્તાની ફરજ રહેશે, ભલે વીમાકર્તાને નીતિપત્ર ટાળવા અથવા રદ કરવાનો હકદાર હોવાનો અધિકાર હોય. ગોડાર્ડ જે. (ત્યારે તેઓ જે હતા તે મુજબ) એ રોડ ટ્રાફિક અધિનિયમ, ૧૯૩૦ ની કલમ ૩૬(જ) માં આવા અપ્રતિબંધક ઉપબંધના પ્રભાવનું અગાઉથી જ અર્થઘટન કર્યું હતું, જેમાં ૧૯૩૪ ના રોડ ટ્રાફિક અધિનિયમની કલમ ૧૦(૨) હેઠળ થયેલા નિર્ણયનું પાલન કરવાની વીમાકર્તાની ફરજ ઉપરાંત આ વૈધાનિક વળતર આપવામાં આવ્યું હતું. લોર્ડ ગોડાર્ડે દર્શાવ્યું હતું કે વીમાના સામાન્ય કાયદા સુધી જે હદે પ્રશ્ન સંબંધિત હતો, ત્યાં જ્યારે વાહન વેચાઈ ગયું હતું અને વીમાગ્રાહકે વીમાના વિષયવસ્તુમાં પોતાનો હિત ગુમાવ્યો હતો, ત્યારે ડ્રાઈવરના વિસ્તરણ ખંડ પણ પોલિસીની બાકીની જોગવાઈઓ સાથે અસફળ થઈ જાય, કારણ કે તે આધાર પર પોલિસી ટાળી શકાતી હતી. તેમ છતાં, તેમણે બન્ને કેસોમાં એવો નિષ્કર્ષ આપ્યો હતો કે કલમ ૩૬(જ) માં રહેલી નોન-ઓબ્ઝ્ટન્ટે જોગવાઈને કારણે અધિનિયમ હેઠળ સ્થિતિ ભિન્ન રહેશે, કારણ કે તે જોગવાઈએ વીમાયોગ્ય હિત અંગે તથા પોલિસીમાં વીમાગ્રાહકના નામ સિવાય અન્ય કોઈ નામના અભાવ અંગે લાઈફ ઇન્શ્યોરન્સ અધિનિયમથી ઊભી થયેલી અડચણોથી મુક્ત કાર્યવાહીનો અધિકાર પ્રદાન કરીને કાયદામાં ફેરફાર કર્યો હતો, કારણ કે વીમાકર્તાઓએ માત્ર વીમાગ્રાહકને જ નહીં પરંતુ પોલિસીમાં નિર્દિષ્ટ વ્યક્તિઓના વર્ગને પણ આવરણ આપીને વળતર આપવાનું હતું. આવો વિસ્તરણ ખંડ સામાન્ય તથા

સર્વવ્યાપક હતો અને તેથી સંસદે વીમાકર્તાના આ ઉપક્રમને કાયદેસર અસર આપી હતી, કારણ કે અધિનિયમનો હેતુ સુરક્ષા પ્રદાન કરવાનો હતો જનતાને આ જોગવાઈ દ્વારા સુરક્ષા આપવામાં આવી છે કે કારના દરેક ચાલક પાછળ વીમા આવરણ હોવું જોઈએ. તેથી, જ્યાં ચાલક વીમાધારકની પરવાનગીથી અથવા તેના આદેશ હેઠળ વાહન ચલાવતો હતો, ત્યાં અધિનિયમની આ વિશેષ જોગવાઈના કારણે કાનૂની વળતરની ભરપાઈનો હક, કલમ ૮૫(૫) સમાન, વીમા કંપની પાસેથી વળતરની ભરપાઈ મેળવવા માટે ઉપલબ્ધ હતો. આપનો કાયદો સામાન્ય કાયદામાં પણ સ્પષ્ટપણે ફેરફાર કરે છે, કારણ કે આ આધાર પર પોલિસી ટાળવાનો જે અધિકાર વીમાકર્તાને હોય છે તે પણ કલમ ૮૬(૧) હેઠળ તૃતીય પક્ષના જોખમ અંગે વીમાધારક વ્યક્તિઓ સામે આવેલ ચુકાદાનું પાલન કરવાની વીમાકર્તાની ફરજમાં અવરોધરૂપ બનતો નથી. આથી જ ન્યૂ એશિયાટિક ઇન્સ્યોરન્સ કું. વિ. પેસ્સુમલ, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૪ એસ.સી. ૧૭૩૬ માં, ભલે વીમાધારક અસનાની હતો અને પરિણે ૩ માં રહેલી ચાલક-વિસ્તરણ જોગવાઈ હેઠળ પરવાનગીપ્રાપ્ત ચાલક પેસ્સુમલ અકસ્માતના સમયે વાહન ચલાવી રહ્યો હતો, તેમ છતાં લોર્ડશીપ્સે ઠરાવ્યું હતું કે કંપનીએ પેસ્સુમલનો વીમો કર્યો હતો, જે પોલિસીની કલમ ૨(૩)ને ધ્યાનમાં લેતાં હતું અને, તેથી, તે અધિનિયમની કલમ ૮૬ હેઠળ “વીમાધારક” શબ્દની વ્યાખ્યામાં આવતું હતું. લોર્ડશીપ્સે આ મત એવો પ્રતિબંધાત્મક શરત પોલિસીની કલમ ૩ હેઠળ હોય ત્યારે પણ સ્વીકાર્યો હતો, જે વીમાધારક અને કંપની વચ્ચે અસરકારક હોઈ શકે, પરંતુ તૃતીય પક્ષ પ્રત્યે કંપનીની કાયદેસરની જવાબદારીનું

વિવેચન કરતી વખતે તેને અવગણવી પડતી. પોલિસીમાં નિર્દિષ્ટ વ્યક્તિઓ દ્વારા થયેલી તૃતીય પક્ષ પ્રત્યેની જવાબદારી સ્વીકારી લીધેલી કંપની સામે, અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ અથવા તેમના બળે કોઈ રકમ વસૂલ કરવાનો તૃતીય પક્ષનો હક પોલિસીની પ્રતિબંધાત્મક શરતથી પણ અસરગ્રસ્ત થતો ન હતો. એકવાર કંપનીએ વિશાળ જવાબદારી ઊભી કરતું પ્રમાણપત્ર જારી કર્યું હોય, ત્યારબાદ તેને પોલિસીમાં નિર્દિષ્ટ વ્યક્તિને વળતર આપવું જ પડતું. એટલા માટે જ, પરિહાર કલમમાં પણ એવું જોગવાયું હતું કે પોલિસી અથવા તેની પુષ્ટિમાં આવેલ કોઈ બાબત પોલિસી દ્વારા વળતર મેળવવા પાત્ર વ્યક્તિના હકને, અથવા હેઠળ અથવા તેના બળે રકમ વસૂલ કરવા માટેની અન્ય કોઈ જોગવાઈના હકને, અસર કરશે નહીંચુકાદો અધિનિયમની જોગવાઈઓ. તેથી, હવે આ સ્થિર કાનૂની સ્થિતિ છે કે વીમાકારને પોલિસી ટાળવાનો અથવા રદ કરવાનો અધિકાર પ્રાપ્ત થતો હોય તો પણ, વીમા કંપનીએ ધારા ૯૫(૫) હેઠળની તેની વૈધાનિક ક્ષતિપૂર્તિની ફરજનું પાલન, સંબંધિત વાહનચાલકને ક્ષતિપૂર્તિ આપીને કરવું જ પડશે, જ્યાં સુધી તેને સંબંધિત વીમાધારકે, જે તેથી પોલિસી હેઠળ આવરી લેવાયેલ હતો, પ્રશ્નગ્રસ્ત વાહન ચલાવવાની પરવાનગી આપી હતી.”

શ્રી. રજની મહેતાના વિભાગીય પીઠના ચુકાદા અને બંધારણીય પીઠના ચુકાદા વિરુદ્ધના વાદ:

૧૦. તે સમયબિંદુએ, વીમા કંપની તરફથી વિદ્વાન વકીલ શ્રી રજની મહેતાએ રજૂ કર્યું છે કે આ અદાલતે “અવોઇડન્સ કલોઝ” અને વીમા કંપનીની “ઇમ્પોર્ટન્ટ નોટિસ” નો વિચાર કરવો આવશ્યક છે, જેના વિષે અમે અગાઉથી જ ઉદ્દેખ કરી ચૂક્યા છીએ. જણાવેલ જોગવાઈઓ પર આધાર રાખ્યા બાદ, વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે સ્ટ્રાઉડ્સ જ્યુડિશિયરી ડિક્શનરી, ફિક્થ એડિશન, પાનું ૨૩૩ મુજબ “અવોઇડન્સ” ની વ્યાખ્યા એવી આપવામાં આવી છે કે “અવોઇડન્સ તે સ્થિતિ છે જ્યારે હકદારને મળતો લાભ રદબાતલ બની જાય.” અવોઇડન્સ કલોઝ અને/અથવા મહત્વપૂર્ણ નોંધ તૃતીય પક્ષ પ્રત્યે વીમા કંપનીની જવાબદારીમાં વધારો કરતી નથી. “પરિહાર કલમ” નો એવો અર્થ થતો નથી કે તૃતીય પક્ષની વધુ જવાબદારી માટે વધુ પ્રીમિયમ ચૂકવવામાં આવ્યો હતો અને વીમા કંપનીએ સ્વીકાર્યો હતો. તેમણે વધુમાં રજૂ કર્યું છે કે આ જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં લેતાં, આ અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠે ન્યૂ ઇન્ડિયા એશ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. સી.એમ. જયા અને અન્ય (પૂર્વોક્ત) ના મામલામાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતની બંધારણીય ખંડપીઠના ચુકાદાનો યોગ્ય રીતે વિચાર કર્યો નથી અથવા તેની યોગ્ય રીતે મૂલવણી કરી નથી. વીમા કંપની તરફના વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા અનુસાર, વિભાગીય ખંડપીઠે બંધારણીય ખંડપીઠના ચુકાદામાં પ્રસ્થાપિત કરાયેલ અનુપાતનો યોગ્ય રીતે વિચાર કર્યો નથી, તેથી આ અદાલતે વિભાગીય ખંડપીઠના આ ચુકાદાનું અનુસરણ ન કરવું જોઈએ, પરંતુ જયાના મામલામાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતની બંધારણીય ખંડપીઠના ચુકાદાનું અનુસરણ કરવું જોઈએ.

૧૦.૧ વીમા કંપનીના વિદ્વાન વકીલશ્રીએ ઉપરોક્ત કરેલ રજૂઆતોને ધ્યાનમાં રાખીને, આ તબક્કે અમારી માટે પ્રથમ બંધારણીય પીઠના ચુકાદાનો વિચાર કરવો આવશ્યક બનશે. અમારે એ વિચારવું છે કે તેનો ચોક્કસ અનુપાત શું છે સી.એમ. જયાના કેસમાં બંધારણીય ખંડપીઠનો ચુકાદો (ઉપરોક્ત) અને ત્યારબાદ તૃતીય પક્ષ સંબંધે વીમા પોલિસીની વ્યાખ્યા બાબતે અપીલકર્તાઓના વિદ્વાન વકીલ શ્રી એમ.સી. ભટ્ટ દ્વારા જેમના પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે તે અન્ય નિર્ણયોની અમે વિચારણા કરીશું.

સી.એમ. જયા ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતનો ચુકાદો:

૧૦.૨ તેમ છતાં, આપણે ન્યુ ઈન્ડિયા એશ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. સી.એમ. જયા (ઉપરોક્ત) ના મામલામાં બંધારણીય ખંડપીઠના ચુકાદાનું વિચારણા કરીએ તે પહેલાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના અગાઉના બે ચુકાદાઓ, એટલે કે, (૧) ન્યુ ઈન્ડિયા એશ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. શાંતિ બાઈ (૧૯૯૫ એ.સી.જે. ૪૭૦) (એસ.સી.) અને (૨) અમૃત લાલ સૂદ વિ. કૌશલ્યા દેવી થાપર (૧૯૯૮ એ.સી.જે. ૫૩૧) (એસ.સી.), જેનું બંધારણીય ખંડપીઠ દ્વારા વિચારણા કરવામાં આવ્યું છે અને જેનું બંધારણીય ખંડપીઠના ચુકાદાનો ગુણોત્તર સિદ્ધાંત શું છે તે અંગે ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ પ્રભાવ છે, તેનું વિચારણા કરવું આવશ્યક છે.

નવી ઇન્ડિયા અશ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. શાંતિ બાઈ ૧૯૯૫ એસીજે ૪૭૦:

૧૦.૩ તે કેસમાં હકીકતો એવી હતી કે ૩.૧.૧૯૮૯ના રોજ પ્રશ્નાધીન બસ, સામાવાળા નં. ૫ દ્વારા ચલાવવામાં આવી રહી હતી ત્યારે, અકસ્માતગ્રસ્ત થઈ હતી. મૃતક લક્ષ્મણ સિંહ, જે બસના ડ્રાઈવર સામાવાળા નં. ૫ની પરવાનગીથી બસની છત પર બેઠેલા હતા, સામાવાળા નં. ૫ દ્વારા ઉક્ત બસ બેદરકારીપૂર્વક અને ઉપેક્ષાપૂર્વક ચલાવવામાં આવતા હોવાના આક્ષેપને કારણે એક વૃક્ષ સાથે અથડાયા હતા. તેમને હોસ્પિટલમાં દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા અને અકસ્માતમાં થયેલી ઈજાઓના કારણે ૭.૧.૧૯૮૯ના રોજ તેમનું અવસાન થયું હતું. લક્ષ્મણ સિંહના કાનૂની વારસદારો, જે મૂળ દાવેદારો હતા, તેમણે મોટર અકસ્માત દાવા ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ રૂપિયા ૭,૮૧,૦૦૦/-ની વળતરની માંગ સાથે દાવો દાખલ કર્યો હતો. ટ્રિબ્યુનલએ તા. ૧૦.૪.૧૯૯૧ના તેના આદેશ દ્વારા સામાવાળા નં. ૧ થી ૩ને રૂપિયા ૧,૧૦,૦૦૦/-નું વળતર, અરજી રજૂ કરવાની તારીખથી વાર્ષિક ૧૨ ટકા વ્યાજ સહિત, મંજૂર કર્યું હતું અને અપીલકર્તા તેમજ સામાવાળા નં. ૪ અને ૫ને તે ચૂકવવા માટે નિર્દેશ કર્યો હતો.

૧૦.૪ ઉક્ત આદેશથી અસંતોષ અનુભવી, વીમા કંપનીએ મધ્ય પ્રદેશની વડી અદાલત સમક્ષ વિવિધ અપીલ નં. ૪૪૪/૧૯૯૧ દાખલ કરી. મધ્ય પ્રદેશની વડી અદાલતે તા. ૧૧.૨.૧૯૯૪ના પોતાના આદેશ દ્વારા તેના

અપીલકર્તા અને ટ્રિબ્યુનલના નિષ્કર્ષોની પુષ્ટિ કરી. આ મામલો માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ લઈ જવામાં આવ્યો. માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે

ચુકાદાના પરિણેદ ૬ માં નોંધ્યું કે પોલિસી મુજબ વાહનનું અંદાજિત મૂલ્ય રૂ. ૨,૫૦,૦૦૦/- છે અને પ્રીમિયમની અનુસૂચિમાં ૫૦ મુસાફરોના સંદર્ભમાં રૂ. ૬૦૦/- ની વધારાની ચુકવણી છે. વીમા કંપનીની દલીલ એવી હતી કે તેણે અધિનિયમની કલમ ૮૫ હેઠળની પોતાની મર્યાદિત જવાબદારી આવરી લેવા માટે ૫૦ મુસાફરોના સંદર્ભમાં પ્રતિ મુસાફર રૂ. ૧૨/- ના દરે પ્રીમિયમ વસૂલ કર્યું હતું. ત્યારબાદ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે કલમ ૮૫ પર વિચાર કર્યો અને નેશનલ ઇન્શ્યોરન્સ કંપની લિમિટેડ વિ. જુગલ કિશોર (૧૯૮૮ એ.સી.જે. ૨૭૦) (એસ.સી.) ના કેસમાં આપેલા ચુકાદાનો વિચાર કર્યો, જેમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે વ્યાપક વીમા પર વિચાર કર્યો હતો અને પાનું ૪૭૨ પર પરિણેદ ૭ માં નીચે મુજબ જણાવ્યું હતું:

આથી, વર્તમાન કેસમાં, રૂ. ૨,૫૦,૦૦૦/- ના વાહનના અંદાજિત મૂલ્યના આધારે જારી કરવામાં આવેલી સર્વગ્રાહી વીમા પોલિસી માત્ર એટલા કારણે આપમેળે એવી સ્થિતિ ઊભી કરતી નથી કે તે તૃતીય પક્ષના જોખમ સંબંધિત જવાબદારીને વધુ રકમ સુધી આવરી લે છે

કાયદેસરની મર્યાદા કરતાં.”

૧૦.૫ ત્યારબાદ, ઉક્ત ચુકાદાના પાનું ૪૭૩ પરના ફકરા નં. ૮ માં, કાયદેસરની જોગવાઈઓ તથા નેશનલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. જુગલ કિશોર (ઉપરોક્ત) મામલાના ચુકાદાનો વિચાર કર્યા બાદ, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે આગળ મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

જેમ આ અદાલતે નેશનલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. જુગલ કિશોર, ૧૯૮૮ એ.સી.જે. ૨૭૦ (એસ.સી.) ના કેસમાં નિર્દેશ કર્યો છે, તેમ વ્યાપક પોલિસી માત્ર માલિકને વાહનની અંદાજિત કિંમત સુધી ભોગવાયેલા નુકસાન અથવા હાનિની સંપૂર્ણ રકમની પરતફેરનો દાવો કરવાની પાત્રતા આપે છે. તેનો અર્થ એવો થતો નથી કે તૃતીય પક્ષના જોખમ અંગે જવાબદારીની મર્યાદા અમર્યાદિત બને છે અથવા કાનૂની જવાબદારી કરતાં વધુ બને છે. આ હેતુ માટે વિશિષ્ટ કરાર આવશ્યક છે, જે હાલના કેસમાં ગેરહાજર છે.

અમૃત લાલ સૂદ વિ. શ્રીમતી કૌશલ્યા દેવી થાપર ૧૯૯૮ એસીજે ૫૩૧ (એસસી):

૫૯ ચુકાદો

૧૦.૬ તે કેસમાં ૨૫ ઓગસ્ટ, ૧૯૭૦ના રોજ બીજા અપીલકર્તાની માલિકીની ફિયાટ કાર કંડાઘાટ પોસ્ટ ઓફિસ પાસે શિમલા-કાલ્કા રાષ્ટ્રીય મહામાર્ગ પર એક માલવાહક વાહન સાથે અથડાઈ હતી. કાર બીજા અપીલકર્તાના ભાઈ એવા ફર્સ્ટ અપીલકર્તા ચલાવતા હતા. કારનો વીમો પાંચમા સામાવાળા પાસે ઉતરાવેલો હતો. ચંડીગઢના એડવોકેટ કિશન સરુપ થાપર, જે તે કારમાં મુસાફરી કરી રહ્યા હતા, તેઓને ઇજા પહોંચી હતી અને તેઓને અમુક સમય માટે હોસ્પિટલમાં દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા. તેમણે રૂ. ૧,૨૫,૦૦૦/- ના વળતરની માગણી સાથે સોલન અને સીમુર જિલ્લાઓના મોટર અકસ્માત દાવા ટ્રિબ્યુનલનો આશરો લીધો. ટ્રિબ્યુનલએ નિષ્કર્ષ કાઢ્યો કે અકસ્માત કારના

ચાલકની બેદરકારીને કારણે થયો હતો અને અપીલકર્તાઓ વિરુદ્ધ રૂ. ૧૫,૮૦૦/- નો અવોર્ડ આપ્યો હતો.

૧૦.૭ ઉક્ત પંચાટથી વ્યથિત અને અસંતોષ અનુભવીને, દાવેદારોએ વધુ વળતરની માંગ સાથે વડી અદાલતમાં અપીલ દાખલ કરી, જ્યારે વીમાકર્તાએ (પમા સામાવાળા) દાવાની ચુકવણી કરવાની પોતાની જવાબદારીનો વિવાદ ઉઠાવતા અપીલ દાખલ કરી. દાવેદારની અપીલ વિદ્વાન ન્યાયાધીશે અંશતઃ મંજૂર કરી હતી અને વળતર રૂપિયા ૨૦,૮૦૦/- સુધી વધારવામાં આવ્યું હતું. વિદ્વાન ન્યાયાધીશે એવું ઠરાવ્યું હતું કે દાવેદાર વિનામૂલ્યે કારમાં મુસાફરી કરી રહેલો મુસાફર અને તેથી વીમાકર્તા જવાબદાર નહોતો.

૧૦.૮ ઉક્ત ચુકાદાથી વ્યથિત અને અસંતોષ અનુભવી, બાબતને વિભાગીય ખંડપીઠ સમક્ષ લઈ જવામાં આવી. વિભાગીય ખંડપીઠે ૧લા અપીલકર્તા દ્વારા દાખલ કરાયેલ અપીલને ફગાવી દીધી અને વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશના આ અભિપ્રાયની પુષ્ટિ કરી કે દાવેદાર વાહનમાં માત્ર મુસાફર હતો, તેથી વીમાકર્તા જવાબદાર નથી. બીજી અપીલમાં, વિભાગીય ખંડપીઠે વળતરની રકમ રૂ. ૫૬,૬૦૦/- સુધી વધારી. કારના ચાલક અને માલિકે (પ્રકરણના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓમાં) માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ અપીલો દાખલ કરી છે.

૧૦.૯ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે મોટર વાહન અધિનિયમની જોગવાઈઓનું અર્થઘટન કર્યું છે, વ્યાપક વીમા પોલિસીની પ્રકૃતિ શું છે, વિશેષ કરીને તૃતીય પક્ષ પ્રત્યેની જવાબદારી સંબંધિત કલમ ૨ અને સામાન્ય ખર્ચ અંગે. માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નેશનલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ., ન્યૂ દિલ્હી વિ. જુગલ કિશોર, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૮ એસ.સી. ૭૧૯ ના કેસમાં થયેલા અગાઉના ચુકાદાનો તથા ન્યૂ એશિયાટિક ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. પેસ્સુમલના કેસમાં થયેલા ચુકાદાનો પણ વિચાર કર્યો છે

ધનામલ અસવાણી, (૧૯૬૪) ૭ એસ.સી.આર. ૮૬૭ : (એ.આઈ.આર. ૧૯૬૪ એસ.સી. ૧૭૩૬) અને ત્યારબાદ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પરિચ્છેદ ૧૩ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે: (પૃષ્ઠ ૫૩૫ પર)

૧૦.૧૦ "૧૩. વર્તમાન કેસની પોલિસીમાં પણ શીર્ષક હેઠળ એક કલમ છે : "ચોક્કસ શરતોનો પરિહાર અને વસૂલાતનો હક- જે આ મુજબ વાંચાય છે : "આ પોલિસીમાં અથવા તેના પર અહીં કરવામાં આવેલ કોઈપણ અનુમોદનમાં રહેલું કશુંપણ, આ પોલિસી દ્વારા વળતરપાત્ર બનાવવામાં આવેલ કોઈપણ વ્યક્તિ અથવા અન્ય કોઈપણ વ્યક્તિના, મોટર વાહન અધિનિયમ, ૧૯૩૯, કલમ ૯૬ ની જોગવાઈઓ હેઠળ અથવા તેના બળે રકમ વસૂલ કરવાની હકને અસર કરશે નહીં. પરંતુ વીમાધારકે કંપનીને તે તમામ રકમો પરત ચુકવવાની રહેશે, જે

કંપનીએ ચૂકવી હોય અને જે કંપની ઉપરોક્ત જોગવાઈઓ ન હોત તો ચૂકવવા માટે જવાબદાર ન હોત."

૧૦.૧૧ "૧૪. ઉપરોક્ત જોગવાઈ વીમા કંપનીને દાવેદાર દ્વારા કરવામાં આવેલ દાવાનો પ્રતિકાર કરવા અથવા તેને ટાળવા માટે સક્ષમ બનાવતી નથી. આ જોગવાઈ વિચારણા માટે માત્ર વિવાદમાં જ ઉદ્ભવશે વીમાકર્તા અને વીમાધારક વચ્ચે. ઉક્ત કલમ હેઠળ વીમાકર્તા વીમાધારક પાસેથી પરત ચૂકવણીનો દાવો કરી શકે કે નહીં, તે પ્રશ્ન ખુલ્લો રાખવામાં આવે છે. લેટર્સ પેટન્ટ હેઠળ વડી અદાલતના એકલ ન્યાયાધીશના ચુકાદા વિરુદ્ધ વાહનના માલિકે અપીલ દાખલ કરી નહોતી, તે પરિસ્થિતિ પણ વીમા કંપની દ્વારા પરત ચૂકવવામાં આવેલી રકમની વસૂલાત માટે વીમાધારક વિરુદ્ધ દાવો કરવામાં આવે તેવી સ્થિતિમાં સંબંધિત હોઈ શકે છે. અહીં અમે તે પ્રશ્ન સાથે સંકળાયેલા નથી."

૧૦.૧૨ "૧૫. પરિણામે, અમે ઠરાવીએ છીએ કે વીમા કંપની પણ દાવેદારના દાવાની ચુકવણી કરવા અને ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા આપવામાં આવેલ અને વડી અદાલત દ્વારા સુધારાયેલ એવોર્ડનું પાલન કરવા માટે જવાબદાર છે. વડી અદાલતનો ચુકાદો, જ્યાં સુધી તે વીમા કંપનીને (અહીં પમા સામાવાળા) જવાબદારીમાંથી મુક્ત કરે છે, ત્યાં સુધી રદ કરવામાં આવે છે. વડી અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠ દ્વારા આપવામાં આવેલ એવોર્ડ પમા સામાવાળા વિરુદ્ધ પણ

અમલમાં મૂકી શકાય છે. અપીલને ઉપર દર્શાવેલ હદ સુધી. પક્ષકારો પોતપોતાના ખર્ચ વહન કરશે.”

૧૦.૧૩ આ બે નિર્ણયોના અનુસંધાને, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતની અન્ય બે ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે બીજી એક અપીલમાં એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો છે કે “આ અપીલોમાં ઉદ્ભવતો પ્રશ્ન એ છે કે જ્યાં વીમા પોલિસીમાં વધુ પ્રીમિયમ સ્વીકારીને કોઈ ઉચ્ચતર જવાબદારી લેવામાં આવી નથી, ત્યાં તૃતીય પક્ષને વળતર ચૂકવવાના પ્રસંગે, શું વીમાકર્તાની જવાબદારી કલમ ૮૫(૨) હેઠળ મર્યાદિત હદ સુધી રહેશે કે વીમાકર્તા સમગ્ર રકમ ચૂકવવા જવાબદાર રહેશે અને અંતે તે વીમાધારક પાસેથી તેની વસૂલાત કરી શકશે. આ પ્રશ્ન અંગે આ અદાલતના ત્રણ ન્યાયાધીશોની બે ખંડપીઠોના નિર્ણયો વચ્ચે પ્રત્યક્ષ રીતે થોડો વિસંવાદ દેખાય છે – (૧) ન્યૂ ઇન્ડિયા અશ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. શાંતિ બાઈ ૧૯૯૫ એસીજે ૪૭૦ (એસસી) અને (૨) અમૃત લાલ સૂદ વિ. કૌશલ્યા દેવી થાપર ૧૯૯૮ એસીજે ૫૩૧ (એસસી)” (સંદર્ભ: ન્યૂ ઇન્ડિયા અશ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. સી.એમ. જયા (૧૯૯૯) ૨ એસસીસી ૪૭)

૧૦.૧૪ ઉપરોક્ત બાબતને ધ્યાનમાં રાખીને, મામલો બંધારણીય ખંડપીઠને ન્યૂ ઇન્ડિયા અશ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. સી.એમ. જયા અને અન્ય: (૨૦૦૨ એ.સી.જે. ૨૭૧) માં સંદર્ભિત કરવામાં આવ્યો હતો:

૧૦.૧૫ બંધારણીય ખંડપીઠ સમક્ષ તથ્યો એવા હતા કે મૃતક બે પૈડાવાળા વાહનની પાછળની બેઠક પર સવાર હતો, ત્યારે તેની સાથે અપીલકર્તા દ્વારા વીમાકૃત ટ્રકનો અકસ્માત થયો હતો અને દાવેદારે ટ્રિબ્યુનલનો આશરો લીધો હતો અને ટ્રિબ્યુનલે વળતરરૂપે રૂપિયા ૧,૦૩,૩૬૦/- ની રકમ ફાળવી હતી તથા એવું ધરાવ્યું હતું કે અપીલકર્તાની જવાબદારી રૂપિયા ૫૦,૦૦૦/- સુધી મર્યાદિત હતી અને બાકી રકમ ટ્રકના ડ્રાઇવર અને માલિક પાસેથી સંયુક્ત અને અલગ અલગ રીતે વસૂલ કરી શકાય તેવી હતી. ટ્રકના માલિકે વડી અદાલત સમક્ષ અપીલ દાખલ કરી. વડી અદાલતે એવો નિષ્કર્ષ આપ્યો કે અપીલકર્તાની જવાબદારી અમર્યાદિત હતી, કારણ કે વાહન સર્વાંગી વીમાકૃત હતું. વડી અદાલતે નાગરિક પ્રક્રિયા સંહિતાના આદેશ ૪૧ નિયમ ૨૨ હેઠળ દાવેદારો દ્વારા માત્ર અપીલકર્તા વિરુદ્ધ કરવામાં આવેલ કોસ-ઓબ્જેક્શન્સને પણ મંજૂરી આપી હતી, જેથી સંપૂર્ણ આર્થિક જવાબદારી વીમાકર્તા પર મૂકવામાં આવે, અને અરજીની તારીખથી દરવર્ષે ૧૫% વ્યાજ સાથે વળતરની રકમ રૂપિયા ૧,૦૩,૩૬૦/-માંથી વધારીને રૂપિયા ૩,૬૦,૦૦૦/- કરવામાં આવી હતી. તેથી, ચુકાદાઓથી વ્યથિત અને અસંતુષ્ટ બની અપીલકર્તાએ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ અપીલ દાખલ કરી. માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ૬૫ ચુકાદામાં અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે અદાલત સમક્ષ રજૂ કરાયેલ વીમા પોલિસી મુજબ પ્રશ્નાસ્પદ દાવા અંગે અપીલકર્તાની જવાબદારી રૂપિયા ૫૦,૦૦૦/- સુધી મર્યાદિત છે. અંતે, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું છે કે પ્રશ્નાસ્પદ વાહન એટલે કે ટ્રક સમગ્ર વ્યાપક પોલિસી હેઠળ આવરી લેવાયેલ હતું

માત્ર આ આધાર પર અપીલકર્તા વીમા કંપનીની જવાબદારી અમર્યાદિત હતી એવું માનવામાં વડી અદાલત યોગ્ય નહોતી. આ હકીકતોના સમૂહમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નેશનલ ઇન્સ્યોરન્સ કું. લિ. વિ. જુગલ કિશોર (સુપ્રા), ન્યૂ ઇન્ડિયા એશ્યોરન્સ કું. લિ. વિ. શાંતિ બાઈ (સુપ્રા) ના કેસોમાં થયેલા નિર્ણય પર વિચાર કર્યો હતો. ત્યારબાદ, ચુકાદાના પરિચ્છેદ ૪ માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે અમૃત લાલ સૂદ (સુપ્રા) ના કેસમાં થયેલા નિર્ણય પર વિચાર કર્યો હતો. ચુકાદાના પરિચ્છેદ નં. ૫ માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

“આથી, આ નિર્ણયોનું સાવધાનીપૂર્વકનું વાચન સ્પષ્ટ દર્શાવે છે કે વીમાકર્તાની જવાબદારી અધિનિયમની કલમ ૮૫ માં દર્શાવ્યા મુજબ મર્યાદિત છે, પરંતુ વીમાધારક માટે વધારાનું ઊંચું પ્રીમિયમ ચૂકવવું ખુલ્લું છે અને તૃતીય પક્ષ અંગે પણ વધુ જોખમ આવરી લેવાયેલું કરાવી શકે. પરંતુ વીમા પોલિસીમાં આવી કોઈ શરતના અભાવે, તૃતીય પક્ષ અંગે વીમાકર્તાની જવાબદારી અમર્યાદિત થઈ શકતી નથી અને તે માત્ર કાયદેસરની જવાબદારી પૂરતી જ મર્યાદિત રહે છે. આ અભિપ્રાય આ અદાલતના અન્ય નિર્ણયો માં સતત સ્વીકારવામાં આવ્યો છે.”

૧૦.૧૬ ઉક્ત ચુકાદાના પૃષ્ઠ ૨૭૫ પરના ફકરા નં. ૬ માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે શાંતિ બાઈ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આપવામાં આવેલા નિર્ણયની વિચારણા કરી હતી અને ઉક્ત ચુકાદાના ફકરા નં. ૭ માં માનનીય સર્વોચ્ચ

અદાલતે અમૃત લાલ સૂદ ના કેસમાં આપવામાં આવેલા નિર્ણયની વિચારણા કરી હતી, જેમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નેશનલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. જુગલ કિશોર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આપવામાં આવેલા નિર્ણયની વિચારણા કરી હતી અને ઉક્ત ચુકાદાના પૃષ્ઠ ૨૭૫ પરના ફક્ત ૭ માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

“અતએવ, અદાલતે પોલિસીની સંબંધિત કલમોનો અવલોકન કયા બાદ, તથ્યોના આધારે એવું નિષ્કર્ષ કાઢ્યું કે પોલિસીની કલમ ૨(૧) (એ) હેઠળ, વીમાકર્તાએ વીમાધારકને ક્ષતિપૂર્તિ આપવા સંમતિ વ્યક્ત કરી છે વીમાધારક મૃત્યુ અથવા કોઈપણ વ્યક્તિને થયેલ શારીરિક ઈજાના સંદર્ભમાં કાયદેસર રીતે ચુકવવા જવાબદાર બનશે તેવી તમામ રકમો સામે. ‘કોઈપણ વ્યક્તિ’ શબ્દપ્રયોગમાં નિઃસંદેહપણે તે કારમાં નિઃશુલ્ક મુસાફરી કરતા રહેલા મુસાફરનો પણ સમાવેશ થાય છે.” આ રીતે, સ્પષ્ટ થાય છે કે પોલિસીમાં રહેલ વિશિષ્ટ કલમ વધુ વ્યાપક હોવાથી અને વધુ જોખમ આવરી લેતી હોવાથી, અમૃત લાલ સૂદના કેસમાં અમર્યાદિત અથવા ઊંચી જવાબદારી અંગેનો સમગ્ર ફરક તેનાથી જ પડ્યો હતો. અદાલતે તે કેસનો નિર્ણય પોલિસીમાં સમાવિષ્ટ વિશિષ્ટ કલમના પ્રકાશમાં કર્યો હતો. ઉક્ત નિર્ણય (અર્થાત્ અમૃત લાલ સૂદનો કેસ) નો એવો અર્થ કાઢી શકાય નહીં કે ભલે વીમા કંપનીની જવાબદારી કાયદાકીય આવશ્યકતા સુધી મર્યાદિત હોય, તેમ છતાં તેના પર અમર્યાદિત અથવા ઊંચી જવાબદારી લાદી શકાય. જવાબદારી કાયદાકીય અથવા કરારજન્ય હોઈ શકે. કાયદાકીય જવાબદારી તે હેઠળ જરૂરી હોય તેનાથી વધુ હોઈ શકે નહીં

અધિનિયમ પોતે જ. તેમ છતાં, અધિનિયમની કલમ ૯૫ માં એવો કોઈ પ્રતિબંધ નથી કે જેના કારણે પક્ષકારો વિશાળ જોખમ આવરી લેવા માટે અમર્યાદિત અથવા વધુ જવાબદારી ઊભી કરવા બાબતે કરાર ન કરી શકે. આવી સ્થિતિમાં, વીમાકર્તા, પરિસ્થિતિ મુજબ, અમર્યાદિત અથવા વધુ જવાબદારી સંબંધે પોલિસીમાં નિર્દિષ્ટ કરારની શરતોથી બંધાયેલો રહે છે. પોલિસીમાં આવી કોઈ શરત અથવા જોગવાઈના અભાવે, વીમા કરાર અનુસાર રહેલી મર્યાદિત વૈધાનિક જવાબદારીને અમર્યાદિત અથવા વધુ બનાવવાના હેતુસર વિસ્તૃત કરી શકાય નહીં. જો આમ કરવામાં આવે, તો તે અધિનિયમ અથવા વીમા કરારને પુનર્લેખિત કરવા સમાન બને છે, જે અનુમત્ય નથી.”

૧૦.૧૭ અંતે ઉલ્લેખિત ચુકાદાના ફકરા નં. ૮ (પાનું ૨૭૬) માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

“ઉપરોક્ત જે જણાવાયું છે તેના પ્રકાશમાં, સંદર્ભ આદેશમાં ઉઠાવવામાં આવેલા પ્રશ્ન અંગે બે નિર્ણયો વચ્ચે અમને કોઈ વિસંગતિ જણાતી નથી

ઉપરોક્ત શાંતિ બાઈ, ૧૯૯૫ એ.સી.જે. ૪૭૦ (એસ.સી.) અને અમૃત લાલ સૂદ, ૧૯૯૮ એ.સી.જે. ૫૩૧ (એસ.સી.) ના મામલાઓમાં ત્રણ વિદ્વાન ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠો હતી અને બીજી બાજુ, આ મુદ્દે સાતત્ય છે કે વધુ પ્રીમિયમ સ્વીકારીને કોઈ વધુ જવાબદારી સ્વીકારવામાં ન આવેલી વીમા પોલિસીના કિસ્સામાં, વીમા કંપનીની જવાબદારી અમર્યાદિત પણ નથી અને

અધિનિયમની કલમ ૯૫(૨) હેઠળ નિર્ધારિત કાનૂની જવાબદારી કરતાં વધુ પણ નથી. અમૃત લાલ સૂદના મામલામાં શાંતિ બાઈના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો નથી. તેમ છતાં, આ બંને નિર્ણયો જુગલ કિશોરના મામલાનો ઉલ્લેખ કરે છે અને કોઈ વિરુદ્ધ અભિપ્રાય વ્યક્ત કરવામાં આવ્યો નથી.”

૧૦.૧૮ જણાવેલ ચુકાદાના પાના નં. ૨૭૬ પરના પરા ૯ માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ન્યૂ ઇન્ડિયા એશ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. રામ લાલ (૧૯૮૮ એસીજે ૭૫૪) (એસસી) કેસમાં આપવામાં આવેલ નિર્ણયનો વિચાર કર્યો હતો અને પરા ૧૦ માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નેશનલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. નાથીલાલ (૧૯૯૯ એસીજે ૬૫૭) (એસસી) કેસમાં આપવામાં આવેલ નિર્ણયનો વિચાર કર્યો હતો અને પરા ૧૧ માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ નોંધ્યું છે:

૧૦.૧૯ “ ઉપરોક્ત પરિસ્થિતિમાં, અમે ઠરાવીએ છીએ કે શાંતિ બાઈના કેસમાં ત્રણ માનનીય ન્યાયાધીશોની પીઠ દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલ અભિપ્રાય યોગ્ય છે અને પ્રારંભમાં સંદર્ભ આદેશમાં નિર્ધારિત પ્રશ્નનો નીચે મુજબ જવાબ આપીએ છીએ :-

વીમા કંપનીએ તૃતીય પક્ષને વળતર ચૂકવવા માટે વધુ પ્રીમિયમ સ્વીકારીને કોઈ ઊંચી જવાબદારી સ્વીકારી ન હોય તેવી સ્થિતિમાં, વીમાકર્તા અધિનિયમની કલમ ૯૫(૨) હેઠળ મર્યાદિત હદ સુધી જ જવાબદાર રહેશે અને સમગ્ર રકમ ચૂકવવા માટે જવાબદાર રહેશે નહીં.”

૧૦.૨૦ ત્યારબાદ, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે કેસના તથ્યો પર વિચાર કર્યો અને ફરીથી શાંતિ બાઈ (સુપ્રા) અને અમૃત લાલ સૂદ (સુપ્રા) ના કેસોમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદાઓનો ઉલ્લેખ કર્યો અને જણાવેલ ચુકાદાના પાનું ૨૭૭-૨૭૮ પર પરિષેદ ૧૨, ૧૩ અને ૧૪ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું: “પરિષેદ ૧૨..... જેમ ઉપર પહેલેથી જ જણાવાયું છે,

૮ ૭૧ અમૃત લાલ સૂદના કેસના ચુકાદામાં, અદાલતે વિશાળ જોખમને આવરી લેવા અને શાંતિ બાઈના કેસથી વિપરીત વધુ ઊંચી જવાબદારીને પૂર્ણ કરવા માટે વીમા પોલિસીમાં સ્પષ્ટ શરત હોવાનું નોંધ્યું હતું. તેથી, સંબંધિત વાહન, એટલે કે ટ્રક, સર્વગ્રાહી વીમા પોલિસીથી આવરી લેવાયેલું હતું માત્ર આ કારણસર અપીલકર્તા વીમા-કંપનીની જવાબદારી અમર્યાદિત હતી એવો નિષ્કર્ષ કાઢવામાં વડી અદાલત યોગ્ય નહોતી.

૧૩. પરિસ્થિતિઓમાં, અમે નિશ્ચય કરીએ છીએ કે અપીલકર્તા-વીમા કંપનીની જવાબદારી, ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા જે રીતે નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે તે મુજબ, રૂ. ૫૦,૦૦૦/- સુધી મર્યાદિત છે.

૧૪. તેથી, અપીલકર્તા-વીમા કંપનીની જવાબદારી રૂ. ૫૦,૦૦૦/- સુધી મર્યાદિત કરવાની હદ સુધી આ અપીલો મંજૂર કરવામાં આવે છે, અને એ સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે એથી સામાવાળા નં. ૪ અને ૫ (ટ્રકના માલિક અને ડ્રાઇવર) ની એવોર્ડની સંપૂર્ણ રકમ ચૂકવવાની જવાબદારી પર કોઈ પણ રીતે અસર થતી નથી. ચુકાદો અને આદેશ ૮ ૭૨ આ અપીલોમાં પડકારાયેલ વડી અદાલતનો ચુકાદો તે મુજબ સુધારેલ ગણાશે.”

૧૦.૨૧ ઉક્ત ચુકાદાનો ઉલ્લેખ કર્યા બાદ, વીમા કંપની તરફથી રજૂ થયેલા વિદ્વાન વકીલે દલીલ કરી છે કે આ અદાલતે એ બાબતનો વિચાર કરવો પડશે કે સંવિધાન પીઠ સમક્ષ કયો પ્રશ્ન સંદર્ભિત કરવામાં આવ્યો હતો અને માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પરિચ્છેદ ૧૧ માં કયો જવાબ આપ્યો હતો. સંવિધાન પીઠના ચુકાદાને ધ્યાનમાં લેતાં એવું જણાય છે કે વધુ જવાબદારી માટે વીમાધારકે વધુ પ્રીમિયમ ચૂકવવું આવશ્યક છે. જ્યાં વીમા પોલિસીમાં વધુ પ્રીમિયમ સ્વીકારીને કોઈ વધુ જવાબદારી સ્વીકારવામાં આવી નથી, ત્યાં તૃતીય પક્ષને વળતર ચૂકવવાની સ્થિતિમાં, વીમાકર્તાની જવાબદારી કલમ ૯૫(૨) હેઠળ મર્યાદિત હોય તેટલી જ રહેશે અને ન્યૂ ઇન્ડિયા એશ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. સી.એમ. જયા ના કેસમાં (ઉપરોક્ત) સંવિધાન પીઠના ચુકાદાના પરિચ્છેદ ૧૧ મુજબ સંપૂર્ણ રકમ ચૂકવવા તે જવાબદાર રહેશે નહીં. તેમણે વધુમાં રજૂ કર્યું છે કે વીમા પોલિસીએ વધુ પ્રીમિયમ સ્વીકારીને કોઈ વધુ જવાબદારી સ્વીકારી નથી. તેથી, વીમાકર્તાની જવાબદારી કલમ હેઠળ મર્યાદિત હોય તેટલી જ રહેશે અધિનિયમની ૯૫(૨).

૧૦.૨૨ તેથી વીમા કંપની તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી કે આ અદાલતની વિભાગીય પીઠે ઓરિએન્ટલ ફાયર એન્ડ જનરલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. વિ. ફિરદોસ પરવેઝ મૈસોરવાલા [૨૦૦૩(૨) જી.એલ.આર. ૧૬૮૪] ના કેસમાં સી.એમ. જયા (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં બંધારણીય પીઠ દ્વારા આપેલ ચુકાદાની યોગ્ય રીતે મૂળવણી કરી નથી. વિભાગીય પીઠે બંધારણીય પીઠ સમક્ષ કયો પ્રશ્ન હતો અને બંધારણીય પીઠે તેનો શું જવાબ આપ્યો હતો તે

બાબતનો વિચાર કર્યો નથી. તેમણે રજૂ કર્યું કે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતને “અવોઈડન્સ કલોઝ” અંગે વિચાર કરવાનો પ્રસંગ આવ્યો નહોતો એવો વિભાગીય પીઠનો અવલોકન કાયદેસર અને યોગ્ય નથી, કારણ કે બંધારણીય પીઠ સમક્ષના કેસના તથ્યો મુજબ “અવોઈડન્સ કલોઝ” ન હતો, તેમ છતાં જ્યારે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે અમૃત લાલ સૂદના કેસ (ઉપરોક્ત) નો વિચાર કર્યો છે, ત્યારે તે અનિવાર્ય રીતે એ દર્શાવે છે કે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે “અવોઈડન્સ કલોઝ” નો પણ વિચાર કર્યો છે. તેથી, આ અદાલતે ઓરિએન્ટલ ફાયર એન્ડ જનરલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. વિ. ફિરદોઝ પરવેઝ મૈસોરવાલા ના કેસમાં વિભાગીય પીઠના ચુકાદાનું અને ત્યારબાદના વિભાગીય પીઠના ચુકાદાનું અનુસરણ કરવું ન જોઈએ અને ન્યુ ઇન્ડિયા અશ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. રાજભાઈ વરસંગભાઈ ભરવાડ અને અન્યનો ૨૦૦૬(૧) જી.એલ.આર. ૬૬૮ માં અહેવાલિત કેસ, કારણ કે અનુગામી ચુકાદામાં વિભાગીય ખંડપીઠે ઓરિએન્ટલ ફાયર એન્ડ જનરલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. વિ. ફિરદોઝ પરવેઝ મૈસોરવાલા (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં અગાઉના વિભાગીય ખંડપીઠના ચુકાદાનું અનુસરણ કર્યું હતું.

૧૦.૨૩ બંધારણીય પીઠના ચુકાદાએ ન્યૂ ઇન્ડિયા અશ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. રામ લાલ (ઉપરોક્ત)ના મામલામાં સર્વોચ્ચ અદાલતના માનનીય ચુકાદાને મંજૂરી આપી છે, જેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે વડી અદાલતે એ માનવામાં ભૂલ કરી હતી કે અપીલકર્તા વીમા કંપની રૂ. ૫૦,૦૦૦/- કરતાં વધુ વળતરની રકમ

ચૂકવવા માટે જવાબદાર હતી અને ઓરિએન્ટલ ફાયર એન્ડ જનરલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. ફિરદોસ પરવેઝ મૈસોરવાલા અને અન્ય (ઉપરોક્ત)ના મામલામાં અપીલકર્તાની જવાબદારી રૂ. ૫૦,૦૦૦/- સુધી મર્યાદિત હતી.

૧૦.૨૪ એવું રજૂ કરવામાં આવે છે કે આ અદાલત સર્વોચ્ચ અદાલતના બંધારણીય પીઠના સી.એમ. જયા કેસમાં સંપૂર્ણરૂપે જાહેર કરાયેલા તમામ નિર્દેશોનું અક્ષરશઃ પાલન કરવા બંધાયેલ છે અને જેમ કે નિરીક્ષિત કરવામાં આવ્યું છે તેમ અધિનિયમ અથવા વીમાના કરારનું પુનર્લેખન કરવાનો પ્રયત્ન કરી શકતી નથી

માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત.

૧૦.૨૫ વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી કે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતની બંધારણીય ખંડપીઠ દ્વારા સી.એમ. જયા (ઉપરોક્ત) ના મામલામાં આપેલ ચુકાદો તેમના પક્ષને સમર્થન આપે છે અને ફિરદોસ પરવેઝ મૈસોરવાલા (ઉપરોક્ત) તથા રાજાભાઈ વરસંગભાઈ ભરવાડ અને અન્ય (ઉપરોક્ત) ના મામલાઓમાં આવેલી વિભાગીય ખંડપીઠોના ચુકાદાઓએ બંધારણીય ખંડપીઠ દ્વારા નિર્ધારિત કરાયેલ અનુપાતને મૂલવ્યો નથી. તેમ છતાં, તેનાથી પણ વધીને, તેમણે એવું જણાવ્યું છે કે આ વડી અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠોના અમુક ચુકાદાઓ વીમા કંપનીના તર્કને પણ સમર્થન આપે છે અને તેથી, બાબતના કોઈપણ દૃષ્ટિકોણથી, આ અદાલતે ફિરદોસ પરવેઝ (ઉપરોક્ત) અને

રાજાભાઈ વરસંગભાઈ ભરવાડ (ઉપરોક્ત) ના મામલામાં આ અદાલતના પૂર્વવર્તી ચુકાદાઓનું અનુસરણ ન કરવું જોઈએ. ૧૦.૨૫૨ સુશ્રી રજની મહેતાએ પણ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના ઓરિએન્ટલ ઈન્સ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. શકુંતલા ગર્ગ અને અન્ય ના મામલામાં સિવિલ અપીલ નં. ૧૦૪/૨૦૦૩ (એસ.એલ.પી. [સી] નં. ૬૯૧/૨૦૦૨ માંથી ઉદ્ભવેલ) ના નિર્ણય પર આધાર રાખ્યો છે, જેનો નિર્ણય ૧૦ જાન્યુઆરી, ૨૦૦૩ ના રોજ કરવામાં આવ્યો હતો. ઉક્ત આદેશ નીચે મુજબ પુનઃઉત્પન્ન કરવામાં આવે છે:

“અમારા મત મુજબ, ન્યૂ ઈન્ડિયા અશ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. સી.એમ. જયા અને અન્ય (૨૦૦૨) ૧ સ્કેલ ૧૮૩ માં બંધારણીય પીઠના ચુકાદાને ધ્યાનમાં રાખતાં, અપીલકર્તા-વીમા કંપનીની જવાબદારી મર્યાદિત છે, અર્થાત્ પોલિસીમાં દર્શાવ્યા મુજબ રૂ. ૫૦,૦૦૦/- સુધી. પડકારિત આદેશનું અવલોકન કર્યા પછી સ્પષ્ટ થાય છે કે અપીલકર્તા-વીમા કંપનીએ રૂ. ૫૦,૦૦૦/- ની હદ સુધી પોતાની જવાબદારી સ્વીકારી છે અને રજૂ કરાયેલ પોલિસીની પ્રમાણિત નકલ પરથી પણ વીમા કંપનીની જવાબદારી એટલી જ હોવાનું જણાય છે. દુર્ભાગ્યે, આ કેસમાં મૂળ પોલિસી દાવા પંચ સમક્ષ નહોતી. આ પરિસ્થિતિઓમાં, અમે એવોર્ડમાં ફેરફાર કરીને વીમા કંપનીની જવાબદારી માત્ર રૂ. ૫૦,૦૦૦/- ની હદ સુધી નિશ્ચિત કરીએ છીએ. અન્ય તમામ બાબતોમાં પડકારિત એવોર્ડ યથાવત્ મંજૂર રાખવામાં આવે છે. તે મુજબ અપીલનો નિકાલ કરવામાં આવે છે.

અપીલકર્તા તરફથી વિદ્વાન વકીલે આ તબક્કે આશંકા વ્યક્ત કર કે એવોર્ડની શરતોના બળે, અપીલકર્તાને સંપૂર્ણ રકમ ચૂકવવાની અને તે માલિક પાસેથી વસૂલ કરવાની ફરજ પડી શકે છે. વિવાદિત એવોર્ડમાં કરાયેલા ફેરફારના પ્રકાશમાં, એવો પ્રશ્ન ઊભો થતો નથી.”

ચંદુલાલ ગોકલદાસ કેસ:

૧૦.૨૬ તે કેસમાં વિભાગીય ખંડપીઠ એવો કેસ વિચારાધીન રાખતો હતો કે જેમાં મૃતક સ્કૂટર પર મુસાફરી કરી રહ્યો હતો અને તે સમયે મેટાડોર ટેમ્પોનો બીજો ચાલક અતિશય ઝડપે આવી ખોટી બાજુએ સ્કૂટર સાથે અથડાયો હતો, જેના પરિણામે મૃતક યોગેશ ચંદુલાલ મહેતા ગંભીર ઇજાઓ પામ્યા હતા અને સારવાર દરમિયાન તેમનું અવસાન થયું હતું. તે પરિસ્થિતિમાં મૂળ માલિક, ચાલક અને વીમા કંપનીને પક્ષકાર બનાવવામાં આવ્યા હતા અને તેમના વિરુદ્ધ કેસ નોંધવામાં આવ્યો હતો. ન્યાયાધિકરણ સમક્ષ વીમા કંપનીએ અધિનિયમ પોલિસી હેઠળ આવરી લેવાયેલ વીમા મુજબ રૂ. ૧,૫૦,૦૦૦/- ની મર્યાદિત જવાબદારી અંગે વાંધો ઉઠાવ્યો હતો. ન્યાયાધિકરણે વળતર તરીકે રૂ. ૨,૧૨,૦૦૦/- ની રકમ મંજૂર કરી હતી અને તે એવોર્ડને વીમા કંપનીની મર્યાદિત જવાબદારીની દલીલ નકારી કાઢીને, ત્રણેય સામાવાળાઓ સામે અમલમાં મૂકવામાં આવે.

૧૦.૨૭ વ્યથિત અને અસંતુષ્ટ થઈ, વીમા કંપનીએ આ અદાલત સમક્ષ અપીલ દાખલ કરી. તે સંદર્ભમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતની બંધારણીય ખંડપીઠે ન્યૂ ઈન્ડિયા એશ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. સી.એમ. જયા ૨૦૦૨(૨) એસ.સી.સી. ૨૭૮ ના કેસમાં આપેલા નિર્ણય પર આધાર રાખ્યા બાદ વિભાગીય ખંડપીઠે નીચે મુજબના પરિચ્છેદમાં ઠરાવ્યું:

૧૦.૨૮ "તથાપિ, એ નિશ્ચિત છે કે વીમા પોલિસીમાં આવા કોઈ પ્રતિવાદ અથવા કલમના અભાવે, તૃતીય પક્ષના સંદર્ભમાં પણ ટ્રિબ્યુનલએ જે રીતે માન્યું છે તે મુજબ વીમાકર્તાની જવાબદારી અમર્યાદિત કહી શકાય નહીં. પરંતુ, પોલિસી અધિનિયમ હેઠળની પોલિસી હોવાને કારણે, તે રૂપિયા ૧,૫૦,૦૦૦/- ની મર્યાદા સુધી મર્યાદિત અથવા સીમિત છે. તેથી, ફર્સ્ટ અપીલ નં. ૧૪૩૫ ઓફ ૧૯૯૧ માં અપીલકર્તા તરફથી વિદ્વાન વકીલ શ્રી નાણાવટી દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ પ્રથમ દલીલ સંપૂર્ણપણે વાજબી છે અને તેને સ્વીકારવામાં આવે છે. તેથી, અમે આ બાબતે દૃઢ વિશ્વાસ પર પહોંચ્યા છીએ કે વીમા કંપની સંપૂર્ણપણે જવાબદાર છે એવો ટ્રિબ્યુનલનો નિષ્કર્ષ અને અંતિમ તારણ આથી રદ કરવામાં આવે છે અને તેના સ્થાને અધિનિયમ મુજબની પોલિસી હેઠળ રૂ. ૧,૫૦,૦૦૦/- ની મર્યાદા સુધીની જવાબદારી પ્રતિસ્થાપિત કરવામાં આવે છે. અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, જ્યાં સુધી મૂળ સામાવાળા નં. ૩, એટલે કે મેટાડોર-ટેમ્પોના વીમાદારનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી વળતર ચૂકવવાની જવાબદારી અનુપાતિત ખર્ચ અને તે પરના વ્યાજ ઉપરાંત રૂ. ૧,૫૦,૦૦૦/-

ની રકમ સુધી મર્યાદિત રહેશે. તેથી, અમે મુદ્દા નં. ૧ નો તે મુજબ નિર્ણય કરીએ છીએ.”

૧૦.૨૯ ઉક્ત ચુકાદાના પાનું ૨૩૯૦ પરના પરિચ્છેદ ૧૩ માં, વિભાગીય ખંડપીઠે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

“વીમા કંપની તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી નાણાવટી દ્વારા એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે વીમા કંપનીએ ટ્રિબ્યુનલના એવોર્ડ મુજબ સંપૂર્ણ રકમ જમા કરી દીધી છે, અને તેથી, ના પરિપ્રેક્ષ્યમાં રૂ. ૧,૫૦,૦૦૦/- ની મર્યાદા સુધીના સીમિત દાયિત્વ અંગે અમારી દિશાનિર્દેશ, તથા તેના પર પ્રમાણસર ખર્ચ અને વ્યાજને ધ્યાનમાં લેતાં, જમા કરાયેલ વધારાની રકમ વીમા કંપનીને પરત આપવાની રહેશે. ટ્રિબ્યુનલને આદેશ આપવામાં આવે છે કે તે ચકાસણી કર્યા બાદ, સીમિત દાયિત્વ અને અમારા દ્વારા નોંધાયેલ તારણોના પ્રકાશમાં, વધારાની રકમ વીમા કંપનીને પરત કરે.”

૧૦.૩૦ તેમણે રજૂ કર્યું છે કે આ કેસમાં જિ-ન્યાયાધીશ પીઠે સી.એમ. જયા (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતની બંધારણીય પીઠના ચુકાદાને ધ્યાનમાં લીધો છે અને ફિરદોસ પરવેઝ મૈસોરવાલા (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં અગાઉની જિ-ન્યાયાધીશ પીઠના ચુકાદા વિરુદ્ધ તથા તેની સાથે અસંગત એવો અભિપ્રાય સ્વીકાર્યો છે. વર્તમાન જિ-ન્યાયાધીશ પીઠ ચંદુલાલ ગોકળદાસના

કેસમાં થયેલા ચુકાદાનું અનુસરણ કરી શકે અને ફિરદોસ પરવેઝ મૈસોરવાલા (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં દ્વિ-ન્યાયાધીશ પીઠના ચુકાદાનું અનુસરણ ન કરે.

૧૦.૩૧ વિદ્વાન વકીલે વધુમાં રજૂ કર્યું છે કે ચંદુલાલ ગોકલદાસ (ઉપરોક્ત) ના મામલામાં ચુકાદા પહેલાં પણ તેની ડિવિઝન બેન્ચનો વધુ એક ચુકાદો હતો આ અદાલતે એ જ દૃષ્ટિકોણ અપનાવ્યો છે. તેમ છતાં, તે કેસમાં વિભાગીય ખંડપીઠને બંધારણીય ખંડપીઠના ચુકાદાનો અભ્યાસ કરવાનો લાભ મળ્યો નહોતો, છતાં વિભાગીય ખંડપીઠે વીમા કંપનીના પક્ષમાં દૃષ્ટિકોણ અપનાવ્યો હતો.

૧૦.૩૨ વિદ્વાન વકીલે આ અદાલતના વિભાગીય ખંડપીઠના યુનાઇટેડ ઇન્ડિયા ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. શોભનાબેન ગિરીશભાઈ અને અન્યના મામલામાં ૨૦૦૦ એ.સી.જે. ૧૯૩ : એ.આઈ.આર. ૧૯૯૯ ગુજરાત ૨૧૬ માં અહેવાલિત ચુકાદા ઉપર પણ આધાર મૂક્યો છે, વિશેષ કરીને ફકરો ૧૨ અને ૧૩.

“મૃતક ગિરીશ ભાડે અથવા પ્રતિફળ માટે લઈ જવામાં આવેલ મુસાફર ન હતો અને રોજગારના કરારના કારણે અથવા તે કરારના અનુસરણમાં લઈ જવામાં આવેલ વ્યક્તિ પણ ન હતો, તે બાબત પૂરતી રીતે સ્થાપિત થઈ ગઈ છે. અધિનિયમની કલમ ૯૫ની જોગવાઈઓ કોઈપણ વ્યક્તિના મૃત્યુ અથવા ઈજા અથવા તૃતીય પક્ષની મિલકતને થયેલ નુકસાન માટે મોટર વાહનના ઉપયોગથી ઊભી થતી જવાબદારીના સ્વરૂપ અને વ્યાપ સાથે સંબંધિત છે અને આવી

જવાબદારી ઉપ-માલવાહક વાહન તથા ભાડે અથવા પ્રતિફળ માટે મુસાફરો વહન કરતા વાહનો અંગે કલમ ૮૫ ની ઉપકલમ (૨). વાહનના માલિક પર એવી પોલિસી રાખવાની ફરજ હતી, જેને કાયદેસરની પોલિસી અથવા 'અધિનિયમ પોલિસી' કહી શકાય, જેના હેઠળ દરેક વર્ગના વ્યક્તિઓ માટે નિર્દિષ્ટ આવરણ આપવાનું રહે છે. અગાઉ ચર્ચા કરાયા મુજબ, વીમા પોલિસી હેઠળ કોઈ વિશાળતર આવરણ અંગે પુરાવાના અભાવે કાયદેસરની મર્યાદાથી વધુ કંઈ પણ અપાઈ શકતું નથી અને વીમા કંપનીને માત્ર તે હદ સુધી જ જવાબદાર ઠરાવી શકાય. તેથી, વીમા કંપની પર રૂપિયા ૧,૫૦,૦૦૦ ની લાદવામાં આવેલી જવાબદારી અનાવશ્યક છે અને તેને રૂપિયા ૫૦,૦૦૦ સુધી ઘટાડીને વળતરનિર્ધારણમાં ફેરફાર કરવો પડશે.

૧૦.૩૨અ “ઉપરોક્ત કારણોને આધારે, અપીલ ભાગે મંજૂર કરવામાં આવે છે. વીમા કંપનીની જવાબદારી રૂપિયા ૧,૫૦,૦૦૦ નક્કી કરતો આક્ષેપિત ચુકાદો અને એવોર્ડમાં ફેરફાર કરીને તેને ઘટાડીને રૂપિયા ૫૦,૦૦૦ ની કાયદેસરની જવાબદારી સુધી લાવવામાં આવે છે. અમે આશા રાખીએ છીએ કે ધ્યાનમાં રાખીને ગરીબ દાવેદારોની સામાજિક-આર્થિક પૃષ્ઠભૂમિને ધ્યાનમાં લેતા, ખર્ચ અને વ્યાજની રકમ, જો દાવેદારોને ચૂકવવામાં આવી હોય, તો વીમા કંપની દ્વારા તેમની પાસેથી વસૂલ કરવામાં આવશે નહીં. આ અદાલત દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા વચગાળાના આદેશોના અનુસંધાને વીમા કંપની દ્વારા જમા કરાવેલી રકમમાંથી વધારાની રકમ પરત આપવામાં આવશે.”

૧૦.૩૩ વિદ્વાન વકીલે વધુમાં રજૂ કર્યું છે કે જ્યારે દાવેદારો તરફથી વકીલે વિભાગીય પીઠના બે ચુકાદાઓ પર આધાર રાખ્યો છે, ત્યારે તેઓ યુનાઇટેડ ઇન્ડિયા ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. ચંદુલાલ ગોકલદાસ મહેતા (મૃતક) થકી સુનિલભાઈ સી. મહેતા અને અન્યના કેસમાં વિભાગીય પીઠના બીજા એક ચુકાદાનો પણ ઉલ્લેખ કરી રહ્યા છે, જે ૨૦૦૩(૩) જી.એલ.આર. ૨૩૮૬ માં અહેવાલિત છે, અને તે કેસમાં બંધારણીય પીઠના ચુકાદાનો વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો.

૧૦.૩૪ તેમણે આ અદાલતના અન્ય એક અપ્રકાશિત ચુકાદા પર પણ આધાર મુક્યો છે, જે જયપુર ગોલ્ડન ટ્રાન્સપોર્ટ કંપની પ્રાઇવેટ લિમિટેડ, દિલ્હી અને અન્ય વિ. શ્રી કેશવલાલ મગનલાલ અને અન્ય, ફર્સ્ટ અપીલ નં. ૧૫૯/૧૯૬૮ માં, તારીખ ૩.૧૧.૧૯૭૧ ના રોજ નિર્ધારિત થયેલ (કોરમ: જે.બી. મહેતા અને એસ.એન. પટેલ, ન્યાયાધીશો). તે મામલામાં ચોથો મુદ્દો વીમા કંપનીની મર્યાદાઓ અંગે હતો. તેમ છતાં, અમે ઉક્ત ચુકાદો અવલોકન કર્યો હોવા છતાં અમને વિભાગીય ખંડપીઠનું એવું કોઈ અવલોકન મળતું નથી, જે દાવેદારોના વિરોધમાં અને વીમા કંપનીના પક્ષમાં જાય; પરંતુ અમે વીમા કંપની તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલને દર્શાવ્યું હતું કે તેણે ઉક્ત ચુકાદાના કયા ભાગ પર આધાર રાખ્યો છે. તેમ છતાં, તેણે કંઈપણ દર્શાવ્યું નથી.

વિદ્વાન વકીલ શ્રી એમ.સી. ભટ્ટની વધુ રજૂઆતો:

૧૧. એ નોંધવા યોગ્ય છે કે આ કેસમાં આ અપીલ વીમા કંપની સામે દાવાના અધિકારો અંગે કાયદાનો મહત્વનો પ્રશ્ન ઊભો કરે છે. ચદપિ અમે બે વિભાગીય ખંડપીઠના ચુકાદાઓનો ઉલ્લેખ કર્યો છે, જેઓ દાવેદારના પક્ષમાં અભિપ્રાય ધરાવે છે, તેમ છતાં અમે બંધારણીય ખંડપીઠના ચુકાદા તથા અન્ય બે વિભાગીય ખંડપીઠના ચુકાદાઓનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે, જેઓ વીમા કંપનીના પક્ષમાં અને દાવેદારના વિરુદ્ધ અભિપ્રાય ધરાવે છે. અપ્રકાશિત ચુકાદા બાબતે, તે આ

અપીલ. તેથી, અમે ઉક્ત નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરતા નથી.

૧૧.૧ વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે હાલની આ અપીલમાં, આ અદાલતે આ તબક્કે માત્ર ચર્ચા સુધી મર્યાદિત રહેવું યોગ્ય ન ગણવું જોઈએ. વિદ્વાન વકીલે વધુમાં રજૂ કર્યું છે કે આ કેસ વીમા પોલિસીની વ્યાખ્યા સંબંધિત મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્નો ઉભા કરે છે, વિશેષ કરીને “અવોઇડન્સ કલોઝ”, “ઇમ્પોર્ટન્ટ નોટિસ” તેમજ મોટર વાહન અધિનિયમની જોગવાઈઓ, ખાસ કરીને કલમો ૯૪, ૯૫ અને ૯૬, જે વીમા કંપનીની તૃતીય પક્ષ પ્રત્યેની જવાબદારીને સંબંધિત છે. તેમણે રજૂ કર્યું છે કે આ અદાલતના બે વિભાગીય પીઠના ચુકાદાઓ ઉપરાંત, જેમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદાઓનો વિચાર કરવામાં આવ્યો છે, તેઓ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના અન્ય ચુકાદાઓ પર પણ આધાર રાખે છે, જે વીમા

કંપનીના હકોનું પણ અર્થઘટન કરે છે અને તે નિર્ણયોનો પણ મહત્વપૂર્ણ પ્રભાવ છે. પોતાની રજૂઆતોના સમર્થનમાં અને વીમા કંપનીની તૃતીય પક્ષ સંબંધિત જવાબદારી વિષયક પોતાના મુદ્દાને દૃઢ કરવા માટે, આ અદાલત હંમેશાં એવો નિર્દેશ આપી શકે છે કે તૃતીય પક્ષ સંપૂર્ણ રકમ વીમા કંપની પાસેથી વસૂલ કરી શકે અને ત્યારબાદ વીમા કંપની તે જ રકમ વાહનના માલિક પાસેથી અથવા તેના પરિવારના અન્ય સભ્યો પાસેથી વસૂલ કરી શકે. પોતાની રજૂઆતના સમર્થનમાં, તેમણે નીચેના ચુકાદાઓ પર આધાર રાખ્યો છે:

તૃતીય પક્ષોની જવાબદારી સંબંધિત માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતનો ચુકાદો:

૧૧.૨ ન્યૂ એશિયાટિક ઈન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. પેસુમલ ધનામલ અસવાની: એ.આઈ.આર. ૧૯૬૪ એસ.સી. ૧૭૩૬ = (૧૯૫૮) ૬૫ એ.સી.જે. ૫૫૯ માં અહેવાલિત. તે મામલામાં એક શ્રી એસ.એન. અસનાની એક મોટરકારના માલિક હતા. તેમણે તે મોટરકારનો વીમો ન્યૂ એશિયાટિક ઈન્શ્યોરન્સ કો. લિ. સાથે ઉતરાવ્યો હતો. અસનાનીએ પેસુમલ ધનામલ અસવાનીને તે મોટરકાર હંકાવવાની પરવાનગી આપી હતી. જ્યારે પેસુમલ તે મોટરકારમાં દાઉજી રાધામોહન મહેરોત્રા અને મુરલી ધોલાનદાસ સાથે તે મોટરકાર હંકાવી રહ્યો હતો, ત્યારે તે મોટરકારને અકસ્માત નડ્યો, જેના પરિણામે મહેરોત્રાનું અવસાન થયું અને મુરલીને ઈજાઓ પહોંચી. હકીકતો પરથી એવું જણાય છે કે પેસુમલ પોતે પોન્ડિચાક મોટરકારનો માલિક હતો, જેનો વીમો ઈન્ડિયન ટ્રેડ એન્ડ જનરલ ઈન્શ્યોરન્સ કો. લિ. સાથે ઉતરાવવામાં આવ્યો હતો. આ પરિસ્થિતિમાં,

મહેરોત્રાના વારસદારો દ્વારા પેસુમલ વિરુદ્ધ રૂ. ૨,૫૦,૦૦૦/- ની રકમ વ્યાજ સહિત હર્જના તરીકે વસૂલ કરવા માટે દાવો દાખલ કરવામાં આવ્યો. મુરલીએ પેસુમલ વિરુદ્ધ રૂ. ૧,૫૦,૦૦૦/- ની રકમ હર્જના તરીકે વસૂલ કરવા માટે ૧૯૫૯નો દાવો નં. ૭૧ દાખલ કર્યો નુકસાનભરપાઈ. તે કેસમાં મોટર વાહનો અધિનિયમ, ૧૯૩૯ ની કલમ ૯૬(૨) હેઠળ ન્યુ એશિયાટિક ઇન્શ્યોરન્સ કંપની લિ. ને નોટિસો જારી કરવામાં આવી હતી. કંપનીને નોટિસ આપવામાં આવી હતી કારણ કે સામાવાળાની ત્રીજા પક્ષો પ્રત્યેની જવાબદારી તેનું વીમાકરણ તેની પાસે કરવામાં આવ્યું હતું. તે કેસના તથ્યોમાં, કંપનીએ ચેમ્બર સમન્સ દાખલ કર્યા અને એવી દલીલ કરવામાં આવી કે અધિનિયમની કલમ ૯૬(૨) હેઠળની નોટિસ કાયદેસર રીતે અમાન્ય હતી અને તેને રદ કરવી જોઈએ અને સામાવાળા વિરુદ્ધના દાવામાં જે કોઈ ચુકાદો આપવામાં આવે તેને સંતોષવાની કંપની જવાબદાર નથી. એવી પ્રાર્થના કરવામાં આવી કે કંપનીને દાવામાં સામાવાળા પક્ષકાર તરીકે જોડવામાં આવે અથવા સામાવાળાના નામે દાવાનો બચાવ કરવા માટે અધિકૃત કરવામાં આવે.

૧૧.૩ મામલો બોમ્બે વડી અદાલતના માનનીય એકલ ન્યાયાધીશ સમક્ષ આવ્યો હતો અને માનનીય ન્યાયાધીશે ઠરાવ્યું કે અધિનિયમની કલમ ૯૬(૨) હેઠળના દાવાઓમાં કંપનીને જારી કરાયેલ નોટિસ કાયદા મુજબ અવૈધ છે અને તે મુજબ તેને રદ કરી.

૧૧.૪ ઉક્ત ચુકાદાથી વ્યથિત અને અસંતોષ અનુભવી, વાદીએ લેટર્સ પેટન્ટ અપીલો દાખલ કરી, જે મંજૂર કરવામાં આવી અને ચેમ્બર સમન્સો નામંજૂર કરવામાં આવ્યા. તે હતું દ્વારા નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો હતો કે નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશ ચેમ્બર સમન્સમાં કરવામાં આવેલી વૈકલ્પિક પ્રાર્થનાઓની સુનાવણી કરશે અને જરૂરી આદેશો કરશે. આ આદેશોને માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ પડકારવામાં આવ્યા હતા. (ડિવિઝન બેચનો ચુકાદો ત્યારબાદ એ.આઈ.આર. ૧૯૬૪ બોમ. ૧૨૧ માં અહેવાલિત થયો છે)

૧૧.૫ કેસના તથ્યો પરથી નોંધવા યોગ્ય છે કે સંબંધિત પોલિસીનું વર્ણન “ખાનગી કાર (વ્યાપક પોલિસી)” તરીકે કરવામાં આવ્યું હતું. માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે આસનાનીના પક્ષમાં જારી કરાયેલ પોલિસી તથા પેસુમલની પોલિસી — બન્નેનો વિચાર કર્યો હતો, જેમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે અમારી હાલની બાબતને સમાન એવી પોલિસીમાં દર્શાવાયેલ કેટલીક શરતો અને વસૂલીના હકના હેતુસર વિચારણા કરી હતી. કેટલીક શરતોનો પણ વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો. ત્યારબાદ, અનુચ્છેદ ૧૧માં સર્વોચ્ચ અદાલતે કલમો ૯૩, ૯૪, ૯૫ અને ૯૬ નો વિચાર કર્યો હતો. ત્યારપછી માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ચુકાદાના અનુચ્છેદ ૧૨માં મોટર વાહન અધિનિયમની જોગવાઈઓનું નીચે મુજબ અર્થઘટન કર્યું હતું:

“(૧૨) અધિનિયમનો પ્રકરણ ૮, શીર્ષક પરથી એવું પ્રતીત થાય છે કે, બનાવે છે વાહનને તૃતીય પક્ષ જોખમો સામે વીમિત રાખવા માટેની જોગવાઈ, અર્થાત્,

તેની જોગવાઈઓ એ સુનિશ્ચિત કરે છે કે મોટર વાહનના ઉપયોગના કારણે પીડિત થતા તૃતીય પક્ષકારોને થયેલી ઈજાઓ માટે વળતર પ્રાપ્ત કરી શકે અને તેવું વળતર મેળવવાની તેમની ક્ષમતા તે વાહનના ચાલકની આર્થિક સ્થિતિ પર નિર્ભર ન રહે, જેના ઉપયોગના પરિણામે આવી ઈજાઓ સર્જાઈ હતી. આ જોગવાઈઓનું અર્થઘટન એવી રીતથી કરવું જોઈએ કે જેથી અધિનિયમના આ હેતુની સિદ્ધિ સુનિશ્ચિત થાય.”

૧૧.૬ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે વધુમાં અનુચ્છેદ ૨૧ અને ૨૨ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

“૨૧. આ અધિનિયમમાં એવી શક્યતા અવલોકિત કરવામાં આવી છે કે વીમાની પોલિસી તૃતીય પક્ષ પ્રત્યેની જવાબદારી સ્વીકારી લે, શરતે કે વીમાકર્તા અને વીમાધારક, એટલે કે પોલિસી કરાવનાર વ્યક્તિ, વચ્ચે એવો કરાર હોય કે જેના આધારે કંપનીએ તૃતીય પક્ષને જે રકમ ચૂકવી હોય તેની સંપૂર્ણ અથવા ભાગરૂપે વસૂલાત કરવાનો હક કંપનીને પ્રાપ્ત થાય વીમાધારક પાસેથી. તેથી, ભોગવેલી ઈજાઓ માટે વળતર વસૂલ કરવા અંગે તૃતીય પક્ષની દૃષ્ટિએ વીમાકાર સુરક્ષા તરીકે કાર્ય કરે છે, પરંતુ વીમાધારકની સામે કંપની તે જવાબદારી સ્વીકારતી નથી અથવા મર્યાદિત પ્રમાણમાં સ્વીકારે છે. આવી સંભાવનાને ધ્યાનમાં રાખીને જ પોલિસીમાં વિવિધ શરતો નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે. જોકે, આવી શરતો માત્ર વીમાધારક અને કંપની વચ્ચે જ અસરકારક હોય છે અને તૃતીય પક્ષ પ્રત્યે કંપનીની જવાબદારીના વિચાર સમયે તેને અવગણવાની રહે છે. આ બાબતનો

સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ પોલિસીમાં જ કરવામાં આવ્યો છે અને 'ચોક્કસ શરતોના પરિહાર અને વસૂલાતના હક્કો' એવા મથાળા હેઠળ, તેમજ પોલિસીના અનુસૂચિમાં 'એક મહત્વપૂર્ણ સૂચના' ના સ્વરૂપમાં પણ તેનો ઉલ્લેખ છે. પરિહાર સંબંધિત જોગવાઈમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે પોલિસીમાં અથવા તેના પર કરાયેલ કોઈ પણ અનુમોદનમાં સમાવિષ્ટ કોઈ બાબત પોલિસી દ્વારા વળતરપાત્ર બનાવવામાં આવેલ કોઈપણ વ્યક્તિ અથવા અન્ય કોઈપણ વ્યક્તિના અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ અથવા તેના બળે કોઈ રકમ વસૂલ કરવાનો હક પ્રભાવિત કરશે નહીં. તેમાં વધુમાં એવી પણ જોગવાઈ છે કે વીમાધાર કંપનીએ અધિનિયમની ઉક્ત જોગવાઈઓને કારણે જ જે રકમો ચૂકવી છે અને જે ચૂકવવા માટે કંપની અન્યથા જવાબદાર ન હોત, તેવી બધી રકમો વીમાધારકે કંપનીને પરત ચૂકવવી પડશે. 'મહત્વપૂર્ણ સૂચના'માં ઉલ્લેખ છે કે પ્રમાણપત્રમાં દર્શાવેલ વધુ વ્યાપક શરતોના કારણે અધિનિયમનું પાલન કરવા હેતુથી કંપની દ્વારા કરવામાં આવેલ કોઈપણ ચૂકવણી વીમાધારક પાસેથી વસૂલ કરી શકાય તેવી છે, અને તેમાં રદકરણની કલમનો પણ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

૨૨. આ રીતે, વીમાધારક અને કંપની વચ્ચેનો કરાર, અધિનિયમની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં લેતાં, કંપનીએ તૃતીય પક્ષો પ્રત્યે વહન કરવાની થતી તમામ જવાબદારીઓ માટે જોગવાઈ કરતો ન પણ હોય. અમારું મત એવું છે કે, એકવાર કંપનીએ પોલિસીમાં નિર્દિષ્ટ વ્યક્તિઓ દ્વારા ઉપજેલી તૃતીય પક્ષો પ્રત્યેની જવાબદારી સ્વીકારી લીધી હોય, ત્યાર પછી અધિનિયમની જોગવાઈઓ

હેઠળ અથવા તેના બળે કોઈપણ રકમ વસૂલ કરવાનો તૃતીય પક્ષોનો અધિકાર પોલિસીની કોઈપણ શરતથી પ્રભાવિત થતો નથી. પોલિસીની શરતોના આ પાસાને ધ્યાનમાં લેતાં, તે વાજબી છે

આ નિષ્કર્ષ પર પહોંચવા માટે કે કલમ ૨ ના પરિછેદ ૩ નો ઉપબંધ (એ) માત્ર એવી શરત છે કે જે વીમાધારકના હકોને અસર કરે છે, જેમણે પોલિસી કરાવી હતી, તથા તે વ્યક્તિઓના હકોને પણ અસર કરે છે જેઓ સુધી કંપની દ્વારા પોલિસીનું આવરણ વિસ્તૃત કરવામાં આવ્યું હતું, અને તે પરિછેદ ૩ માં નિર્દિષ્ટ એવી વ્યક્તિ સામે કંપનીના દાવાના આધારે કંપની વિરુદ્ધ તૃતીય પક્ષોના દાવાના માર્ગમાં અવરોધરૂપ બનતું નથી, કારણ કે તે એવી વ્યક્તિ છે જેણે સુધી પોલિસીનું આવરણ વિસ્તૃત કરવામાં આવ્યું હતું.”

૧૧.૭ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે આગળ પરિછેદ નં. ૨૩ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

“૨૩.અમારે જોવું છે કે, કંપનીએ તે જવાબદારી ઉપાડવાને કારણે, અસનાનીની પરવાનગીથી પેસુમલે કાર હંકારી હોવાથી, કંપનીએ પેસુમલનો વીમો ક્યો હોવાનું કહી શકાય કે નહીં. અપીલકર્તા તરફથી કરવામાં આવેલી બીજી દલીલ બાબતે પણ એ જ કહી શકાય કે અધિનિયમમાં એવું કશું નથી જે વીમાકર્તાને આ બાબત પર અનિવાર્ય કરે કે કારનો માલિક શક્ય તેટલી વ્યાપક શરતોવાળી એવી પોલિસી ઉતારાવે, જે કોઈપણ વ્યક્તિને આવરી લે, જે તેની પરવાનગીથી કાર ચલાવે છે. કંપનીએ ખરેખર વીમા પત્રક હેઠળ તેવા ડ્રાઇવરોને વળતર આપવાની

સંમતિ આપી હતી, જેઓ વીમાધારકની પરવાનગીથી કાર ચલાવતા હતા. પ્રશ્ન એ છે કે શું તે બાંહેધરીમાં પેસુમલનો સમાવેશ થાય છે?”

૨૫. અમારો એવો મત છે કે વીમાપત્રના ભાગ ૨ ની કલમ ૩ ને ધ્યાનમાં રાખીને વડી અદાલતે યોગ્ય રીતે ઠરાવ્યું હતું કે કંપનીએ પેસુમલનો વીમો કર્યો હતો અને તે અધિનિયમની ધારા ૯૬ માં આવેલ 'વીમાકર્તા' શબ્દપ્રયોગની અંદર આવે છે. તેથી, અમે અપીલો ખર્ચા સાથે, એક સેટની સુનાવણીના ખર્ચા સહિત, ફગાવીએ છીએ.

૧૧.૮ ગુરુ ગોવેકર વિ. સુશ્રી ફિલોમિના એફ. લોબો અને અન્ય, જે (૧૯૮૮) ૩ એસ.સી.સી. ૧ માં અહેવાલિત છે. ઉપરોક્ત ચુકાદામાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ રહેલો પ્રશ્ન એવો હતો કે શું એવો વીમાકર્તા, જેણે જાહેર સ્થળે મોટર વાહનના ઉપયોગથી થયેલ અથવા તેમાંથી ઉદ્ભવેલ, કોઈપણ વ્યક્તિના મૃત્યુ અથવા શારીરિક ઈજા અંગે, અથવા તૃતીય પક્ષની કોઈ સંપત્તિને થયેલ નુકસાન અંગે, પોલિસીમાં નિર્દિષ્ટ કોઈપણ વ્યક્તિએ ઉપાર્જિત કરવી પડે તેવી કોઈપણ જવાબદારી સામે તેનું વીમા આવરણ આપતી પોલિસી જારી કરી હોય, ૮ ૯૪ ચુકાદા મુજબ જ્યારે જવાબદારી એવી સ્થિતિમાં ઊભી થાય કે મોટર વાહન મરામતકર્તાની કસ્ટડીમાં હોય, ત્યારે તેવા તૃતીય પક્ષને અથવા પ્રસંગોપાત તેના કાયદેસર પ્રતિનિધિઓને વળતર ચૂકવવા માટે જવાબદાર બને છે.

૧૧.૯ તે કેસમાં સૈયદ હુસૈન એમ/એસ. ઇન્ટરનેશનલ શિપ રિપેરર્સ નામની ફર્મના ભાગીદાર હતા, જે વાસ્કો-દા-ગામા, ગોવા ખાતે વ્યવસાય ચલાવતી હતી અને જે એમ્બેસેડર કારની માલિક હતી. તેમણે ઉક્ત કારને ૨૬ ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૩ના રોજ એમ/એસ. ઓટો ઇલેક્ટ્રિકલ વર્ક્સના માલિક ગુરુને કારમાં વિદ્યુત મરામત કરાવવા અંગેની સૂચનાઓ સાથે સોંપી હતી અને તે હેતુસર કારની ચાવીઓ મરામતકર્તાને સુપરત કરી હતી. મોટર વાહન અધિનિયમ, ૧૯૩૯ની જોગવાઈઓ મુજબ, કારનો માલિક દ્વારા એમ/એસ. ઓરિએન્ટલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. સાથે વીમો ઉતરાવવામાં આવ્યો હતો.

૧૧.૧૦ ૨૬ ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૩ના રોજ, સામાવાળા ફિલોમિના એફ. લોબો પોતાની સખી સાથે ઘરે પરત ફરી રહી હતી અને રસ્તાની ડાબી બાજુએ ચાલી રહી હતી. તેણીએ દામોદર માંડપ નજીક એક કાર ઊભી રાખેલી જોયી અને આગળ વધતાં જ એ જ કારએ પાછળ ફેરવી તેની પીઠ સાથે અથડાઈ તેને નીચે પાડી દીધી. જેમ તેણી તેને ગંભીર ઇજા થતાં, તેણે માર્ગાઓ સ્થિત દક્ષિણ ગોવાના મોટર અકસ્માત દાવા ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ દાવા અરજી દાખલ કરી, જેમાં શ્રી સયીદ હુસૈન, એમ/એસ ઇન્ટરનેશનલ શિપ રિપેરર્સના ભાગીદાર; ગુરુ, એમ/એસ ઓટો ઇલેક્ટ્રિકલ વર્ક્સના માલિક; મોમાદ ડોન્ટેચ, જે અકસ્માત સમયે કારનું સમારકામ કરી રહ્યો હતો તે રિપેરરના કર્મચારી; અને એમ/એસ ઓરિયન્ટલ ઇન્શ્યોરન્સ કું. લિ., વિમાકાર, ને સામાવાળા તરીકે જોડ્યા હતા. તેણે અધિનિયમની કલમ ૧૧૦-એ હેઠળ દાવા અરજી દાખલ કરી છે. ટ્રિબ્યુનલે

ઠરાવ્યું કે તેણીને થયેલી ઈજાઓ બદલ રૂપિયા ૯૦,૦૦૦/- ના વળતરનો હક હતો અને વિમાકાર તથા બાકીના તમામ સામાવાળાઓ ઉપરોક્ત રૂપિયા ૯૦,૦૦૦/-નું વળતર તેના ઉપરના વ્યાજ સાથે સંયુક્ત અને અલગ-અલગ રીતે ચુકવવા જવાબદાર હતા.

૧૧.૧૧ ટ્રિબ્યુનલના જણાવેલ એવોર્ડથી અસંતોષ પામી, બોમ્બે વડી અદાલત સમક્ષ અપીલ દાખલ કરવામાં આવી, જેણે અપીલ મંજૂર કરી અને એવો નિર્ધાર કર્યો કે અધિનિયમની કલમ ૯૨એ હેઠળ વીમાકર્તા માત્ર રૂ. ૭,૫૦૦/- ની હદ સુધી જ જવાબદાર હતો. પરંતુ ગુરુ (જેને કાર સોંપવામાં આવી હતી) દ્વારા દાખલ કરાયેલી અપીલ એ રીતે નકારવામાં આવી કે તે અને તેનો મિકેનિક મોમાદ ડોન્ટટેચ જ સંયુક્ત રીતે અને પૃથકપણે

વળતર ચૂકવવા માટે જવાબદાર હતા. ચુકાદાનો પરિણામ એવો આવ્યો કે અધિનિયમની કલમ ૯૨-એ હેઠળ વીમાકારને જે રૂપિયા ૭,૫૦૦/- ચૂકવવા માટે કહેવામાં આવ્યા હતા તે બાદ કરતાં સમગ્ર વળતર કારના મરામતકાર ગુરુ અને તેના મિકેનિક મોમાદ ડોન્ટટેચ દ્વારા ચૂકવવાનું હતું. વડી અદાલતના ઉક્ત ચુકાદા સામે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ અપીલ દાખલ કરવામાં આવી. માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે એમ.વી. અધિનિયમની કલમ ૯૪, જેમાં તૃતીય પક્ષના જોખમ સામે વીમાની આવશ્યકતા નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે, તેમજ મોટર વાહન અધિનિયમની અન્ય જોગવાઈઓ, ખાસ કરીને અધિનિયમની કલમ ૯૫, જેમાં વીમા પોલિસીની આવશ્યકતાઓ અને જવાબદારીની મર્યાદાઓનો

ઉલ્લેખ છે, તેનો વિચાર કર્યો હતો. માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ઇંગ્લેન્ડમાં અમલમાં રહેલા રોડ ટ્રાફિક અધિનિયમ, ૧૯૩૦ ની કલમ ૩૫(૧)ની જોગવાઈઓ તથા અનેક અંગ્રેજી નિર્ણયોનો પણ વિચાર કર્યો હતો. તેમ છતાં, ઉક્ત ચુકાદાના પાનું ૧૦ પરના પરિચ્છેદ ૧૨ માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ નોંધ્યું છે:

“જેમ અમે અગાઉ નિરીક્ષણ કર્યું છે તેમ, અપકૃત્યોના કાયદા હેઠળ માલિક પ્રતિનિધિ જવાબદારીના સિદ્ધાંત પર જવાબદાર ન હોય તે સાચું હોઈ શકે, પરંતુ વીમાકર્તા ચૂકવણી કરવા માટે જવાબદાર રહેશે

ઉપરોક્ત ઉલ્લેખિત અધિનિયમની કલમ ૯૪ અને કલમ ૯૫ની જોગવાઈઓના બળે વળતર.

૧૧.૧૨ ઉક્ત ચુકાદાના પાનું ૧૦ પરના પરિચ્છેદ ૧૩ માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ન્યૂ એશિયાટિક ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. પેસ્સુમલ ધનામલ આસ્વાની (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આપેલ ચુકાદાનું વિચારણા કર્યું હતું અને પરિચ્છેદ નં. ૧૪ માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે: પરિચ્છેદ ૧૪ – આમ, અમારી સમક્ષ રહેલા કેસના તથ્યોના આધારે અમારો એવો મત છે કે અધિનિયમની કલમ ૯૪ માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓના બળે, જે જોગવાઈ એ પ્રદાન કરે છે કે કોઈપણ વ્યક્તિ, મુસાફર તરીકે સિવાય, જાહેર સ્થળે મોટર વાહનનો ઉપયોગ નહીં કરે અથવા અન્ય કોઈ વ્યક્તિને તેનો ઉપયોગ કરવા પ્રેરિત કે પરવાનગી નહીં આપે, જ્યાં સુધી તે અંગે અમલમાં ન હોય, ત્યાં સુધી, વાહનનું સમારકામ કરવાનો ઉપક્રમ કરનાર સમારકામકાર દ્વારા રોકાયેલ

મિકેનિકની બેદરકારીને કારણે કાર તેની સાથે અથડાતા જાહેર સ્થળે તેણીને થયેલી ઇજાઓના પરિણામે દાવેદારને બાકી હોવાનું નિર્ધારિત થયેલ વળતર ચૂકવવા માટે વીમાકાર જવાબદાર છે

તે વ્યક્તિ અથવા અન્ય વ્યક્તિ દ્વારા, જેવી પરિસ્થિતિ હોય તે પ્રમાણે, વાહનના ઉપયોગ માટે, અધિનિયમના પ્રકરણ ૮ ની આવશ્યકતાઓનું પાલન કરતી વીમા પોલિસી. અન્ય કોઈપણ દૃષ્ટિકોણ નિર્દોષ તૃતીય પક્ષોને આવા મોટર અકસ્માતોના પરિણામે ઇજા ભોગવતાં સમયે વળતર વિના રહેવા માટે ઉઘાડા મૂકી દેશે અને અધિનિયમ હેઠળ વીમા પોલિસી કરાવવાની આવશ્યકતા રજૂ કરવાનો મૂળ હેતુ જ નિષ્ફળ બનાવશે.”

૧૧.૧૩ ઓરિયેન્ટલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. ઇન્દરજીત કૌર અને અન્ય, (૧૯૯૮) ૧ એસ.સી.સી. ૩૭૧ માં અહેવાલિત: તે કેસમાં હકીકતો એવી હતી કે એક બસનો અકસ્માત થયો હતો. તેનું વીમા પોલિસી અપીલકર્તા ઇન્શ્યોરન્સ કંપની દ્વારા ૩૦.૧૧.૧૯૮૯ ના રોજ જારી કરવામાં આવ્યું હતું. પોલિસી માટેનો પ્રીમિયમ ચેક દ્વારા ચૂકવવામાં આવ્યો હતો. તે ચેક અનાદરિત થયો હતો. પ્રીમિયમ રૂ.૫.૧૯૯૦ ના રોજ રોકડમાં ચૂકવવામાં આવ્યો હતો. દરમિયાન, ૧૯.૪.૧૯૯૦ ના રોજ બસ એક ટ્રક સાથે અથડાઈ હતી, જેના ડ્રાઈવરનું મૃત્યુ થયું હતું. ટ્રકના ડ્રાઈવરની વિધવા અને નાબાલિક પુત્રોએ દાવા અરજી દાખલ કરી હતી. ઇન્શ્યોરન્સ કંપનીએ આ આધાર પર દાવો નકાર્યો હતો કે વીમા પ્રીમિયમ યોગ્ય રીતે ચૂકવવામાં આવ્યો ન હતો (જેનાથી અમને કોઈ લગાવ નથી). ટ્રિબ્યુનલ

વીમા કંપનીની દલીલ નામંજૂર કરી અને દાવેદારોને રૂપિયા ૯૬,૦૦૦/- ની રકમનું વળતર, અરજીની તારીખથી વાર્ષિક ૧૨ ટકા વ્યાજ સાથે, વીમાધારક અને વીમા કંપનીએ સંયુક્ત તથા અલગ-અલગ રીતે ચૂકવવાનું રહેશે, એમ ફટકાર્યું. વડી અદાલત સમક્ષ વીમા કંપની દ્વારા દાખલ કરાયેલ અપીલ સંક્ષિપ્ત રીતે નામંજૂર કરવામાં આવી અને તેના વિરુદ્ધ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ અપીલ કરવામાં આવી. માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે વિવિધ જોગવાઈઓ પર વિચાર કર્યો અને અંતે ફકરા ૯, ૧૦ અને ૧૨ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું:

૧૧.૧૪ “પરિષેદ ૯ – તેથી, અમારી સમક્ષ આ સ્થિતિ ઉભી થાય છે. વીમા અધિનિયમની કલમ ૬૪વીબી દ્વારા સર્જાયેલા પ્રતિબંધ હોવા છતાં, અપીલકર્તા, જે અધિકૃત વીમાકર્તા છે, તેણે તે માટેનું પ્રીમિયમ પ્રાપ્ત કર્યા વગર બસને આવરી લેવા માટે વીમા પોલિસી જારી કરી. મોટર વાહન અધિનિયમની કલમો ૧૪૭(૫) અને ૧૪૯(૧) ની જોગવાઈઓના કારણે, જે જવાબદારી તે પોલિસીએ આવરી લીધી હતી તેના સંબંધમાં તૃતીય પક્ષોને વળતર આપવાની અને વળતરના એવોર્ડોની ચુકવણી કરવાની અપીલકર્તા પર જવાબદારી આવી એફ.એ./૧૩૪૩/૧૯૮૮ ૧૦૦ ચૂકાદો તે સંબંધમાં, તેના હક્કદાર હોવા છતાં (જે વિષયે અમે કોઈ મત વ્યક્ત કરતા નથી), આ કારણે કે તેના હેઠળના પ્રીમિયમની ચુકવણી માટે અપાયેલ ચેક માન્ય કરવામાં આવ્યો ન હતો, પોલિસી ટાળવા અથવા રદ કરવા અંગે.

૧૧.૧૫ પેરા ૧૦ –અપીલકર્તાએ જારી કરેલી વીમા પોલિસી એવી રજૂઆત હતી કે જેના આધારે સત્તાધિકારીઓ તથા તૃતીય પક્ષોને કાર્યવાહી કરવાનો અધિકાર

હતો. પ્રીમિયમ પ્રાપ્ત ન થયું હોવા છતાં, પોલિસી હેઠળ તૃતીય પક્ષો પ્રત્યેની પોતાની જવાબદારીઓમાંથી અપીલકર્તા મુક્ત થતો નથી. આ બાબતમાં તેનો ઉપચાર વીમાધારક સામે ઉપલબ્ધ હતો.

૧૧.૧૬ પરિષ્દેદ ૧૨ – એ પણ નોંધવું જરૂરી છે કે અપીલકર્તા પોતે જ પોતાની આ વિકટ સ્થિતિ માટે જવાબદાર હતો. તેણે વીમા અધિનિયમની કલમ ૬૪- વીબીની જોગવાઈઓના ઉલ્લંઘન કરતાં, પ્રીમિયમ બાબતે માત્ર એક ચેક પ્રાપ્ત થતા જ વીમા પોલિસી જારી કરી હતી. જાહેર હિત

કે વીમા પોલિસી જે હેતુ સિદ્ધ કરે છે તે, નિઃસંદેહ, અપીલકર્તાના હિત પર પ્રબળ ઠરવો જોઈએ.”

૧૧.૧૭ ઓરિએન્ટલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. ચેરુવક્કારા નફીસ્સુ અને અન્યઃ (૨૦૦૧) ૨ એસીસી ૪૯૧ = ૨૦૦૧ એસીજે ૧. તે મામલામાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવેલ પ્રશ્ન એવો હતો કે એમ.વી. અધિનિયમની કલમ ૯૫(૨)(બી) મુજબ તૃતીય પક્ષ પ્રત્યે વીમા કંપનીની જવાબદારીનો વ્યાપ કેટલો છે અને વીમા પોલિસી હેઠળની જવાબદારીની મર્યાદાથી વધારાની રકમ ચૂકવવામાં આવે તો વીમાધારકની સરખામણીએ તેના શું હક્કો છે? તે મામલામાં સી. અબ્દુલ શુકૂર, જેઓ ૬.૭.૧૯૮૮ના રોજ માર્ગ અકસ્માતમાં મૃત્યુ પામ્યા હતા, તેમના કાયદેસર વારસદારો હતા. અકસ્માત એક ઓટોરિક્ષા દ્વારા સર્જાયો હતો, જે વીમા કંપની પાસે વીમિત હતી. દાવેદારોએ રૂ. ૨,૦૦,૦૦૦/-નું વળતર માંગ્યું હતું. વીમા કંપનીએ પોતાનો જવાબ દાખલ કરી તેમાં સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું હતું કે વીમા પોલિસી હેઠળ તેની જવાબદારી રૂ.

૫૦,૦૦૦/- સુધી મર્યાદિત હતી. ટ્રિબ્યુનલએ રૂ. ૧,૯૪,૧૫૦/-નો એવોર્ડ પસાર કરીને સમગ્ર જવાબદારી વીમા કંપની પર નિર્ધારિત કરી હતી. વીમા કંપનીએ વડી અદાલત સમક્ષ અપીલ દાખલ કરી, જે પણ

નામંજૂર કરવામાં આવ્યો. પોલિસી ૧.૭.૧૯૮૯ના રોજ લેવાઈ હતી, અર્થાત્ તૃતીય પક્ષ જોખમ સંબંધે વીમિત વ્યક્તિઓ વિરુદ્ધના ચુકાદાઓનું સંતોષકારક પાલન કરવાની વીમા કંપનીની જવાબદારી અધિનિયમની કલમ ૯૬(૧) હેઠળ આવરી લેવાય છે. માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે એમ.વી. અધિનિયમની કલમ ૯૬ તેમજ પોલિસીની શરતોનો પણ વિચાર કર્યો છે. ચુકાદાના પરિચ્છેદ ૭ માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ન્યૂ એશિયાટિક ઇન્સ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. પેસ્સુમલ ધનામલ અસવાની (ઉપરોક્ત) ના મામલાના ચુકાદાનો વિચાર કર્યો છે અને ઉક્ત ચુકાદાના પરિચ્છેદ ૮ માં અમૃત લાલ સૂદ વિ. કૌશલ્યા દેવી થાપર (ઉપરોક્ત) નો પણ વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો. માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ઉક્ત ચુકાદાના પરિચ્છેદ ૯ માં ન્યૂ ઇન્ડિયા એશ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. શાંતિ બાઈ (ઉપરોક્ત) ના મામલાના ચુકાદા તથા નેશનલ ઇન્સ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. જુગલ કિશોર (ઉપરોક્ત) ના મામલાના ચુકાદાનો પણ વિચાર કર્યો છે. માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

૧૧.૧૮ "આ તરફ ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું હતું કે વ્યાપક પોલિસી માત્ર માલિકને અંદાજિત મૂલ્ય સુધી ભોગવાયેલ નુકસાન અથવા હાનિના સંપૂર્ણ રકમની પરતફેરનો દાવો કરવા હકદાર બનાવે છે

વાહન, જેનો અર્થ એવો થતો નથી કે તૃતીય પક્ષના જોખમ સંબંધિત જવાબદારીની મર્યાદા અમર્યાદિત બની ગઈ હોય અથવા કાયદાકીય જવાબદારી કરતાં વધુ થઈ ગઈ હોય. નેશનલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. જુગલ કિશોર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આ અદાલતે નિરીક્ષણ કર્યું હતું કે માત્ર આ આધાર પર કે વીમાધારકે વાહનનો સર્વસમાવેશક વીમો ઉતરાવ્યો હતો, પોલિસી હેઠળની જવાબદારી અધિનિયમની કલમ ૮૫ હેઠળની કાયદાકીય જવાબદારીથી વધારી શકાતી નથી. તેમ છતાં, તે હિસાબે વધુ પ્રીમિયમની ચુકવણીનો એવો અર્થ થતો નથી કે તૃતીય પક્ષના જોખમ સંબંધિત જવાબદારીની મર્યાદા અમર્યાદિત બની ગઈ હોય અથવા અધિનિયમની કલમ ૮૫ ની ઉપકલમ (૨) હેઠળ નિર્ધારિત કાયદાકીય જવાબદારી કરતાં વધુ થઈ ગઈ હોય.

૧૧.૧૮ વધુમાં, અનુચ્છેદ નં. ૧૦ માં માનનીય અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

“આ કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓમાં અમને જણાય છે કે, પોલિસી હેઠળની જવાબદારી રૂપિયા ૫૦,૦૦૦/- ની મર્યાદા સુધી હોવાની ઠરાવ્યા છતાં, તે

દાવા પંચ અને વડી અદાલતે તૃતીય પક્ષોની જવાબદારી તથા જવાબદારી ટાળવાની જોગવાઈ સંબંધિત કલમોમાં સમાવાયેલ કરારજન્ય બાધ્યતાઓના આધારે અપીલકર્તા કંપનીને દાવેદારોને નિર્ધારિત કરાયેલ સંપૂર્ણ રકમ ચૂકવવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો, તે અયોગ્ય નહોતો.”

૧૧.૨૦ ઉક્ત ચુકાદાના ફક્ત નં. ૧૧ માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે આ મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

અતે મુજબ, અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે છે અને એવો નિર્ધાર કરવામાં આવે છે કે અપીલકર્તા કંપની દાવેદારોને અવોર્ડની સંપૂર્ણ રકમ ચૂકવવા માટે જવાબદાર છે. આવી ચુકવણી કર્યા પછી, અપીલકર્તા મોટર વાહન અધિનિયમ, ૧૯૮૮ ની કલમ ૧૭૪ મુજબ, આવા વધારાના ભાગની હદ સુધી વીમાધારક વિરુદ્ધ આ અવોર્ડનું અમલીકરણ કરીને, વીમાધારક પાસેથી વધારાની રકમ વસૂલ કરી શકે છે. ખર્ચ બાબતે કોઈ આદેશ નથી.

૧૧.૨૧ ન્યૂ ઈન્ડિયા અશ્યોરન્સ કંપની લિમિટેડ વિ. રૂલા અને અન્ય. ૨૦૦૧(૨) જી.એલ.આર. ૧૨૧૯ (એસ.સી.): આ કેસમાં ટ્રકનો ૮.૧૧.૧૯૯૯ના રોજ વીમો કરવામાં આવ્યો હતો

મોટર વાહન અધિનિયમની શરતો મુજબ. ઉક્ત વાહન માલ વહન કરતું વાહન તરીકે બીમાફત કરવામાં આવ્યું હતું – અનુસૂચિ – પોલિસી “એ” (માત્ર અધિનિયમ). એ જ દિવસે તે અકસ્માતમાં સપડાયું જેમાં ત્રણ સવારીઓનાં મૃત્યુ થયાં. તેમના આધારિતોએ મોટર અકસ્માત દાવા અધિકરણ સમક્ષ ત્રણ દાવા અરજીઓ દાખલ કરી. વીમા કંપનીએ આ દાવા અરજીનો એવો આધાર લઈને વિરોધ કર્યો કે ટ્રક કોઈપણ વીમા પોલિસીથી આવરિત નહોતો, કારણ કે ટ્રકના માલિકે પ્રીમિયમની ચુકવણી માટે તારીખ ૮.૧૧.૧૯૯૧ના ચેકના આધારે વીમા પોલિસી મેળવેલી હતી, પરંતુ આ ચેક ૧૬.૧૧.૧૯૯૧ના રોજ અનાદરિત થયો હતો, પરિણામે વીમા પોલિસી પોતે જ રદ કરવામાં આવી હતી. આ દલીલ

અધિકરણ દ્વારા નામંજૂર કરવામાં આવી અને અધિકરણએ વળતર મંજૂર કર્યું. તે આદેશ વિરુદ્ધ વડી અદાલત સમક્ષ અપીલ કરવામાં આવી જ્યાં અપીલ નામંજૂર કરવામાં આવી. ત્યારબાદ, મામલો માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ ગયો. તે સંદર્ભમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે મોટર વાહન અધિનિયમની કલમ ૧૪૬નો વિચાર કર્યો, જે તૃતીય પક્ષના જોખમ સામે વીમાની આવશ્યકતા નક્કી કરે છે; અધિનિયમની કલમ ૧૪૭(૫)નો પણ વિચાર કર્યો, જે એ જોગવાઈ કરે છે કે હાલમાં અમલમાં રહેલા કોઈપણ કાયદામાં રહેલી કોઈપણ બાબત છતાં, પોલિસી જારી કરનાર વીમાકર્તા

આ કલમ હેઠળનું વીમા, પોલિસીમાં નિર્દિષ્ટ વ્યક્તિ અથવા વ્યક્તિઓના વર્ગોને, પોલિસી જે કોઈ જવાબદારી આવરી લેતી હોવાનો આશય દર્શાવે છે તે બાબતમાં, આવી વ્યક્તિ અથવા આવા વર્ગોના સંબંધમાં, વળતર ચૂકવવા માટે જવાબદાર રહેશે; અધિનિયમની કલમ ૧૪૮, જે તૃતીય પક્ષના જોખમોના સંબંધમાં વીમાકૃત વ્યક્તિ સામે થયેલા ચુકાદાઓ અને એવોર્ડ્સનું પાલન કરવાની વીમાકર્તાઓની ફરજનું પ્રાવધાન કરે છે. તે સંદર્ભમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પાનું નં.

ચુકાદાના ૧૨૨૨ માં નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે:

“પરા ૮ – તેથી, મોટર વાહનો સંબંધિત વીમાનો કરાર ઉપરોક્ત જોગવાઈઓના પ્રકાશમાં અર્થઘટિત કરવો આવશ્યક છે. મોટર વાહન અધિનિયમના અધ્યાય ૧૧ અનુસાર વીમા પોલિસી લેવામાં આવ્યા પિના મોટર વાહનોનો ઉપયોગ કરવા પર કલમ ૧૪૬(૧) પ્રતિબંધ મૂકે છે. આ જોગવાઈનો સ્પષ્ટ હેતુ એ

સુનિશ્ચિત કરવાનો છે કે મોટર વાહનના ઉપયોગને કારણે ઈજા પામનાર તૃતીય પક્ષ વાહનના માલિક પાસેથી નુકસાનભરપાઈ મેળવી શકે અને તે નુકસાનભરપાઈની વસૂલાત શક્યતા

તે વાહનના ચાલકની આર્થિક સ્થિતિ અથવા દેવાદારી ક્ષમતા પર નિર્ભર નથી, જેણે ઈજાઓ પહોંચાડી હતી.”

૧૧.૨૨ પરિચ્છેદ ૯ માં મોટર વાહન અધિનિયમ, ૧૯૮૮ ના અધ્યાય ૧૧ હેઠળના વીમા કરારનો વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં એવા તૃતીય પક્ષની કલ્પના કરવામાં આવે છે કે જે વીમા કરારનો હસ્તાક્ષરી અથવા પક્ષકાર નથી, પરંતુ તેમ છતાં એવો કરાર તેને સંરક્ષણ આપે છે. ત્યારબાદ, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ઉક્ત ચુકાદાના પરિચ્છેદ ૧૦ માં ઓરિએન્ટલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. ઇન્દરજીત કૌર ૧૯૯૮(૧) એસ.સી.સી. ૩૭૧ ના કેસમાં આપવામાં આવેલા નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો અને ત્યારપછી ઉક્ત ચુકાદાના પાનું નં. ૧૨૨૩ પર પરિચ્છેદ ૧૧ માં નીચે મુજબ નોંધ્યું હતું:

“આ નિર્ણય, જે ૩-ન્યાયાધીશોની પીઠનો નિર્ણય છે, વર્તમાન કેસને પણ સીધી રીતે આવરી લે છે. હાલના કેસમાં એ આધાર પર વીમા પોલિસીનું અનુવર્તી રદકરણ કે પ્રીમિયમ જે ચેક દ્વારા ચૂકવવામાં આવ્યું હતું તે અનાદરિત થયું હતું, તે તૃતીય પક્ષના તે હકોને અસર કરશે નહીં, જે પોલિસી જારી થયેલી તારીખે ઉપાર્જિત થયા હતા, જે દિવસે the

અકસ્માત થયો હતો. જો અકસ્માતની તારીખે સંબંધિત વાહન અંગે વીમાની પોલિસી અસ્તિત્વમાં હતી, તો તૃતીય પક્ષને વીમા કંપની સામે દાવો કરવાનો

અધિકાર રહેશે અને તે પક્ષના દાવા સંબંધે વાહનના માલિકને વળતરરૂપ સુરક્ષા આપવી ફરજિયાત બનશે. પ્રીમિયમની ચૂકવણી ન થવાના આધાર પર વીમા પોલિસીનું અનુવર્તી રદ કરવું, તૃતીય પક્ષના હિતમાં અગાઉથી જ ઉપાર્જિત થયેલા અધિકારોને અસર કરશે નહીં.”

૧૧.૨૩ આ રીતે, આ મુદ્દે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે વડી અદાલતના ચુકાદાને પુષ્ટિ આપી.

૧૧.૨૪ નેશનલ ઇન્શ્યોરન્સ કંપની લિમિટેડ વિ. બલજિત કૌર અને અન્યો [(૨૦૦૪) ૨ એસ.સી.સી. ૧]: તે કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ વિચારણા માટે એવો પ્રશ્ન ઊભો થયો હતો કે માલવાહક વાહન સંબંધિત વીમા પોલિસી, મોટર વાહન અધિનિયમ, ૧૯૮૮ ની કલમ ૧૪૭ માં વર્ષ ૧૯૯૪માં કરાયેલા વિધાનિક સુધારાને ધ્યાનમાં લેતા, નિઃશુલ્ક મુસાફરોને પણ આવરી લે છે કે કેમ. તે કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે

ન્યૂ ઇન્ડિયા એશ્યોરન્સ કો. વિ. સતપાલ સિંહ (૨૦૦૦ ૧ એસ.સી.સી. ૨૩૭) તથા નેશનલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. અજિત કુમાર (૨૦૦૩) ૯ એસ.સી.સી. ૬૬૮ અને અન્ય કેસોમાં આપેલા ચુકાદાનો વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો. તે કેસમાં ટ્રિબ્યુનલએ દાવેદારોને વળતર ચૂકવવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો. વડી અદાલતે અપીલમાં દાવા ટ્રિબ્યુનલના ઉક્ત નિર્ણયને ચથાવત્ રાખતાં વધુમાં એવો નિર્દેશ આપ્યો હતો કે અપીલકર્તા વીમાકર્તા માલિક પાસેથી વળતરની રકમ વસૂલ કરવાનો હકદાર રહેશે. તે સંદર્ભમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે

મોટર વાહન અધિનિયમ, ૧૯૮૮ ની કલમ ૧૪૭, જેનો મોટર વાહનો (સંશોધન) અધિનિયમ, ૧૯૯૪ દ્વારા સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો, તેની વિચારણા કરી હતી અને અંતે પરિચ્છેદ ૨૧ માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

“આથી, અમે તે કાનૂની સ્થિતિ સ્પષ્ટ કરીએ છીએ, જેને આગોતરો પ્રભાવ રહેશે. ટ્રિબ્યુનલ તેમજ વડી અદાલતે પણ આ અદાલતના સતપાલ સિંહ (ઉપરોક્ત) ના નિર્ણયો અનુસાર કાર્યવાહી કરી હતી. ઉક્ત નિર્ણયને માત્ર આશા રાણી (ઉપરોક્ત) માં જ નામંજૂર કરવામાં આવ્યો છે. આથી, અમારું મત એવું છે કે અહીંના અપીલકર્તાને તે સંતોષવા માટે નિર્દેશિત કરવામાં આવે તો ન્યાયના હિતની પૂર્તિ થશે

દાવેદારના હિતમાં ફાળવેલ રકમ, જો પહેલેથી સંતોષવામાં આવી ન હોય, તો અદા કરે અને તે જ રકમ વાહનના માલિક પાસેથી વસૂલ કરે. આવી વસૂલાતના હેતુસર, વીમાકર્તાને અલગ દાવો દાખલ કરવાની આવશ્યકતા રહેશે નહીં, પરંતુ તે અમલકારી અદાલત સમક્ષ એવી રીતે કાર્યવાહી આરંભી શકશે જાણે વીમાકર્તા અને માલિક વચ્ચેનો વિવાદ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ નિર્ણયાર્થે વિષયવસ્તુ રહ્યો હોય અને તે મુદ્દો માલિક વિરુદ્ધ તથા વીમાકર્તાના હિતમાં નક્કી કરવામાં આવ્યો હોય. અમે ઉપરોક્ત દિશાનિર્દેશો મોટર વાહન અધિનિયમ, ૧૯૮૮ ની કલમ ૧૬૮ ની વ્યાસિ અને અભિપ્રાયને ધ્યાનમાં રાખીને જારી કર્યા છે, જેના અનુસાર તે માત્ર દાવેદારે રજૂ કરેલી દાવાની રકમ નક્કી કરી તેને વીમાકર્તા, માલિક અથવા વાહનચાલક પાસેથી સંયુક્ત રીતે અથવા અલગ-અલગ રીતે વસૂલ

કરવા જ સક્ષમ નથી, પરંતુ એક તરફ વીમાકર્તા અને બીજી તરફ અકસ્માતમાં સંકળાયેલા વાહનના માલિક અથવા વાહનચાલક વચ્ચેનો વિવાદ પણ, જેટલો એવો વિવાદ આવી કાર્યવાહીમાં ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા ઉકેલી શકાય તેટલો, નક્કી કરવા માટે પણ સક્ષમ છે.”

૧૧.૨૫ ઓરિએન્ટલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. નનજપ્પન અને અન્ય (૨૦૦૪)
૧૩ એસ.સી.સી. ૨૨૪: તે કેસમાં અકસ્માત ૧૫.૯.૧૯૯૦ના રોજ થયો હતો અને તેથી ટ્રિબ્યુનલએ ઠરાવ્યું હતું કે જવાબદારી વીમાધારકની હતી અને વીમાકંપનીની કોઈ જવાબદારી નહોતી. અપીલમાં, સામાવાળા દાવેદારોનો મામલો સ્વીકારવા માટે વડી અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે આ અદાલતનો ન્યૂ ઇન્ડિયા એશ્યોરન્સ કો. વિ. સતપાલ સિંહ (૨૦૦૦) ૧ એસ.સી.સી. ૨૩૭ માંનો નિર્ણય લાગુ પડતો હતો. ત્યારબાદ, મામલો માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતમાં ગયો. નોંધવા યોગ્ય છે કે આ દરમિયાન સતપાલ સિંહના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતનો ચુકાદો ન્યૂ ઇન્ડિયા એશ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. આશા રાણી (૨૦૦૩) ૨ એસ.સી.સી. ૨૨૩ ના કેસમાં પલટાયો હતો. તેમ છતાં, રજૂ કરવામાં આવે છે કે સતપાલ સિંહના કેસમાં (ઉપરોક્ત) લેવાયેલો અભિપ્રાય પલટાયો હોવા છતાં, નેશનલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. બલજીત કૌર (૨૦૦૪) ૨ એસ.સી.સી. ૧ ના તાજેતરના નિર્ણયમાં એવું ઠરાવાયું છે કે વીમાકંપની દાવેદારને વળતરની રકમ ચૂકવે અને તે રકમ વીમાધારક પાસેથી વસૂલ કરે તો તે સમતાસંગત રહેશે.

૧૧.૨૬ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે બલજીતના કેસમાં આપેલા ચુકાદા પર આધાર રાખ્યા પછી

કૌર (ઉપરોક્ત) માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ચુકાદાના પાનું ૨૨૬ પરના પરિષ્દે ૮ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

“પરા ૮ – તેથી, વડી અદાલતનો ચુકાદો રદ કરતાં અમે બલજીત કૌરનાં કેસમાં (ઉપરોક્ત) જે જણાવવામાં આવ્યું છે તે મુજબ આદેશ આપીએ છીએ કે વીમાકર્તા ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા નક્કી કરવામાં આવેલ વળતરની રકમ, જેના વિષે કોઈ વિવાદ ઉઠાવવામાં આવ્યો ન હતો, આજે થી ત્રણ મહિનાની અંદર સામાવાળા-દાવેદારોને ચૂકવે. વીમાધારક પાસેથી તે જ રકમ વસૂલ કરવા માટે, વીમાકર્તાને દાવો દાખલ કરવાની જરૂર રહેશે નહીં. તે સંબંધિત અમલકારી અદાલત સમક્ષ એવી રીતે કાર્યવાહી શરૂ કરી શકશે કે જાણે વીમાકર્તા અને માલિક વચ્ચેનો વિવાદ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ નિર્ધારણનો વિષય રહ્યો હોય અને મુદ્દાનો નિર્ણય માલિક વિરુદ્ધ તથા વીમાકર્તાના હિતમાં થયો હોય. રકમ મુક્ત કરતા પહેલાં વીમાધારક, એટલે કે વાહનના માલિકને નોટિસ આપવામાં આવશે અને તેને સમગ્ર રકમ માટે જામીનગીરી પૂરી પાડવા ફરજ પાડવામાં આવશે

જે વીમાકર્તા દાવેદારોને ચૂકવશે. સુરક્ષાના ભાગરૂપે દોષિત વાહન જપ્ત કરવામાં આવશે. જો આવશ્યકતા ઊભી થાય તો અમલવારી અદાલત સંબંધિત પ્રાદેશિક પરિવહન સત્તાધિકારીની મદદ લેશે. વીમિત, વાહનનો માલિક, વીમાકર્તાને કઈ રીતથી ચૂકવણી કરશે તે બાબતે અમલવારી અદાલત કાયદા અનુસાર યોગ્ય

આદેશો કરશે. જો કોઈ ચુક રહે તો રજૂ કરવાનાં સુરક્ષાઓના વેચાણ દ્વારા અથવા વીમિત એવા વાહનના માલિકની અન્ય કોઈ મિલ્કત અથવા મિલ્કતોમાંથી વસૂલાત કરવા માટે અમલવારી અદાલતને નિર્દેશ આપવો ખુલ્લો રહેશે. ઉપરોક્ત શરતો અનુસાર અપીલનો નિકાલ કરવામાં આવે છે, ખર્ચ બાબતે કોઈ આદેશ વિના”

૧૧.૨૭ નેશનલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. પૂજા રોલર ફ્લોર મિલ્સ (પી) લિ. અને અન્યો [(૨૦૦૫) ૧૧ એસસીસી ૩૮૬]: તે કેસમાં ટ્રિબ્યુનલએ તેના તા. ૧૫.૯.૧૯૯૪ના એવોર્ડ દ્વારા વળતર રૂ. ૬,૭૨,૦૦૦/- નક્કી કર્યું અને દિશા નિર્દેશ આપ્યો કે ઇન્શ્યોરન્સ પોલિસીની શરતો અનુસાર ઇન્શ્યોરન્સ કંપનીની જવાબદારી હતી

રૂપિયા ૧,૫૦,૦૦૦/- ની મર્યાદા સુધી, દાવેદારોને માત્ર રૂપિયા ૧,૫૦,૦૦૦/- ની રકમ વીમા કંપની પાસેથી વસૂલ કરવાની હકદારી રહેશે અને બાકી રકમ વાહનના માલિક પાસેથી વસૂલ કરવાની રહેશે. ઉક્ત આદેશ સામે, વાહનના માલિકે વડી અદાલત સમક્ષ અપીલ દાખલ કરી, જેમાં વડી અદાલતે વળતરની રકમ ચથાપત રાખી હતી, પરંતુ એવો નિર્દેશ આપ્યો હતો કે વીમા કંપનીની જવાબદારી રૂપિયા ૧,૫૦,૦૦૦/- સુધી મર્યાદિત રહી શકતી નહોતી, પરંતુ તે અમર્યાદિત હતી. ત્યારબાદ, વીમા કંપનીએ લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ દાખલ કરી હતી, જે નામંજૂર કરવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ, મામલો માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ ગયો. તે સંદર્ભમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પાનું ૩૮૭ પર પરિણેદ ૩ અને ૪ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

૧૧.૨૮ “અપીલકર્તા તરફથી હાજર રહેલા વિધાવંત વકીલે રજૂ કર્યું કે વીમા પોલિસીની શરતો અનુસાર વીમા કંપનીની જવાબદારી મોટર વાહન અધિનિયમ, ૧૯૩૯ (આગળથી જેને જૂનો અધિનિયમ તરીકે ઉલ્લેખ કરવામાં આવશે) મુજબ રૂ. ૧,૫૦,૦૦૦ ની મર્યાદા સુધી હતી, પરંતુ હવે, મોટર વાહન અધિનિયમ, ૧૯૮૮ (આગળથી જેને નવો

અધિનિયમ) મુજબ વીમા કંપનીની જવાબદારી અમર્યાદિત છે. એવું રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે જ્યાં જૂના અધિનિયમ હેઠળ જારી કરાયેલ વીમા પોલિસી નવા અધિનિયમ પસાર થયાની તારીખે અમલમાં હતી, ત્યાં નવા અધિનિયમની કલમ ૧૪૭(૨) ના પરંતુક હેઠળ વિશેષ જોગવાઈ કરવામાં આવી છે, જેમાં નક્કી કરવામાં આવ્યું છે કે જો મર્યાદિત જવાબદારી સાથે જારી કરાયેલ અને આ અધિનિયમના પ્રારંભ પહેલાં તાત્કાલિક અમલમાં રહેલી કોઈ વીમા પોલિસી હોય, તો તેવા કિસ્સામાં આવી પોલિસી તેવા પ્રારંભ પછીના ચાર મહિનાની અવધિ સુધી અથવા તેવી પોલિસીની અવધિ પૂરી થવાની તારીખ સુધી, બંનેમાંથી જે અગાઉની હોય ત્યાં સુધી, પ્રભાવી રહેશે. નવું અધિનિયમ ૧.૭.૧૯૮૯ ના રોજ અમલમાં આવ્યું હતું અને અકસ્માત ૨૯.૯.૧૯૮૯ ના રોજ થયો હતો, જે તારીખે પોલિસી પ્રભાવી હતી. અકસ્માત ચાર મહિનાની અવધિની અંદર થયો હોવાથી અને પોલિસીની અવધિ ત્યારબાદ પૂરી થવાની હોવાથી, સમયની દ્રષ્ટિએ અકસ્માતની તારીખ અગાઉની હોવાથી, પરંતુક મુજબ, જૂના અધિનિયમ હેઠળ જારી કરાયેલ પોલિસી થશે

વર્તમાન કેસમાં અસરકારક રહે છે. તેથી, ઉપબંધને ધ્યાનમાં લેતા અપીલકર્તા વીમા કંપનીની જવાબદારી ફક્ત રૂપિયા ૧,૫૦,૦૦૦ ની રકમ સુધી મર્યાદિત રહેશે.

૧૧.૨૯ પરિરહેદ ૪ – અનુસંધાને, અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે છે, અને વીમા કંપનીની જવાબદારી અમર્યાદિત રહેશે એવી દિશા આપતા વડી અદાલતના વિભાગીય પીઠ તેમજ વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશ દ્વારા પસાર કરાયેલા વિવાદિત આદેશો રદ કરવામાં આવે છે અને વીમા કંપનીની જવાબદારી રૂ. ૧,૫૦,૦૦૦/- સુધી મર્યાદિત રાખતો ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા પસાર કરાયેલ આદેશ પુનઃસ્થાપિત કરવામાં આવે છે. આ કહેવાની જરૂર નથી કે વીમા કંપનીએ દાવેદારોને રૂ. ૧,૫૦,૦૦૦ કરતાં વધુ જે રકમ ચૂકવી હોય તે રકમ વાહનના માલિક પાસેથી વસૂલ કરવાની તે જવાબદાર રહેશે. ખર્ચ અંગે કોઈ આદેશ નહીં.”

૧૧.૩૦ વિદ્વાન વકીલે વધુમાં રજૂ કર્યું કે અગાઉ સંદર્ભિત કરાયેલા તમામ નિર્ણયો અધિનિયમ તેમજ વીમા પોલિસીની વ્યાખ્યા સાથે સંબંધિત છે અને આ અદાલતે આપેલા નિર્દેશો પણ કે

, ભલે વીમા કંપનીની જવાબદારી મર્યાદિત હોય, છતાં પણ આ અદાલત આ બાબતમાં એવો નિર્દેશ આપી શકે છે કે તૃતીય પક્ષને દાવાની સંપૂર્ણ રકમ વીમા કંપની પાસેથી વસૂલ કરવાનો અધિકાર છે અને જો જવાબદારી મર્યાદિત હોય, તો વીમા કંપની તે જ રકમ માલિક અને ડ્રાઇવર સામે તે જ રીતે વસૂલ કરી શકે છે જેમ કે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના તેમાં ઉલ્લેખિત ચુકાદા અનુસાર અમલવારીની કાર્યવાહી દરમિયાન વસૂલ કરવાની હોય. વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે

તે ઉપરાંત માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના બે મહત્વપૂર્ણ ચુકાદાઓ છે, જે અધિનિયમની જોગવાઈઓનું, ખાસ કરીને બહિષ્કાર કલમના બચાવનું તેમજ એમ.વી. અધિનિયમ અને વીમા પોલિસીની વ્યાખ્યાનું નિર્વચન કરે છે, અને જે તેમાં સંકળાયેલા પ્રશ્ન પર મહત્વપૂર્ણ અસર ધરાવે છે, જેને અધિનિયમની જોગવાઈઓ તથા વીમા પોલિસીની જોગવાઈઓનું નિર્વચન કરતાં સમયે ધ્યાનમાં લેવું પડશે, તથા એ પ્રાર્થના પણ છે કે આ અદાલત તૃતીય પક્ષને એવો નિર્દેશ આપી શકે કે તેઓ સંપૂર્ણ રકમ વીમા કંપની પાસેથી વસૂલ કરી શકે અને વીમા કંપની તેના પરિણામે વધારાની રકમ માલિક અને ડ્રાઈવર પાસેથી વસૂલ કરી શકે.

૧૧.૩૧ સામાન્ય રીતે અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ વીમા કંપનીની જવાબદારી સંબંધિત માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતનો ચુકાદો.

૧૧.૩૨ સ્કેન્ડિયા ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. કોકિલાબેન ચંદ્રવદન અને અન્ય : (૧૯૮૭ એસીજે ૪૧૧) = (૧૯૮૭) ૨ એસસીસી ૬૫૪. તે કેસના તથ્યો, જે ચુકાદાના પરિણેદ ૨ માં દર્શાવવામાં આવ્યા છે, નીચે મુજબ છે:

સંદર્ભિત અકસ્માત ૧૪ નવેમ્બર, ૧૯૬૪ના રોજ થયો હતો. ટ્રક બરેજડીમાંથી આવ્યો હતો અને બરોડા ખાતે તેનું માલ ઉતારવામાં આવ્યું હતું. ડ્રાઈવર એન્જિન ચાલુ રાખીને સામેની દુકાનમાંથી નાસ્તો લાવવા ગયો હતો. ડ્રાઈવર દ્વારા કરાયેલા આક્ષેપ મુજબ ઇન્શિયર કી ટ્રકના કેબિનમાં નહોતી, પરંતુ ઇન્શિયર લોકમાં હતી. ડ્રાઈવરે ટ્રકનું નિયંત્રણ ક્લીનરને સોંપી દીધું હતું. આ હકીકતોના

આધારે, ચાલતું એન્જિન ધરાવતા આવા ટ્રકને ક્લીનરના નિયંત્રણમાં છોડી દેવામાં ડ્રાઇવરની ઘોર બેદરકારી હતી. આ અકસ્માતનું તાત્કાલિક કારણ હોવાથી, કારના માલિક, એટલે કે વીમાધારકને, જવાબદાર ઠરાવવામાં આવ્યા હતા

ડ્રાઇવર અને ક્લીનર સાથે પરોક્ષ રીતે જવાબદાર."

૧૧.૩૩ ઉક્ત ચુકાદાના પૃષ્ઠ ૪૧૪ પરના ફકરા નં. ૩ માં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ નિરીક્ષણ કર્યું છે: "XXXXXX એકવાર એવો નિષ્કર્ષ આવે કે ડ્રાઇવરે નોકરી દરમિયાન અથવા માલિકના પ્રતિનિધિએ તે પ્રતિનિધિત્વ દરમિયાન બેદરકારીપૂર્વક વાહન ક્લીનર પાસે છોડી દીધું હતું, તો પરપ્રત્યાયી જવાબદારી તરત જ ટ્રકના માલિક પર સ્થિર થઈ જશે. XXXXXXXX

અતએવ, વીમાકર્તા એ આધાર પર કોઈપણ મુક્તિનો દાવો કરી શકશે નહીં કે માલિકે નિર્દિષ્ટ શરતનો ભંગ કર્યો હતો...."

૧૧.૩૪ ત્યારબાદ, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે વિવિધ ચુકાદાઓ પર વિચારણા કરી અને અંતે પાનું ૪૧૫-૪૧૬ પરના ફકરા ૧૧, ૧૨ અને ૧૩ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

"....હવે, આ સિદ્ધાંત નિર્વિવાદ છે કે જ્યાં સુધી વાહનના માલિકનો પ્રશ્ન છે, ત્યાં સુધી અકસ્માતમાંથી ઉત્પન્ન થયેલ નુકસાન માટેની તેની પ્રતિનિધિ જવાબદારી અંગે સામાન્ય કાનૂની સિદ્ધાંતોને તેમજ અધિનિયમની ધારા ૮૪ દ્વારા લાદવામાં આવેલી ફરજના ભંગને ધ્યાનમાં લેતાં કોઈ વિવાદ રહી શકતો

નથી. આ ધારા એવો ઉપબંધ કરે છે કે મોટર વાહન ચલાવતો અથવા તેના પ્રભારમાં રહેલો કોઈપણ વ્યક્તિ કોઈ જાહેર સ્થળે તે વાહનને સ્થિર સ્થિતિમાં રાખશે નહીં અથવા રાખવા દેશે નહીં, સિવાય કે ચાલકની બેઠકમાં વાહન ચલાવવા માટે વિધિવત્ પરવાનો ધરાવતી વ્યક્તિ હાજર હોય, અથવા યાંત્રિક વ્યવસ્થા બંધ કરવામાં આવી હોય અને બ્રેક અથવા બ્રેક્સ લગાવવામાં આવ્યા હોય, અથવા એવા અન્ય ઉપાયો લેવાયા હોય કે જેથી ચાલકની ગેરહાજરીમાં તે વાહન અકસ્માતવશ ગતિમાં મૂકી શકાય નહીં તે સુનિશ્ચિત થાય. તેમ છતાં, હાલના કેસમાં અપીલકર્તાનો દાવો છે કે બહિષ્કાર કલમ ધારા ૮૬(૨)(બી) (૨) માં સમાવવામાં આવેલા કાયદાકીય રીતે અનુમત્ય બહિષ્કાર સાથે કડક રીતે સુસંગત છે અને પરિસ્થિતિઓમાં અપીલકર્તા વીમા કંપની કોઈ કાનૂની સામાવાળાઓ દ્વારા પ્રાપ્ત કરવામાં આવેલ ચુકાદાનું પાલન કરવાની જવાબદારી. ૧૧.૩૫ ફ્કરો ૧૨. અપવર્જન કલમ પર આધારિત બચાવ ત્રણ કારણોસર સફળ થઈ શકતો નથી, એટલે કે :-

(૧) સંબંધિત કલમનું, જે અર્થઘટન ધારા ૮૬ની અંતરાત્મા સાથે સુસંગત છે, તે મુજબ સાચું અર્થઘટન કરતાં, વિધિસર પરવાનો ન ધરાવતા વ્યક્તિ દ્વારા વાહન ચલાવવાનું બાકાત રાખતી શરત નિરપવાદ નથી અને જ્યારે એવું દર્શાવવામાં આવે કે વચનદાતાએ વચન જાળવવા, તેનું માન રાખવા અને તેને પૂર્ણ કરવા માટે પોતાની શક્તિમાં રહેલું બધું કર્યું છે તથા તે પોતે જ જાણીને કરાયેલા ભંગનો દોષી નથી, ત્યારે તે જવાબદારીમાંથી મુક્ત થાય છે.

(૨) ભલે તેને સંપૂર્ણ વચન તરીકે ગણવામાં આવે, તથાપિ લાઇસન્સધારક ડ્રાઇવરને સ્પષ્ટ અથવા નિહિત આદેશ આપવામાં આવ્યો હોય કે વાહનને દેખરેખ વિના મૂકવા દેવું નહીં, જેથી તે બિન-લાઇસન્સધારક ડ્રાઇવર દ્વારા ચલાવવામાં આવે તેવી સ્થિતિ ઊભી ન થાય, તો તેનું નોંધપાત્ર પાલન થયેલું ગણાશે.

(૩) બહિષ્કાર કલમનું એવું મર્યાદિત અર્થઘટન કરવું પડે કે અકસ્માતના પીડિતોના સંરક્ષણ માટે ઘડવામાં આવેલી જોગવાઈઓના મુખ્ય હેતુ સાથે તેનો વિરોધ ન સર્જાય, જેથી વચનદાતા વચનનું પાલન કરવા માટે પોતાની તમામ શક્તિ મુજબ બધું કરે ત્યારે તે દોષમુક્ત ગણાય.

૧૧.૩૬ પરિચ્છેદ ૧૩ - “.....તો પછી વિધાનમંડળે જાહેર સ્થળે મોટર વાહનનો ઉપયોગ કરનાર વ્યક્તિને કલમ ૯૪ ઘડી તૃતીય પક્ષના જોખમ સામે વીમો ઉતરાવવાનો આગ્રહ શા માટે રાખ્યો છે. નિશ્ચિતપણે આ બાધ્યતા ઓટોમોબાઇલ વીમાના વ્યવસાયમાં સંકળાયેલા વીમાકર્તાઓના ધંધાને પ્રોત્સાહન આપવા માટે લાદવામાં આવી નથી. આ જોગવાઈ માર્ગો પર મોટર વાહનોના ઉપયોગથી જોડાયેલા જોખમથી વાહનોમાં મુસાફરી કરતા અથવા માર્ગોનો ઉપયોગ કરતા સમાજના સભ્યોનું રક્ષણ કરવા માટે સમાવવામાં આવી છે. કાયદો ઓટોમોબાઇલ અકસ્માત દરમિયાન ઈજાઓ પામનાર અકસ્માતના પીડિતોને વળતર આપવાની જોગવાઈ કરી શકે છે

અથવા પ્રાણઘાતક અકસ્માતના કેસમાં પીડિતોના આશ્રિતોને વળતર. તેમ છતાં, આવી સુરક્ષા માત્ર કાગળ પરની સુરક્ષા જ રહી જાય, જો એવી ખાતરી ન હોય કે અદાલતો દ્વારા અપાયેલું વળતર અકસ્માતના પરિણામો માટે જવાબદાર ઠરાવવામાં આવેલ વ્યક્તિઓ પાસેથી વસૂલ કરી શકાય. અદાલત માત્ર વળતરનો હુકમ અથવા હુકમનામું આપી શકે છે. તે એ સુનિશ્ચિત કરી શકતી નથી કે આવો વળતર હુકમ અથવા હુકમનામું, જવાબદાર ઠરાવાયેલ અને સંસાધનો વિનાની હોઈ શકે તેવી વ્યક્તિ પાસેથી, ખરેખર અપાયેલ રકમ વસૂલ થવામાં પરિણમે. ત્યારે કાનૂની અદાલતો દ્વારા હાથ ધરાયેલ પ્રક્રિયા નિર્રથક કસરત બની રહે. અને કાનૂની કાર્યવાહીનું પરિણામ, જે વસ્તુઓના સ્વભાવથી જ સમાજના મર્યાદિત સંસાધનોમાંથી ખર્ચાયેલ સમય અને નાણાંનો વ્યય આવરી લે છે, તે ઘાયલ પીડિતો અથવા અકસ્માતમાં મૃત્યુ પામેલા પીડિતના આશ્રિતોની ઠણ્ઠા સમાન બની જાય, જેઓને પોતાને પણ વિવાદમાં સમય, નાણાં અને શક્તિનો નોંધપાત્ર ખર્ચ કરવો ફરજિયાત બને છે. આ કુરુપ સ્થિતિને દૂર કરવા

આવી પરિસ્થિતિમાં વિધાનમંડળે એ ફરજિયાત બનાવ્યું છે કે તૃતીય પક્ષ વીમો અમલમાં હોય ત્યાં સુધી કોઈ પણ મોટર વાહનનો ઉપયોગ કરવામાં આવશે નહીં."

૧૧.૩૭ ઉક્ત ચુકાદાના પાનું ૪૧૭ પરના પરિષ્દ નં. ૧૪ માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે અધિનિયમની કલમ ૯૬ તથા કાર્ટર દ્વારા કરારભંગ અને મોટર વાહનો

અધિનિયમની કલમ ૮૪ પર વિચારણા કરી છે અને પાનું ૪૧૮ પર માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

“.....જ્યારે એક તરફ અકસ્માતોના પીડિતો અથવા તેમના આધારિતોને થયેલ વ્યથા અને દુર્દશામાં રાહત આપે તેવી દૃષ્ટિ સ્વીકારવાની અને બીજી તરફ વ્યવસાયિક પ્રવૃત્તિરૂપે તેણે સ્વીકારેલા વ્યવસાયજન્ય જોખમના સંદર્ભમાં વીમાકર્તાની નફાકારકતા ઘટાડે તેવી, તેટલી જ વિશ્વસનીય, દૃષ્ટિ સ્વીકારવાની વચ્ચે વિકલ્પ હોય, ત્યારે પસંદગી માટે બહુ અવકાશ રહેતો નથી. અદાલત પૂર્વોક્ત પ્રથમ દૃષ્ટિ જ સ્વીકાર્યા વિના રહી શકતી નથી. ભલે કોઈ કડક સિદ્ધાંતવાદી અભિગમ અપનાવે, તો પણ 'રીડિંગ ડાઉન' ના સિદ્ધાંતના પાલનમાં એ જ નિષ્કર્ષ પ્રગટ થશે

જોગવાઈના 'મુખ્ય હેતુ'ના પ્રકાશમાં અપવર્જન ઉપબંધનું અર્થઘટન કરવું, જેથી 'અપવર્જન ઉપબંધ' અગાઉ ઉલ્લેખિત 'મુખ્ય હેતુ' સાથે ટકરાવમાં ન આવે. પ્રયત્ન બંને વચ્ચે સુસંગતતા સ્થાપિત કરવાનો હોવો જોઈએ, મુખ્ય હેતુ પર અપવર્જન ઉપબંધને સફળતાપૂર્વક પ્રહાર કરવાની છૂટ આપવાની બદલે. આ સિદ્ધાંતને કોઈ આધારની જરૂર નથી, તેમ છતાં કાર્ટરના "કરારભંગ" ના પરિચ્છેદ ૨૫૧ દ્વારા તેનો આધાર મળે છે. ઉદ્ઘૂત કરવા માટે :

"કરાર કરતી પક્ષકારોની જવાબદારીઓ નિર્ધારિત રીતે કાર્ય કરતી અપવર્જન શરતો પર સહમતી થવાની સામાન્ય ક્ષમતા હોવા છતાં, એક એવો નિયમ અસ્તિત્વમાં છે જેને સામાન્ય રીતે "મુખ્ય હેતુ નિયમ" તરીકે ઓળખવામાં આવે છે, જે વચનદાતાની કરારગત જવાબદારીઓ નિર્ધારિત કરતી વ્યાપક અપવર્જન

શરતોના અમલીકરણને મર્યાદિત કરી શકે છે. ઉદાહરણ તરીકે, ગિલન વિ. માર્ગેટસન એન્ડ કો.,((૧૮૯૩) એસી ૩૫૧ પૃષ્ઠ નં.

૩૫૭). લોર્ડ હાલ્સબરી એલ.સી.એ જણાવ્યું :

“મને એવું જણાય છે કે આ દસ્તાવેજનું, જે એક કરાર છે, અર્થઘટન કરતી વખતે પક્ષકારો વચ્ચેના કરારના અર્થઘટન બાબતે, પ્રથમ દ્રષ્ટિએ દસ્તાવેજના માત્ર એક ભાગને નહીં પરંતુ સમગ્ર દસ્તાવેજને જોવું આવશ્યક છે. સમગ્ર દસ્તાવેજને જોતા, અને જેનું તેના મુખ્ય હેતુ તરીકે અવશ્ય માનવું જોઈએ તે નિહાળતા.....જો શબ્દો, અત્રે સુધી કે સમગ્ર જોગવાઈઓ પણ, કરારના મુખ્ય હેતુ તરીકે જે માન્ય રાખવામાં આવે છે તે સાથે અસંગત હોય, તો તેમનો ત્યાગ કરવો જોઈએ.”

તદનુસાર, વ્યાપક બહિષ્કાર કલમોનું કરારના મુખ્ય હેતુ અથવા ઉદ્દેશ સાથે જેટલી હદ સુધી અસંગતતા હોય તેટલી હદ સુધી સંકુચિત અર્થઘટન કરવામાં આવશે.

૧૧.૩૮ એ નોંધનીય છે કે ઉપરોક્ત નિર્ણય યોગ્ય કાનૂન પ્રતિપાદિત કરે છે કે નહીં, તે પ્રશ્ન સોહન લાલ પાસી વિ. પી. સેશ રેડ્ડી અને અન્ય, અહેવાલિત ૧૯૯૬ એસીજે ૧૦૪૪ = (૧૯૯૬) ૫ એસસીસી ૨૧ ના મામલામાં ત્રણ ન્યાયાધીશોની પીઠ સમક્ષ મોકલવામાં આવ્યો હતો. માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે અધ્યાય ૭-અ, ખાસ કરીને અધિનિયમની કલમ ૯૨અ, જે જોગવાઈ કરે છે કે જ્યાં કોઈ વ્યક્તિનું મૃત્યુ અથવા કાયમી અપંગતા કોઈ

અકસ્માતના પ્રસંગે, વાહનનો માલિક આવી મૃત્યુ અથવા અશક્તતા બાબતે ઉક્ત કલમની જોગવાઈઓ અનુસાર વળતર ચૂકવવા માટે જવાબદાર રહેશે. ઉપકલમ (૨) આવી દોષરહિત જવાબદારી માટે નિશ્ચિત રકમ નિર્દિષ્ટ કરે છે. ઉપકલમ (૩) ને ધ્યાનમાં લેતાં, દાવેદારે આ પ્રકારનો દાવો કરાયેલ મૃત્યુ અથવા કાયમી અશક્તતા વાહનમાલિકના ગેરકાયદેસર કૃત્ય, બેદરકારી અથવા ભૂલચૂકનું પરિણામ હતું તેવું રજૂ કરીને સ્થાપિત કરવાની જરૂર રહેતી નથી. અધિનિયમની કલમ ૯૨બી દ્વારા આ પણ જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે કોઈપણ વ્યક્તિના મૃત્યુ અથવા કાયમી અશક્તતા બાબતે કલમ ૯૨ હેઠળ વળતર માગવાનો અધિકાર અન્ય કોઈપણ અધિકાર ઉપરાંત રહેશે, અર્થાત્ દોષના સિદ્ધાંતના આધારે વળતર માગવાનો અધિકાર. તેવી જ રીતે, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે અધિનિયમની કલમ ૧૬૬ની ઉપકલમ (૩) ને પણ ધ્યાનમાં લીધી છે, જે અરજી દાખલ કરવા બાબતે શિથિલતા આપે છે અને અંતે મોટર વાહન (સુધારા) અધિનિયમ, ૧૯૮૪ દ્વારા ઉક્ત જોગવાઈ કાઢી નાખવામાં આવી હતી. માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નિરીક્ષણ કર્યું છે કે ઉપરોક્ત સુધારાનો પ્રભાવ એવો છે કે અકસ્માત સંબંધિત દાવાઓ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ દાખલ કરવા માટે કોઈ મર્યાદાકાળ રહ્યો નથી.

એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે અકસ્માતોમાં મૃત્યુ પામેલા પીડિતોના વારસદારો અને કાનૂની પ્રતિનિધિઓની દાવા અરજી ફક્ત સમયમર્યાદાના આધારે નામંજૂર કરવામાં આવતી હોવાથી તેમને ગંભીર અન્યાય અને હાનિ

પહોંચતી હતી, તે બાબત સંસદે અનુભવી હતી. ત્યારબાદ, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે કલમ ૧૫૮ ની ઉપકલમ (૬) નો વિચાર કર્યો છે, જેમાં એવી જોગવાઈ છે કે પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારીને અકસ્માત અંગેની માહિતી/અહેવાલની નકલ અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતા ન્યાયાધિકરણને મોકલવાની ફરજ પાડવામાં આવી છે. તેની એક નકલ સંબંધિત વીમાકર્તાને પણ મોકલવાની રહે છે. તે જ સુધારા અધિનિયમ દ્વારા કલમ ૧૬૬ ની ઉપકલમ (૨) ને પણ બદલી મૂકવામાં આવી છે, જેના પરિણામે હવે કલમ ૧૬૬ ની ઉપકલમ (૧) હેઠળ વળતર માટેની અરજી, દાવેદારોની પસંદગી મુજબ, અથવા તો જે વિસ્તારમાં અકસ્માત થયો હોય તે વિસ્તાર ઉપર અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતા દાવા ન્યાયાધિકરણ સમક્ષ અથવા જેનાં સ્થાનિક અધિકારક્ષેત્રની હદમાં દાવેદાર રહેતો હોય અથવા વ્યવસાય કરતો હોય તે દાવા ન્યાયાધિકરણ સમક્ષ અથવા જેનાં સ્થાનિક અધિકારક્ષેત્રની હદમાં સામાવાળા રહેતો હોય તે દાવા ન્યાયાધિકરણ સમક્ષ કરી શકાય છે. મૂળતઃ આવી અરજી તે વિસ્તારમાં અકસ્માત થયો હોય તે વિસ્તાર ઉપર અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતા દાવા ન્યાયાધિકરણ સમક્ષ જ દાખલ કરવામાં આવતી હતી.

આ કારણે ભારે કઠિનાઈ ઊભી થતી હતી અને અનેક કેસોમાં દાવેદારો માટે આવી દાવા પંચ સમક્ષ પહોંચવું અશક્ય બની જતું હતું, કારણ કે તેમના નિવાસસ્થાનથી તે અંતર તેમની પહોંચની બહાર હતું. તેથી માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે અવલોકન કર્યું છે કે મોટર વાહન અધિનિયમ, ૧૯૩૯ અને મોટર

વાહન અધિનિયમ, ૧૯૮૮ માં કરવામાં આવેલા ઉપરોક્ત કેટલાક મહત્વપૂર્ણ સુધારાઓનો હેતુ માત્ર એટલો દર્શાવવાનો છે કે સંસદ પણ આ બાબતે સચેત છે કે મોટર વાહન અકસ્માતો સંદર્ભે દાવેદારોને વળતર માંગવાનો અધિકાર તકનીકી આધારો પર નિષ્ફળ ન જવો જોઈએ. ત્યારબાદ, કલમ ૯૬ પર માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા વિચારણા કરવામાં આવી છે. સ્કાન્ડિયા ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. કોકિલાબેન ચંદ્રવદનના કેસ (ઉપરોક્ત) પર વિચારણા કરવામાં આવી છે. કાશીરામ યાદવ વિ. ઓરિએન્ટલ ફાયર એન્ડ જનરલ ઇન્શ્યોરન્સ કો.ના કેસ (ઉપરોક્ત) પર પણ વિચારણા કરવામાં આવી છે. માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતની ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે આ પ્રશ્ન પર નવેસરથી વિચારણા કરી હતી અને પાનું ૧૦૪૯ પરના પરિચ્છેદ ૧૦ માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

“પરા ૧૦ – ભારતમાં માર્ગ અકસ્માતો નવા શિખરે પહોંચી ગયા છે. મોટા ભાગના કેસોમાં બેફામ અને

૧૩૦ ચુકાદો બેદરકારીભર્યા વાહનચાલનના કારણે નિર્દોષ વ્યક્તિઓ આવા અકસ્માતોના ભોગ બને છે, જેના પરિણામે તેમના આધારિતો ઘણા કિસ્સાઓમાં વર્ચ્યુઅલી રસ્તા પર આવી જાય છે. એક્સએક્સએક્સએક્સએક્સએક્સએક્સએક્સએક્સ ભારતીય સંસદ, અકસ્માતોના ભોગ બનેલાઓની દુર્દશાની વ્યાપકતા અંગે સચેત હોવાથી, દાવેદારોના હિતોના રક્ષણ માટે અને તેમને અકસ્માત સંદર્ભે માલિક અથવા વીમા કંપની પાસેથી

વળતરનો દાવો કરવાની સગવડ થાય તે માટે અનેક હિતકારી જોગવાઈઓ અમલમાં મૂકી છે.”

૧૧.૪૦ ત્યારબાદ, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ૧૯૮૨ ના સુધારા અધિનિયમની કલમ ૯૨-અ માં થયેલા સુધારાનો, ૧૯૮૮ ના અધિનિયમની કલમ ૧૬૬ ની ઉપકલમ (૩) નો અને ૧૯૯૪ ના સુધારા અધિનિયમની કલમ ૧૫૮ ની ઉપકલમ (૬) નો વિચાર કર્યો અને તે પછી પરિચ્છેદ નં. ૧૨ માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે જૂના અધિનિયમની કલમ ૯૬ નો તથા સ્કેન્ડિયા ઈન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. કોકીલાબેન ચંદ્રવદાન (૧૯૮૭ એસીજે ૪૧૧) (એસસી) કેસના ચુકાદાનો પણ વિચાર કરીને નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું:

“વીમા કરારનું અર્થઘટન કરતી વખતે, ટ્રિબ્યુનલ અને અદાલતોએ આ હકીકત પ્રત્યે સચેત રહેવું જોઈએ કે અકસ્માતના ભોગ બનેલાઓના વારસદારો અને કાનૂની પ્રતિનિધિઓને વળતર માંગવાનો અધિકાર તકનીકી આધાર પર નિષ્ફળ ન થાય. જ્યાં સુધી નોંધપોથી પરની સામગ્રીના આધારે એ સ્થાપિત ન થાય કે અકસ્માત બન્યો ત્યારે વાહન હંકારવા માટે યોગ્ય રીતે અનુમતિપત્ર ધરાવતો ન હોય તેવી વ્યક્તિને વાહન ચલાવવા દેીને વીમાધારકે જ જાણપૂર્વક પોલિસીની શરતનો ભંગ કર્યો હતો, ત્યાં સુધી અધિનિયમની કલમ ૯૬ ની ઉપકલમ (૧) ને ધ્યાનમાં રાખીને, વીમાકર્તાને જવાબદારી અંગે ચુકાદા-દેવામાં આવેલા દેવાદાર તરીકે ગણવામાં આવશે. આ બાબત ખાસ દર્શાવવાની જરૂર નથી કે કોઈ વીમા કંપની દ્વારા વાહનનું વીમાકરણ કરાવવાનો સમગ્ર આશય એવો છે કે

દાવેદારોને વળતર મેળવવાનો સરળ માર્ગ ઉપલબ્ધ થાય; નહિતર, સામાન્ય પ્રવાહમાં, તેમને પોતાના દાવા માટે માલિક વિરુદ્ધ એક મંચથી બીજા મંચ સુધી પીછો કરવો પડે અને અંતે અકસ્માત દાવા

વાહનના માલિકની મિલકતોનું વેચાણ કરીને આવી રકમની વસૂલાત માટેનું ટ્રિબ્યુનલ. હુકમનામાની અમલવારીની પ્રક્રિયા અને તેનો પરિણામ સર્વવિદિત છે.”

૧૧.૪૧ ઉક્ત ચુકાદાના પાનું નં. ૧૦૫૪ પરના પરિચ્છેદ ૧૩ માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

અમે ઉપરોક્ત કેસમાં નિર્ધારિત કાનૂની સિદ્ધાંતની પુષ્ટિ કરીએ છીએ અને તેને પુનરોચ્ચાર કરીએ છીએ. અમે આ પાછા કહી શકીએ કે વીમાધારકની જાણ વગર, જો ચાલકના કૃત્યો અથવા બેદરકારીને કારણે અન્ય વ્યક્તિઓ વાહનમાં દખલ કરે અને અકસ્માત સર્જે, તો વીમાકર્તા વીમાધારકને વળતર આપવાનો જવાબદાર રહેશે. આવા કેસમાં વીમાકર્તા વીમા પ્રમાણપત્રની શરતના ભંગનો બચાવ લઈ શકશે નહીં.

અમે સ્કેન્ડિયા ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. ના કેસમાં વ્યક્ત કરાયેલા મત સાથે આદરપૂર્વક સહમત છીએ.

કોકિલાબેન ચંદ્રવદન (ઉપરોક્ત).”

૧૧.૪૨ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પરિચ્છેદમાં

ઉક્ત ચુકાદાના પાનું ૧૦૫૪ પર નં. ૧૫ માં આ મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું છે:
“પરિચ્છેદ ૧૫ – તદનુસાર, અપીલો મંજૂર કરવામાં આવે છે અને દાવા ટ્રિબ્યુનલ તથા વડી અદાલતના આદેશોમાં તે હદ સુધી ફેરફાર કરવામાં આવે છે જ્યાં માત્ર અપીલકર્તાને વળતર ચૂકવવા માટે જવાબદાર ઠરાવવામાં આવ્યો છે અને સામાવાળા-વીમા કંપનીને તે જવાબદારીમાંથી મુક્ત કરવામાં આવી છે. સામાવાળા-વીમા કંપની દાવેદારોને વળતર ચૂકવવા માટે સંયુક્ત તેમજ અલગથી જવાબદાર રહેશે.”

વીમો કંપનીના પક્ષમાં રહેલા, શ્રી. રજની મહેતાએ ઉદ્દેખિત કરેલા, ગુજરાત વડી અદાલતના ચુકાદા વિરુદ્ધ અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલની રજૂઆત.

૧૧.૪૩ વિદ્વાન વકીલ શ્રી ભટ્ટનો તકરાર એ છે કે આ અદાલત ચંદુલાલ ગોકલદાસ (ઉપરોક્ત), શોભનાબેન ગિરીશભાઈ (ઉપરોક્ત) ના મામલામાં આ અદાલતના વિભાગીય ખંડપીઠના ચુકાદાઓ અને જયપુર ગોલ્ડન ટ્રાન્સપોર્ટ કંપની પ્રાઇવેટ લિમિટેડ વિ. ના મામલામાં આ અદાલતના અહેવાલિત ન થયેલા ચુકાદાનું અનુસરણ ન કરે.

નીચે દર્શાવેલ કારણોને આધારે શ્રી કેશવલાલ મગનલાલ અને અન્ય (સુપ્રા):

૧૨. અપીલકર્તાની તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે હાલની અપીલમાં સંકળાયેલ પ્રશ્ન ટ્રિબ્યુનલના નિષ્કર્ષની યોગ્યતા અંગેનો છે, જેમાં ટ્રિબ્યુનલે એમ ઠરાવ્યું છે કે સામાવાળાઓ જુદાજુદા તેમજ સંયુક્ત રીતે સમગ્ર રકમ ચૂકવવા માટે

જવાબદાર છે. જોકે, વીમા કંપનીની જવાબદારી રૂપિયા ૫૦,૦૦૦/- સુધી મર્યાદિત છે.

૧૨.૧ તેમણે રજૂ કર્યું છે કે, તેમ છતાં, તેમણે આ અદાલત સમક્ષ ઉઠાવેલો વિવાદબિંદુ આ અદાલતના ડિવિઝન બેન્ચના ઓરિએન્ટલ ફાયર એન્ડ જનરલ ઇન્શ્યોરન્સ કંપની વિ. ફિરદોસ પરવેઝ મૈસોરવાલા અને અન્ય (ઉપરોક્ત) કેસના ચુકાદા દ્વારા સ્પષ્ટપણે આવરી લેવાયેલો છે, જેનો અમે ઉલ્લેખ કર્યો છે, અને ડિવિઝન બેન્ચે ઉક્ત મુદ્દાનો નિર્ણય કરતી વખતે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના બંધારણીય બેન્ચના સી.એમ. જયા (ઉપરોક્ત), અમૃત લાલ સૂદના કેસ (ઉપરોક્ત), ઓરિએન્ટલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. વિ. તેમજ ચેરુવક્કારા નફીસ્સુ (ઉપરોક્ત) ના ચુકાદાઓ તથા તૃતીય વ્યક્તિ સંબંધે વીમા કંપનીની વધારાની જવાબદારીના પ્રશ્નને ધ્યાનમાં લીધો છે અને

ન્યૂ ઇન્ડિયા એશ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. રૂલા અને અન્ય (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આપેલા ચુકાદાની ચર્ચા કરવામાં આવી હતી અને આ નિશ્ચિત નિષ્કર્ષ પર પહોંચવામાં આવ્યું હતું કે, ઇન્શ્યોરન્સ કંપની દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલ જ્યાં સુધી સંબંધિત છે, ત્યાં સુધી તે ભાગત: સ્વીકારવી પડશે અને એવું ઠરાવવું પડશે કે પ્રશ્નાધીન અકસ્માત અંગેની જવાબદારી પોલિસીમાં સમાયેલ જવાબદારીની મર્યાદા સુધી સીમિત છે. જોકે, વધુમાં એમ પણ ઠરાવવું પડશે કે દાવેદારો ઇન્શ્યોરન્સ કંપની પાસેથી વળતરની સંપૂર્ણ રકમ વસૂલ કરવા હકદાર રહેશે અને ચુકવણી કર્યા પછી ઇન્શ્યોરન્સ કંપનીને વીમાધારક પાસેથી વધારાની રકમ વસૂલ કરવાનો હક રહેશે. ઉપરોક્ત વિભાગીય ખંડપીઠના નિર્ણયનું

અનુસરણ અન્ય એક વિભાગીય ખંડપીઠ દ્વારા ન્યૂ ઇન્ડિયા એશ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. રાજભાઈ વર્સગભાઈ ભરવાડ અને અન્ય (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં પણ કરવામાં આવ્યું છે.

૧૨.૨ ઓરિએન્ટલ ફાયર એન્ડ જનરલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. વિ. ફિરદોસ પરવેઝ મૈસોરવાલા (સુપ્રા) ના મામલામાં વિભાગીય ખંડપીઠનો ઉપરોક્ત ચુકાદો ૧૦.૪.૨૦૦૩ના રોજ આપવામાં આવ્યો હતો, જ્યારે આ અદાલતનો અન્ય વિભાગીય ખંડપીઠનો ચુકાદો યુનાઈટેડ ઇન્ડિયા ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. ચંદુલાલ ગોકલદાસ ના મામલામાં મેહતા (મૃતક) ભલે તા. ૧૯.૬.૨૦૦૩ ના રોજ નિર્ધારિત કરવામાં આવેલ હોય, તેમ છતાં એવું જણાય છે કે ફિરદોસ પરવેઝ (ઉપરોક્ત) ના મામલામાં આપવામાં આવેલ નિર્ણય ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યો નથી. નિઃસંદેહ એ સત્ય છે કે અનુવર્તી વિભાગીય ખંડપીઠે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના બંધારણીય ખંડપીઠના ચુકાદાનો વિચાર કર્યો છે, પરંતુ આ અદાલત યુનાઈટેડ ઇન્ડિયા ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. ચંદુલાલ ગોકળદાસ (ઉપરોક્ત) ના મામલામાં અનુવર્તી ચુકાદામાં પ્રતિપાદિત પ્રમાણસિદ્ધાંતનું અનુસરણ કરી શકશે નહીં, કારણ કે સૌથી મહત્વપૂર્ણ પાસું એ છે કે ભલે આ નિર્ણય અધિનિયમની કલમ ૯૫(૨) નો ઉલ્લેખ કરે છે, પરંતુ બીજી બાજુ દ્વારા વીમા પોલિસી/પોલિસીની શરત તેમજ મહત્વપૂર્ણ સૂચના અને જવાબદારી નિવારણની જોગવાઈ અંગે કોઈ દલીલ રજૂ કરવામાં આવી નહોતી અને તેનો વિચાર પણ કરવામાં આવ્યો નહોતો, અને તેથી એવી રજૂઆત કરવામાં આવી

હતી કે વર્તમાન મામલામાં સામેલ વિવાદ આ અદાલતના યુનાઈટેડ ઈન્ડિયા ઈન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. ચંદુલાલ ગોકળદાસ (ઉપરોક્ત) ના મામલાના નિર્ણયમાં ઉભો થયો નહોતો અને તેથી ચંદુલાલ ગોકળદાસ (ઉપરોક્ત) નો મામલો તથ્યોના આધારે ભિન્ન ગણવામાં આવે છે.

૧૨.૩ વિદ્વાન વકીલે વધુમાં રજૂ કર્યું કે બીજી તરફ, અમે જેમનો ઉલ્લેખ કર્યો છે તે અન્ય બે વિભાગીય ખંડપીઠના ચુકાદાઓ અર્થઘટન કરતાં સુસંગત દૃષ્ટિકોણ અપનાવે છે પોલિસીની કલમ, પરિહાર કલમ, કે ભલે વીમા કંપનીની જવાબદારી મર્યાદિત હોય, તેમ છતાં દાવેદારો વીમા કંપની પાસેથી વળતરની સંપૂર્ણ રકમ વસૂલ કરવા હકદાર રહેશે અને ચુકવણી કર્યા પછી વીમા કંપનીને વીમાધારક પાસેથી વધારાની રકમ વસૂલ કરવાનો અધિકાર રહેશે અને તેથી આ અદાલત તે નિર્ણયોને અનુસરી શકે.

૧૨.૪ વિદ્વાન વકીલે ગુલામહુસેન મોહમદભાઈ કાઝી વિ. જહૂર સુલેમાન લુહાર અને અન્યના કેસમાં આ અદાલતના ૨૦૦૨(૪) જી.સી.ડી. ૩૨૯૫ માં અહેવાલિત ચુકાદા પર આધાર મૂક્યો છે, જેમાં માર્ગ પર ઊભેલા મુસાફરો અંગે વીમા કંપની સામે તૃતીય પક્ષના હક્કનો પ્રશ્ન પરિષ્કેદ નં. ૪૧, ૪૨, ૪૩, ૪૩.૧ અને પરિષ્કેદ નં. ૪૪ તથા ૪૫ માં વિચારવામાં આવ્યો છે અને અદાલતે આ પ્રમાણે અવલોકન કર્યું છે: “પરિષ્કેદ ૪૪ –આ તમામ નિર્ણયોને ધ્યાનમાં લેતાં, દાવેદારો એ સાબિત કરવામાં સફળ રહ્યા છે કે અકસ્માત માલિક તેમજ

ડ્રાઇવરની બેદરકારીને કારણે સર્જાયો હતો. નોંધવું રહ્યું કે જ્યાં સુધી માર્ગ પર રહેલા વ્યક્તિઓનો પ્રશ્ન છે, તેઓએ કોઈ યોગદાન આપ્યું નહોતું અકસ્માત સાથે સંબંધિત કોઈપણ બાબતમાં. અકસ્માત માટે માત્ર ડ્રાઇવર અને માલિક જ જવાબદાર છે અને રસ્તા પર રહેલ વ્યક્તિઓ દ્વારા પોલિસીની શરતોનો કોઈ ભંગ થયો નહોતો અને તેથી, આ વડી અદાલતની પૂર્ણ પીઠે કમલાબેનના મામલામાં નિર્ધારિત કરેલી બધી ચાર શરતો પૂર્ણ કરવામાં વીમા કંપની નિષ્ફળ ગઈ અને બેદરકારી દાખવી. સ્કિન્ડિયાના (સિક) કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતનો ચુકાદો, જેને અનુસંધાને રોશનલાલના કેસમાં પુષ્ટિ આપવામાં આવી છે, સ્પષ્ટપણે લાગુ પડે છે અને તે હદ સુધી વીમા કંપની રસ્તા પર ઉભેલા વ્યક્તિઓના વારસદારો અને કાનૂની પ્રતિનિધિઓને તથા રસ્તા પર જ ઉભેલા ઇજાગ્રસ્તોને વળતર ચૂકવવા માટે જવાબદાર છે. આ રીતે, આ તમામ નિર્ણયોનો દષ્ટિએ, આ બાબતમાં સંબંધિત વ્યક્તિઓને વળતર ચૂકવવા માટે વીમા કંપની જવાબદાર છે.

જપ. આ અપીલો રસ્તા પર ઊભા રહેલા મુસાફરોને થયેલી ઇજા અને મૃત્યુમાંથી ઉત્પન્ન થયેલા દાવા સાથે સંબંધિત છે. “તૃતીય પક્ષ” અભિવ્યક્તિનો અર્થ માત્ર વાહનની બહાર અને માર્ગ પર રહેલો વ્યક્તિ એવો જ થઈ શકે. હવે આ સવિશેષ સ્વીકારાયેલું છે કે વીમાકર્તા અથવા વીમા કંપની કરારનો એક પક્ષ અને વીમાધારક અથવા પોલિસીધારક બીજો પક્ષ હોય, ત્યારે મોટર વાહનના બેદરકારીપૂર્વકના ઉપયોગ અંગે અન્ય વ્યક્તિઓ દ્વારા કરવામાં આવેલા દાવાઓ

તૃતીય પક્ષ દ્વારા કરવામાં આવેલા દાવાઓ ગણાશે. વીમા કંપની તરફથી રજૂ થયેલ વિદ્વાન વકીલનો મત એવો છે કે માલિક દ્વારા શરતભંગ થયેલ હોવાથી વીમા કંપની વળતરની ચુકવણી કરવા માટે જવાબદાર નથી. મેં ધારા ૯૫(૧) (બી)(૧) નો વિચાર કર્યો છે, જે સામાન્ય રીતે કોઈપણ વ્યક્તિના મૃત્યુ અથવા શારીરિક ઈજા અંગે રચાયેલ છે અને તેને કોઈ નિશ્ચિત વ્યક્તિ અથવા વ્યક્તિઓના વર્ગ સુધી મર્યાદિત કરતી નથી. અપવાદ વાહનની પ્રકૃતિના સંદર્ભમાં છે, વાહનમાં લઈ જવામાં આવેલા વ્યક્તિઓના સંદર્ભમાં નથી. તેથી ધારા ૯૫ ની ઉપધારા (૨)(બી) (હવે ધારા ૧૪૦) ની કડકતા સંપૂર્ણપણે લાગુ પડશે અને કલમો (૧) અને (૨) દ્વારા બે વર્ગોને આવરી લેવા માટે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે; એકમાં ભાડે અથવા પ્રતિફળ માટે વહન કરવામાં આવેલા મુસાફરો સિવાયની વ્યક્તિ અંગે; અને બીજું મુસાફરો અંગે. ઉપરોક્તને ધ્યાનમાં લેતાં, આ કેસમાં પગપાળા ચાલનાર તૃતીય પક્ષકારોને વળતર ચૂકવવા વીમા કંપની જવાબદાર છે.”

વીમા કંપની તરફથી પ્રતિનિધિત્વ કરતા વિદ્વાન વકીલ શ્રી રજની એચ. મહેતાની રજૂઆત:

૧૩.૧ નોંધવા યોગ્ય છે કે અગાઉ અમે શ્રી રજની એચ. મહેતાની તે રજૂઆતનો પહેલેથી જ વિચાર કર્યો છે, જેમાં તેમણે આ અદાલતની ક્લિસ્ટર પીઠના ઓરિયન્ટલ ફાયર એન્ડ જનરલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. વિ. ફિરદોસ પરવેઝ (ઉપરોક્ત) મામલામાં આપવામાં આવેલ ચુકાદા અંગે આક્ષેપ ઉઠાવ્યો હતો,

જેમાં ક્રિસ્ટિયન પીઠે સી.એમ. જયા (ઉપરોક્ત) મામલામાં બંધારણીય પીઠના ચુકાદા તેમજ ન્યુ ઇન્ડિયા અશ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. રાજાભાઈ વરસંગભાઈ ભરવાડ અને અન્ય (ઉપરોક્ત) મામલામાં ક્રિસ્ટિયન પીઠના ચુકાદાનો વિચાર કર્યો હતો. તેમનું કહેવું હતું કે ફિરદોસ પરવેઝ (ઉપરોક્ત) મામલામાં ક્રિસ્ટિયન પીઠે બંધારણીય પીઠના ચુકાદાની યોગ્ય રીતે મૂલવણી કરી નથી. તે સંદર્ભમાં, અમે કેટલાકનો ઉલ્લેખ કર્યો છે

શ્રી રજની એચ. મહેતા, વિદ્વાન વકીલ, ની દલીલનો ઉલ્લેખ કર્યો અને સી.એમ. જયા (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં બંધારણીય પીઠના ચુકાદાનો સંદર્ભ આપ્યો, કારણ કે તે જ પ્રશ્ન પર મહત્વપૂર્ણ અસર ધરાવે છે. તેમ છતાં, તે ઉપરાંત, તેમણે નીચે મુજબની રજૂઆત કરી છે:

૧૩.૨ એ નોંધવું યોગ્ય છે કે શ્રી મહેતાએ એ પણ રજૂ કર્યું છે કે અપીલકર્તા તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલ શ્રી એમ.સી. ભટ્ટે પણ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના કેટલાક નિર્ણયોમાં, ખાસ કરીને તૃતીય પક્ષ સંબંધિત અને આ અદાલત દ્વારા વીમા કંપનીને આપવામાં આવવાનાં કેટલાક નિર્દેશો અંગે, આધાર રાખ્યો છે કે યદ્યપિ વીમા કંપનીની જવાબદારી મર્યાદિત હોય, તો પણ આ અદાલત વીમા કંપનીને સંપૂર્ણ રકમ ચૂકવવાનો અને ત્યારબાદ તે જ રકમ માલિક પાસેથી વસૂલ કરવાની દિશા આપી શકે છે. જોકે, તેઓ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના કેટલાક એવા નિર્ણયોમાં આધાર રાખવા ઇચ્છે છે જેમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે એવું ઠરાવ્યું છે કે વીમા કંપનીની જવાબદારી

મર્યાદિત છે અને અદાલત એવો નિર્દેશ આપી શકતી નથી કે દાવેદાર સમગ્ર રકમ વીમા કંપની પાસેથી વસૂલ કરે અને ત્યારબાદ વીમા કંપની વધારાની રકમમાંથી વસૂલ કરે વાહનના માલિક. તેમણે આ અદાલતની દ્વિ-ન્યાયાધીશીય ખંડપીઠ દ્વારા ચંદુલાલ ગોકલદાસના મામલામાં આપવામાં આવેલા એક ચુકાદા પર પણ આધાર મૂક્યો છે.

૧૩.૩ નેશનલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. નાથીલાલ અને અન્ય: [૧૯૯૯ એસીજે ૬૫૭]

૧૩.૪ તે મામલામાં પૃષ્ઠ ૬૫૯ પરના પરિચ્છેદ ૮ માં માનનીય અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

ઉપરોક્ત, આ અદાલત દ્વારા પ્રતિપાદિત સિદ્ધાંતના પ્રકાશમાં અને ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ રજૂ થયેલી પોલિસીમાંથી સ્પષ્ટ થાય છે કે અમર્યાદિત જવાબદારી માટે કોઈ વધારાનું પ્રીમિયમ ચૂકવવામાં આવ્યું નહોતું, તે હકીકતને ધ્યાનમાં રાખતાં, વડી અદાલતે સમર્થિત કરેલ ટ્રિબ્યુનલનો ચુકાદો અને આદેશ ટકી શકતા નથી અને તેથી, તે રદ કરવામાં આવે છે. વીમા કંપનીની જવાબદારી રૂપિયા ૧૫,૦૦૦/- સુધી મર્યાદિત છે. તેથી, અપીલકર્તા વીમા કંપનીની જવાબદારી જેટલા અંશે સંબંધિત છે, તે અંશે ટ્રિબ્યુનલનો એવોર્ડ સુધારેલ ગણાશે.

૧૩.૫ તેણે પણ તેનો સંદર્ભ આપ્યો છે

નેશનલ ઇન્શ્યોરન્સ કંપની વિ. જુગલ કિશોર અને અન્ય (૧૯૮૮ એસીજે ૨૭૦ = એઆઈઆર ૧૯૮૮ એસસી ૭૧૯) કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના માનનીય ચુકાદામાં, જેમાં પાનું ૨૭૩ પર પરિણેદ ૮ માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

વર્તમાન કેસમાં, અપીલકર્તા પોતાની જવાબદારીથી બચવાનો પ્રયત્ન કરતો નથી, પરંતુ પોતાની જવાબદારીના વ્યાપનો નિર્ધાર માંગે છે, જે વિપરીત કોઈ કારણના અભાવે, આ બાબતમાં અધિનિયમની કલમ ૮૫ ની ઉપકલમ (૨) ના ખંડ (બી) માં સમાવાયેલ વૈધાનિક જોગવાઈ અનુસાર નક્કી થવાનો છે. વર્તમાન કેસમાં, ઉપર જોવામાં આવ્યું છે તેમ, અપીલકર્તાએ પોલિસીમાં વૈધાનિક જવાબદારીથી વધુ કોઈ જવાબદારી સ્વીકારી નહોતી, તેથી તેના વિરુદ્ધનો ઇનામ માત્ર ઉક્ત વૈધાનિક જવાબદારી અનુસાર જ હોઈ શક્યો હોત.

૧૩.૬ ઉક્ત ચુકાદાના પેરા ૧૦ માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે વધુમાં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

પરિણામે, આ અપીલ સફળ થાય છે અને આ હદ સુધી મંજૂર કરવામાં આવે છે કે અપીલકર્તાની જવાબદારી રૂ. ૨૦,૦૦૦/- પર નિશ્ચિત કરવામાં આવે છે, સાથે તેવા વ્યાજ સહિત જે વડી અદાલતે મંજૂર કર્યું છે।

૧૩.૭ તેણે નેશનલ ઇન્સ્યોરન્સ કો. લિ. વિ.

મામલામાં આપવામાં આવેલ અન્ય એક ચુકાદા પર આધાર મૂક્યો છે.

કેશવ બહાદુર એન્ડ અધર્સ (૨૦૦૪ એસીજે ૬૪૮):

૧૩.૮ તે મામલામાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે કલમ ૯૫, શાંતિ બાઈના મામલા (ઉપરોક્ત) અંગે વિચારણા કરી હતી અને પૃષ્ઠ ૬૫૧ પરના પરિછેદ ૭ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

૧૩.૯ “પરા ૭ – જ્યારે વીમાકર્તા-અપીલકર્તા વધારાનું પ્રીમિયમ સ્વીકારીને કોઈ વધુ જવાબદારી સ્વીકારતો નથી, ત્યારે તેની જવાબદારી ન તો અમર્યાદિત બને છે અને ન તો અધિનિયમની કલમ ૯૫(૨) હેઠળ નિર્ધારિત કરાયેલ કાનૂની જવાબદારી કરતાં વધુ બને છે. વાહન સર્વગ્રાહી વીમાના વિષયરૂપે આવતું હોય અને તે હિસાબે વધારાનું પ્રીમિયમ ચૂકવાયેલ હોય, તો પણ તૃતીય પક્ષના જોખમ સંબંધિત જવાબદારીની મર્યાદા અમર્યાદિત બનતી નથી અથવા તેનાથી વધુ થતી નથી કાયદેસરની જવાબદારી નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે. આ હેતુ માટે, વીમાધારક અને વીમાકર્તા વચ્ચે વિશિષ્ટ કરાર થયેલો હોવો જરૂરી છે અને તે બાબતમાં વીમાકર્તાએ સ્વીકારેલી જવાબદારીની વધારાની રકમ સંબંધે અલગ પ્રીમિયમ ચૂકવાયેલું હોવું જોઈએ.”

૧૩.૧૦ ત્યારબાદ, જુગલ કિશોર (પૂર્વોક્ત) ના કેસમાં થયેલા નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કર્યા બાદ, ઉક્ત ચુકાદાના પરિચ્છેદ ૮ માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે આ મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

૧૩.૧૧ “હકીકતના પરિપ્રેક્ષ્યોના આધારે અનિવાર્ય નિષ્કર્ષ એ છે કે વીમાકર્તા અપીલકર્તાની જવાબદારી રૂપિયા ૫૦,૦૦૦/- સુધી મર્યાદિત છે.”

૧૩.૧૨ નેશનલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. પ્રેમબાઈ પટેલ અને અન્ય [(૨૦૦૫) ૬ એસ.સી.સી. ૧૭૨]: તે મામલામાં મૃત્યુ પામેલ સુન્દર સિંહ ટ્રકના ડ્રાઇવર તરીકે નોકરીમાં હતો. ટ્રક અગ્નિકાઠના ભારે ભારને લઈ જતી વખતે પલટી જતા તેના ડ્રાઇવર સુન્દર સિંહનું મૃત્યુ થયું. મૃત્યુ પામેલાના કાનૂની વારસદારો અને પ્રતિનિધિઓએ દાવો દાખલ કર્યો ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ અરજીફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવી હતી. ટ્રિબ્યુનલે એવું ઠરાવ્યું કે અકસ્માત માટે મૃતક પોતે જ જવાબદાર હતો અને તે મુજબ વળતરની અરજીફરિયાદ નામંજૂર કરી હતી. તે આદેશ વિરુદ્ધ અપીલ કરવામાં આવી અને અપીલમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું કે અકસ્માત ટ્રકનો આર્મ બોલ્ટ તૂટી જવાને કારણે થયો હતો અને ટ્રકના ડ્રાઇવરની તરફથી કોઈ બેદરકારીને કારણે નહોતો થયો, તે બાબત સંપૂર્ણપણે સ્થાપિત થઈ હતી. તેથી, વડી અદાલતે ડ્રાઇવરના કાનૂની પ્રતિનિધિઓને વળતર તરીકે રૂ. ૨,૧૦,૦૦૦/- મંજૂર કર્યા હતા. વડી

અદાલતે વધુમાં વીમા કંપનીને અરજદારોને મંજૂર કરાયેલ વળતરની સમગ્ર રકમ ચૂકવવા માટે દિશાનિર્દેશો આપ્યા હતા.

૧૩.૧૩ વડી અદાલતના ચુકાદાથી વ્યથિત થઈ, મામલો માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ ગયો. માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ એકમાત્ર પડકાર એ હતો કે ટૂંકના માલિકે વીમા પોલિસી લીધી હતી અને અધિનિયમની કલમ ૧૪૭ અને ૧૪૯ મુજબ જવાબદારી તે હદ સુધી મર્યાદિત છે જે કર્મકાર વળતર અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ જોગવાઈ કરવામાં આવી છે, કારણ કે ડ્રાઈવર માલિક દ્વારા નોકરીએ રાખવામાં આવ્યો હતો અને દાવેદારોના પક્ષમાં આપવામાં આવેલ સમગ્ર એવોર્ડની સંતોષપૂર્વક ચુકવણી કરવા માટે તે જવાબદાર નથી. તે સંદર્ભમાં, અધિનિયમ હેઠળની જવાબદારી અંગેની પોલિસી, ઉપયોગ અંગેની મર્યાદા, મહત્વપૂર્ણ સૂચના, એમ.વી. અધિનિયમની કલમ ૧૪૭ અને કલમ ૧૪૯, અધ્યાય ૧૧, તેમજ બંધારણીય ખંડપીઠના ચુકાદા, શાંતિ બાઈના કેસ, અમૃત લાલ સૂદના કેસનો વિચાર કર્યા પછી, પરિચ્છેદ ૧૬ અને ૧૭ માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

૧૩.૧૪ "ફકરો ૧૬ – વડી અદાલતે, આક્ષેપિત ચુકાદામાં, એવું ઠરાવ્યું છે કે જો મૃત્યુ પામેલા કર્મચારીના કાનૂની પ્રતિનિધિઓ અધિનિયમની કલમ ૧૬૬ હેઠળ અરજીફરિયાદ રજૂ કરીને મોટર અકસ્માત દાવા પંચ સમક્ષ તેમને વળતર ચુકવવા માટે રજૂઆત કરે, તો વીમા કંપનીની જવાબદારી કામદાર અધિનિયમ હેઠળ

નિર્ધારિત મર્યાદા સુધી સીમિત રહેતી નથી અને તે આધારે અપીલકર્તા વીમા કંપનીને દાવેદારોને વળતરની સંપૂર્ણ રકમ ચૂકવવા દિશા આપવામાં આવી. ઉપર દર્શાવ્યા મુજબ, માલિક દ્વારા લેવામાં આવેલી વીમા પોલિસીમાં એવો ઉપબંધ હતો કે તે માત્ર “અધિનિયમ જવાબદારી” માટેની પોલિસી હતી. પોલિસીનું સ્વરૂપ આપું હોવાથી અપીલકર્તાની જવાબદારી તે સુધી મર્યાદિત રહેશે કામદારો અધિનિયમ હેઠળ ઉદ્ભવેલો ચુકાદો. તેથી, વડી અદાલતના ચુકાદામાં તદનુસાર ફેરફાર કરવામાં આવવાની જરૂર છે.”

૧૩.૧૫ પૃષ્ઠ ૧૩૨૯ પરના ઉક્ત ચુકાદાના પરિણેદ નં. ૧૭ અને ૧૮ માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

૧૩.૧૬ “ફરો ૧૭ – અપીલકર્તા વીમા કંપનીની એવોર્ડની ચુકવણી કરવાની જવાબદારી મજૂર વળતર અધિનિયમ હેઠળ ઉદ્ભવતી જવાબદારી સુધી મર્યાદિત રહેશે. સામાવાળા નં. ૧ અને ૨ (વાહનના માલિકો) એ એવોર્ડનો બાકી રહેલો ભાગ ચૂકવવા જવાબદાર રહેશે.

૧૩.૧૭ નેશનલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. કુસુમ રાય અને અન્યો [(૨૦૦૬) ૪ એસ.સી.સી. ૨૫૦]

૧૩.૧૮ તે કેસમાં માલિક પાસે એક જીપ હતી. ઉક્ત વાહનનો ઉપયોગ ટેક્સી તરીકે થતો હતો અને તેથી તે એક વાણિજ્યિક વાહન હતું. માલિકે એક રામ લાલને નોકરીએ રાખ્યો હતો, જે તે ટેક્સી ચલાવતો હતો. જોકે, તેની પાસે વાહન ચલાવવા માટે ડ્રાઇવિંગ લાઇસન્સ હતું એક હળવા મોટર વાહન. તે સંદર્ભમાં, તારીખ ૧૪.૮.૨૦૦૦ના રોજ ટેક્સીને અકસ્માત નડ્યો, જેના પરિણામે આશરે ૧૨ વર્ષની ઉંમરની એક બાળકીનું અવસાન થયું. તે સંદર્ભમાં, દાવાની અરજિ દાખલ કરવામાં આવી અને પ્રશ્ન ઊભો થયો કે રામ લાલ પાસે કોઈ માન્ય અથવા કાર્યક્ષમ પરવાનો હતો કે નહીં. જોકે, ટ્રિબ્યુનલએ ઠરાવ્યું કે વીમા કંપની તેની તૃતીય પક્ષ પ્રત્યેની જવાબદારીમાંથી મુક્ત થઈ શકતી નથી, કારણ કે ઉક્ત પ્રશ્ન માત્ર વાહનના માલિક અને વીમા કંપની વચ્ચે જ ઊભો થાય છે. વીમા કંપની આ રકમ વાહનના માલિક પાસેથી વસૂલ કરી શકે છે. ત્યારબાદ, વડી અદાલત સમક્ષ અપીલ દાખલ કરવામાં આવી અને વડી અદાલતે અપીલ ફગાવી દીધી અને ઠરાવ્યું કે જે શરતો અને નિયમોને આધિન વીમા પોલિસી જારી કરવામાં આવી હતી, તેના ભંગનો માત્ર હકીકતથી જ વીમાકર્તાને આ બાબતમાં તેના પર કાયદેસર રીતે મુકવામાં આવેલી તૃતીય પક્ષ પીડિતને રકમ ચુકવવાની જવાબદારીમાંથી મુક્ત કરવાનો પ્રભાવ પડી શકતો નથી. વડી અદાલતે વધુમાં ઠરાવ્યું કે વીમાકર્તા માટે દાવેદારોને તેણે ચૂકવેલી રકમની પરતફેર માટે યોગ્ય કાર્યવાહી શરૂ કરવી અને જે શરતો અને નિયમોને આધિન વીમા પોલિસી જારી કરવામાં આવી હતી તેના ભંગને સ્થાપિત કરવું ખુદ્દું રહેશે. આમાં સંદર્ભમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ અપીલ દાખલ કરવામાં આવી હતી. માનનીય

સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ ઓરિએન્ટલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. નાન્જાપ્પન (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આપેલો ચુકાદો ઉલ્લેખિત કરવામાં આવ્યો હતો અને એવું જણાવવામાં આવ્યું હતું કે ઇન્શ્યોરન્સ કંપની દાવેદારોને ફટકારવામાં આવેલી રકમ ચૂકવી શકે અને તે જ રકમ વાહનના માલિક પાસેથી વસૂલ કરી શકે. તે સંદર્ભમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે અધિનિયમની કલમ ૧૪૯ તેમજ નેશનલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. સ્વરન સિંહ [(૨૦૦૪) ૩ એસ.સી.સી. ૨૯૭] ના કેસમાં આપેલા ચુકાદા અને અંતે નાન્જાપ્પન (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં લેવાયેલા નિર્ણયનો પણ વિચાર કર્યો હતો. જોકે, પાનું ૨૫૭ પરના પરિચ્છેદ નં. ૧૯ માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે આ મુજબ વિચાર કર્યો છે:

૧૩.૧૯ “આથી, યદ્યપિ અમારો મત એવો છે કે ડ્રાઇવર પાસે માન્ય પરવાનો ન હોવાથી અપીલકર્તા દાવો કરાયેલ રકમ ચૂકવવા માટે જવાબદાર ન હતો અને વડી અદાલતે વિપરીત ઠરાવ કરીને ભૂલ કરી હતી, તેમ છતાં, કેસની વિશિષ્ટ હકીકતો અને પરિસ્થિતિઓમાં, સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૩૬ હેઠળ અમારા અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરીને, અમે પડકારાયેલ અવોર્ડમાં હસ્તક્ષેપ કરવાનો ઇનકાર કરીએ છીએ, પરંતુ અમે આદેશ આપીએ છીએ કે અપીલકર્તા નાંજાપ્પનમાં જે રીતે નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો તે જ રીતે માલિક પાસેથી રકમ વસૂલ કરી શકે છે.”

૧૩.૧૯એ વિદ્વાન વકીલે આ અદાલતના અપ્રકાશિત ચુકાદા પર આધાર મૂક્યો છે, જે આ અદાલતની ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા જયપુર ગોલ્ડન ટ્રાન્સપોર્ટ કંપની પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) ના પ્રકરણમાં એફ.એ. નં. ૧૫૯/૧૯૬૮ માં ૩.૧૧.૧૯૭૧ના રોજ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો હતો (કોરમ: જે.બી. મહેતા અને એસ.એન. પટેલ, ન્યાયાધીશો).

૧૩.૨૦ વિદ્વાન વકીલે વધુમાં રજૂ કર્યું છે કે વધુ પ્રીમિયમ સ્વીકારીને વીમા પોલિસી હેઠળ વધુ જવાબદારી લેવામાં આવી નથી. તેથી, જવાબદારી રૂપિયા ૫૦,૦૦૦/- સુધી મર્યાદિત છે એવું ઠરાવ્યા પછી પણ વીમા કંપનીને વધારાની રકમ પ્રથમ ચૂકવવાની અને ત્યારબાદ તે વીમાધારક પાસેથી વસૂલ કરવાની ફરજ પાડી, એવો નિષ્કર્ષ કરવો ભૂલભર્યો છે. આ બંધારણીય પીઠના સી.એમ. જયા ના કેસ (ઉપરોક્ત) માં કરવામાં આવેલ અવલોકનના વિરુદ્ધ છે. તેમણે અનુવર્તી વિભાગીય પીઠના ચુકાદા, ચંદુલાલ ગોકાલદાસ ના કેસ (ઉપરોક્ત) પર આધાર રાખ્યો છે, જેમાં બંધારણીય પીઠના ચુકાદાનો વિચાર કરવામાં આવ્યો છે. તેમણે રજૂ કર્યું કે આ અદાલત આ અદાલતના વિભાગીય પીઠના ચુકાદાઓનું અનુસરણ ન કરે, જે કેસમાં

ઓરિયન્ટલ ફાયર એન્ડ જનરલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. (ઉપરોક્ત) અને રાજાભાઈ વરસંગભાઈ (ઉપરોક્ત), પરંતુ બંધારણીય પીઠના ચુકાદાનું અનુસરણ કરી શકે છે.

૧૩.૨૧ ઉપરોક્ત ચુકાદાઓ પર આધાર રાખ્યા પછી, શ્રી રજની મહેતાએ નીચે મુજબની રજૂઆતો કરી છે.

૧૩.૨૨ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના ન્યુ એશિયાટિક ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. પેસુમલ ધનામલ અસવાની અને અન્ય (ઉપરોક્ત) કેસના ચુકાદા અંગે, તે લાગુ પડતો નથી, કારણ કે તે ન્યાયાધીશના સમન્સ પર ખંડપીઠ દ્વારા આપવામાં આવેલા આંતરિમ આદેશોમાંથી ઉત્પન્ન થયેલો હતો.

૧૩.૨૩ શિખેલ વકીલે ઓરિયન્ટલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. ચેરુવક્કારા નક્ષીસ્સુ અને અન્ય (ઉપરોક્ત) ના મામલામાં સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદા અંગે નીચે મુજબ રજૂઆતો કરી છે:

(૧) ચુકાદાનો આધાર અમૃત લાલ સૂદના કેસ (૧૯૯૮) એ.સી.જે. ૫૩૧ છે.

(૨) અમૃત લાલ સૂદનો કેસ – માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા ચુકાદાનો ઉદ્દેખ કરવામાં આવ્યો છે

બંધારણીય પીઠનો ચુકાદો.

(૩) આ કેસમાં ફકરા ૯ માં કરવામાં આવેલું અવલોકન કે શાંતિ બાઈના કેસમાં (૧૯૯૫) એ.સી.જે. ૪૭૦ (એસ.સી.) અને જુગલ કિશોરના કેસમાં ૧૯૮૮ એ.સી.જે. ૨૭૦ કંપનીને કોઈ મદદરૂપ નથી, કારણ કે આ કેસોમાં અમૃત લાલ

સૂદના કેસના ચુકાદાનો પ્રભાવ વિચારવામાં આવ્યો નથી, યોગ્ય નથી, કેમ કે તે અનુવર્તી કેસ હતો અને તેથી અગાઉના કેસોમાં અનુવર્તી કેસનો વિચાર કરવામાં આવ્યો હોઈ શકતો નથી.

(૪) ઉચ્ચ પ્રીમિયમ સ્વીકારીને વીમા પોલિસી દ્વારા વધુ જવાબદારી સ્વીકારવામાં આવી નથી. તેથી, જવાબદારી રૂપિયા ૫૦,૦૦૦/- સુધી મર્યાદિત છે એમ ઠરાવ્યા પછી, વીમા કંપનીએ વધારાની રકમ ચૂકવવી અને ત્યારબાદ વીમાધારક પાસેથી વસૂલ કરવી એમ ઠરાવવું ભૂલભર્યું હતું. આ બંધારણીય પીઠના ચુકાદાના વિરુદ્ધ છે.

૧૩.૨૪ ઓરિએન્ટલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. નંજપ્પન અને અન્ય [(૨૦૦૪) ૧૩ એસ.સી.સી. ૨૨૪] માં સર્વોચ્ચ અદાલતના માનનીય ચુકાદામાં પાનું ૨૨૬ ના પરા ૮ માં દાવેદારોને રકમ કેવી રીતે અને કયા સમયે મુક્ત કરી શકાય તે અંગે વિશિષ્ટ નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો છે.

૧૩.૨૫ નાન્જાપ્પન (ઉપરોક્ત) ના ઉપરોક્ત ચુકાદામાં સંવિધાન પીઠના ચુકાદાનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો નથી, જેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે કંપનીની જવાબદારી રૂ. ૫૦,૦૦૦/- સુધી મર્યાદિત છે, વધારાની જવાબદારી ચૂકવવાપાત્ર નથી, જો સુધી વધારાનું પ્રીમિયમ ચૂકવવામાં આવ્યું ન હોય અને વીમા કંપનીએ રાઈડર કવર આપ્યું ન હોય. તેથી, ચુકાદાના પરા ૮ માં અપાયેલ દિશાનિર્દેશ આપવામાં ન આવે.

૧૩.૨૬ નેશનલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. વિ. કુસુમ રાય તથા અન્યના કેસમાં (ઉપરોક્ત) માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતનો તાજેતરનો ચુકાદો એવો ઠરાવે છે કે નાન્જપ્પનના કેસમાં (ઉપરોક્ત) ચુકાદાના પરિચ્છેદ ૮ પર વિચારણા કર્યા બાદ ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૩૬ હેઠળ માત્ર માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા જ દિશાનિર્દેશ આપી શકાય. આનું અનુસરણ બધી અન્ય અદાલતો/ન્યાયાધિકરણોએ કરવું આવશ્યક છે.

૧૩.૨૭ વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે આ અદાલત એવો નિર્ધાર કરે કે વીમા કંપનીની જવાબદારી રૂપિયા ૫૦,૦૦૦/- સુધી મર્યાદિત છે અને માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદાના, ખાસ કરીને બંધારણીય ખંડપીઠના ચુકાદાના પ્રકાશમાં, વીમા કંપની દ્વારા વળતરની રકમનો કોઈ વધારાનો ભાગ ચૂકવવાનો બનતો નથી

સી.એમ. જયાના કેસમાં પીઠાસીન અદાલત.

૧૩.૨૮ વિદ્વાન વકીલે તેથી રજૂ કર્યું કે આ અદાલતે ફિરદોસ પરવેઝના કેસમાં (ઉપરોક્ત), સી.એમ. જયા ના કેસમાં (ઉપરોક્ત) બંધારણીય પીઠના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યા બાદ, એવો નિર્ધાર કર્યો છે કે દાવેદારને વીમા કંપની પાસેથી વળતરની સંપૂર્ણ રકમ વસૂલ કરવાનો હકદાર ગણવામાં આવશે અને આવી

ચુકવણી કર્યા પછી વીમા કંપનીને વીમાકર્તા પાસેથી વધારાની રકમ વસૂલ કરવાનો હક રહેશે. ઉક્ત નિર્ણયનું અનુસરણ આ અદાલતની બીજી વિભાગીય પીઠે રાજાભાઈના કેસમાં (ઉપરોક્ત) કર્યું છે, જ્યારે બીજી તરફ આ અદાલતની અન્ય વિભાગીય પીઠના ચંદુલાલ ગોકળદાસના કેસમાં (ઉપરોક્ત) આવેલ ચુકાદામાં પણ સી.એમ. જયા ના કેસમાં (ઉપરોક્ત) બંધારણીય પીઠના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યા છતાં, ઉપરોક્ત બે વિભાગીય પીઠના ચુકાદાઓથી વિરુદ્ધ નિર્ણય કરવામાં આવ્યો હતો. નિઃસંદેહ એ સત્ય છે કે અનુવર્તી વિભાગીય પીઠના ચુકાદામાં ફિરદોસ પરવેઝના કેસમાં આવેલ અગાઉના વિભાગીય પીઠના ચુકાદાનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો નથી. તેમ છતાં, જ્યારે આ અદાલતના વિભાગીય પીઠના ચુકાદાઓ વચ્ચે સ્પષ્ટ વિરોધાભાસ હોય, ત્યારે તેમણે રજૂ કર્યું કે આ અદાલત માટે ખુલ્લો રહેલો એકમાત્ર માર્ગ એ છે કે મુદ્દો મોકલી આપવામાં આવે

આ મહત્વપૂર્ણ કાનૂની પ્રશ્નોનો નિર્ણય કરવા માટે આ અદાલતની વિશાળ ખંડપીઠ સમક્ષ મામલો મુકવામાં આવે.

૧૩.૨૯ તે ઉપરાંત, વિદ્વાન વકીલે વધુમાં રજૂ કર્યું કે આ અપીલમાં ઉઠાવવામાં આવેલ પ્રશ્ન કાયદાનો અત્યંત મહત્વનો પ્રશ્ન છે અને તે મોટી સંખ્યામાં લોકોને અસર કરે છે, કારણ કે આ અદાલત અપીલનો નિર્ધાર કરતી વખતે સામાન્ય મહત્વ ધરાવતા કાયદાના મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્નોનો નિર્ણય કરશે, કારણ કે વર્તમાન

અપીલમાં સંકળાયેલ પ્રશ્ન લગભગ તમામ વીમા કંપનીઓને, વીમા પોલિસી લેતા વ્યક્તિને એટલે કે વાહનના માલિકને, તેમજ તૃતીય પક્ષને, એટલે કે અજાણ્યા, નિરક્ષર અને બેહોશ એવા લોકોને, જેઓ મોટર વાહન અકસ્માતથી પ્રભાવિત થાય છે, અસર કરશે; તેનો અર્થ એવો છે કે આ ચુકાદો મોટી સંખ્યામાં લોકોને અસર કરશે. તેથી, વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે કાયદાનો અત્યંત મહત્વનો પ્રશ્ન ઊભો કરતું આ મામલો આ અદાલતની મોટી ખંડપીઠને સંદર્ભિત કરવામાં આવે, કારણ કે દ્વિ-ન્યાયાધીશ ખંડપીઠના ચુકાદાઓ વચ્ચે સ્પષ્ટ વિસંગતિ છે. અમારા અવલોકનો:

૧૪. આક્ષેપિત ચુકાદામાં વિદ્વાન મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવા બંનેનો વિચાર કર્યા બાદ ટ્રિબ્યુનલ આ નિષ્કર્ષે પહોંચ્યું અને એમ ઠરાવ્યું કે અકસ્માત ઓટો-રિક્ષાના બેદરકાર અને ગાફલતાભર્યા વાહનચાલનને કારણે થયો હતો અને મૃતક કોઈપણ સહભાગી ગાફલતી માટે દોષિત નહોતો।

૧૪.૧ કુલ વળતર અંગે, માનનીય નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે ઠરાવ્યું છે કે સામાવાળા નં. ૧, ૨ અને ૩ સંયુક્ત તથા અલગઅલગ રીતે રૂપિયા ૧,૩૬,૦૦૦/- ચૂકવવા માટે જવાબદાર છે અને તેઓ પોતાનો ખર્ચ પોતે વહન કરશે. ટ્રિબ્યુનલે ઠરાવ્યું કે વીમા કંપનીની જવાબદારી માત્ર રૂપિયા ૫૦,૦૦૦/- સુધી, અનુપાતિક ખર્ચ અને વ્યાજ સાથે, મર્યાદિત છે. તેમ છતાં, દાવેદારો વધારાની રકમ [અર્થાત્ રૂપિયા ૧,૩૬,૦૦૦/- માંથી રૂપિયા

૫૦,૦૦૦/- ઘટાડ્યા બાદ] રૂપિયા ૮૬,૦૦૦/- વાહનના માલિક અથવા ડ્રાઇવર પૈકી કોઈ એક પાસેથી વસૂલ કરી શકે છે.

૧૪.૨ વીમા કંપનીની જવાબદારી અંગે, તેની જવાબદારી મર્યાદિત છે કે નહીં, તે બાબતે અમારે પોલિસીની જોગવાઈઓ તેમજ અધિનિયમની જોગવાઈઓનો વિચાર કરવો પડે. દાવેદાર તરફના વિદ્વાન વકીલે વળતરની પરિમાણ અંગેના ચુકાદા વિરુદ્ધ કોઈ ગંભીર પડકાર ઉઠાવ્યો નથી. અમારો એવો મત છે કે દાવેદારો રૂપિયા ૧,૩૬,૦૦૦/- મેળવવા હકદાર છે અને તેથી દાવેદારો વીમા કંપની અથવા વાહનના માલિક અથવા ચાલક પાસેથી સમગ્ર રકમનો દાવો કરી શકે છે.

૧૪.૩ શ્રી એમ.સી. ભટ્ટ, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે, ટ્રિબ્યુનલના અંતિમ નિષ્કર્ષ પર ગંભીર રીતે આક્ષેપ કર્યો છે અને દલીલ કરી છે કે આ અદાલત તે નિષ્કર્ષને રદ કરે અને અંતિમ દિશાનિર્દેશો આપે કે તૃતીય પક્ષ વીમા કંપની પાસેથી સંપૂર્ણ રકમ, એટલે કે રૂ. ૧,૩૬,૦૦૦/- વસૂલ કરી શકે, ભલે વીમા કંપનીની જવાબદારી રૂ. ૫૦,૦૦૦/- સુધી મર્યાદિત હોય, અને દાવેદારોને રૂ. ૮૬,૦૦૦/- ની વધારાની રકમનો દાવો ચૂકવ્યા પછી, વીમા કંપની તે જ રકમ વાહનના માલિક અથવા વાહનના ચાલક પૈકી કોઈ એક પાસેથી વસૂલ કરી શકે.

૧૪.૪ ઉપરોક્ત દલીલના સમર્થનમાં, વિદ્વાન વકીલે આ અદાલતના વિભાગીય ખંડપીઠના ઓરિએન્ટલ ફાયર એન્ડ જનરલ ઇન્શ્યોરન્સ કંપની વિ. ફિરદોસ

પરવેઝ મૈસૂરવાલા અને અન્ય [૨૦૦૩(૨) જીએલઆર ૧૬૮૪] કેસમાં તા. ૧૦.૪.૨૦૦૩ના રોજ આપવામાં આવેલ ચુકાદા પર આધાર મૂક્યો છે, જેમાં આ અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠે બંધારણીય ખંડપીઠના ચુકાદાનો વિચાર કર્યા પછી સી.એમ. જયાના (ઉપરોક્ત) મામલામાં ચુકાદામાં એમ ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે, ભલે વીમા કંપનીની જવાબદારી મર્યાદિત હોય, તેમ છતાં આગળ એમ પણ ઠરાવવું પડશે કે દાવેદાર વીમા કંપની પાસેથી વળતરની સમગ્ર રકમ વસૂલ કરવા હકદાર રહેશે અને આવી ચુકવણી કર્યા પછી, વીમા કંપનીને વીમાધારક પાસેથી વધારાની રકમ વસૂલ કરવાનો હક રહેશે.

૧૪.૫ અમે અગાઉથી નોંધ્યું છે કે ફિર્દોસ પરવેઝ મૈસૂરવાલા (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં ઉપરોક્ત ચુકાદાનું આ અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠ દ્વારા રાજાભાઈ વરસંગભાઈ ભરવાડ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં અનુસરણ કરવામાં આવ્યું છે. અમે ભારત જીવન વીમા નિગમ અને અન્ય વિ. અવસાન પામેલ નારણભાઈ મુંજાભાઈ વધિયા ના વારસદારો અને કાનૂની પ્રતિનિધિઓ તથા અન્ય, ૧૩ જીએલઆર ૮૨૦ માં અહેવાલિત, ના કેસમાં આ અદાલતના ચુકાદાનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે. અમારા મતે, ત્રણેય નિર્ણયોએ દાવેદારના પક્ષમાં અને વીમા કંપનીના વિરોધમાં મત વ્યક્ત કર્યો છે. નિઃસંદેહ એ સાચું છે કે ફિર્દોસ પરવેઝ મૈસૂરવાલા (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં પ્રથમ વિભાગીય ખંડપીઠના ચુકાદા સુધી મર્યાદિત રીતે જોવામાં આવે તો, વિભાગીય ખંડપીઠને બંધારણીય ખંડપીઠના

ચુકાદાનો તથા માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના અન્ય એક ચુકાદાનો ઉલ્લેખ કરવાનો લાભ મળેલો હતો

ન્યુ ઇન્ડિયા એશ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. રૂલા (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં અદાલતે તૃતીય પક્ષ અંગે દાવેદારના પક્ષમાં અને વીમા કંપનીના વિરોધમાં એવો અભિપ્રાય અપનાવ્યો હતો અને એવો નિર્ધાર કર્યો હતો કે દાવેદાર કાયદેસરની મર્યાદાથી ઉપરની સંપૂર્ણ રકમ વીમા કંપની પાસેથી વસૂલ કરી શકે છે અને ત્યારબાદ વીમા કંપનીએ ચૂકવેલી વધારાની રકમ વાહનના માલિક અને વાહનના ચાલક પાસેથી વસૂલ કરી શકે છે.

૧૪.૬ બીજી તરફ, અમારી સમક્ષ ચંદુલાલ ગોકળદાસ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં અન્ય એક વિભાગીય ખંડપીઠનો સીધો નિર્ણય ઉપલબ્ધ છે, જેમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતની બંધારણીય ખંડપીઠ દ્વારા સી.એમ. જયા ના કેસમાં (ઉપરોક્ત) આપવામાં આવેલ ચુકાદાનો વિચાર કર્યા બાદ, વિભાગીય ખંડપીઠે એવું ઠરાવ્યું છે કે વીમા કંપનીની જવાબદારી મર્યાદિત છે અને દાવેદારને જે વધારાની રકમ મેળવવાનો હક હોય, તે દાવેદાર વાહનના માલિક અને ચાલક પાસેથી સીધી વસૂલ કરી શકે છે અને વીમા કંપની તેની માટે બિલકુલ જવાબદાર નથી. આ બાબતમાં વિભાગીય ખંડપીઠે પ્રતિપાદિત કરેલા સિદ્ધાંતોનો અમે અગાઉથી જ ઉલ્લેખ કર્યો છે. સમાન દૃષ્ટિકોણ અન્ય એક વિભાગીય ખંડપીઠે

શોભનાબેન ગિરિશભાઈ (ઉપરોક્ત) માં પણ અપનાવ્યો છે, જેમાં પણ વિભાગીય ખંડપીઠે આવો જ અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો છે. વિદ્વાન વીમા કંપની તરફથી હાજર વકીલે જયપુર ગોલ્ડન ટ્રાન્સપોર્ટ કંપની પ્રાઇવેટ લિમિટેડના કેસમાં અપ્રકાશિત ચુકાદા પર પણ આધાર મૂક્યો છે. જોકે, તેમાંમાંથી અમે કોઈ સિદ્ધાંત શોધી શક્યા નથી.

૧૪.૭ આથી, અમારા મતાનુસાર દેખીતો મતભેદ અસ્તિત્વમાં છે, અર્થાત્ એક તરફ ફિરદોસ પરવેઝ મૈસોરવાલા (ઉપરોક્ત) અને રાજાભાઈ વરસંગભાઈ ભરવાડ (ઉપરોક્ત) તથા એલ.આઈ.સી. વિ. અવસાન પામેલ નારણભાઈ મુંજાભાઈ વધિયાના કાનૂની વારસદારો અને પ્રતિનિધિઓ તથા અન્યના કેસોમાં વિભાગીય ખંડપીઠે દાવેદારના પક્ષમાં નિર્ણય કર્યો છે, જ્યારે ચંદુલાલ ગોકળદાસ (ઉપરોક્ત), શોભનાબેન ગિરીશભાઈ (ઉપરોક્ત) અને જયપુર ગોલ્ડન ટ્રાન્સપોર્ટ કંપની પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં વિભાગીય ખંડપીઠે વીમા કંપનીના પક્ષમાં મત વ્યક્ત કર્યો છે. આ પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે સમગ્ર મામલો વિશાળ ખંડપીઠને સંદર્ભિત કરવા ઇચ્છુક છીએ જેથી વિશાળ ખંડપીઠ આ અદાલતની સંબંધિત વિભાગીય ખંડપીઠો દ્વારા લેવાયેલા મતની સાચાશ અંગે નિર્ણય કરી શકે.

૧૪.૮ અમારા વિચારપૂર્વકના અભિપ્રાય મુજબ, માત્ર દષ્ટિકોણોમાં મતભેદ જ નથી, પરંતુ આ અપીલ સામાન્ય મહત્વનો નોંધપાત્ર કાનૂની પ્રશ્ન ઊભો કરે છે

વીમા કંપની વિરુદ્ધ દાવેદારનો અધિકાર. દાવેદારનો દાવો એ છે કે મર્યાદિત જવાબદારી હોવા છતાં દાવેદાર વીમા કંપની પાસેથી સમગ્ર રકમ વસૂલ કરી શકે છે અને ત્યારબાદ વીમા કંપની વધારાની રકમ (કાયદેસરની મર્યાદાથી વધુ) વાહનના માલિક અને ચાલક પાસેથી વસૂલ કરી શકે છે. બીજી તરફ, વીમા કંપનીનો દાવો એ છે કે એકવાર વીમા કંપનીની જવાબદારી મર્યાદિત હોય, ત્યારે પોલિસીમાં નિર્ધારિત કાયદેસરની મર્યાદા કરતાં વધુ કોઈપણ વધારાની રકમ ચૂકવવા માટે વીમા કંપની જવાબદાર નથી. ટ્રિબ્યુનલ દાવેદારને એવો નિર્દેશ આપી શકે છે કે તે વધારાની રકમ સીધી રીતે વાહનના ચાલક અથવા માલિક પાસેથી વસૂલ કરે. તેથી, આ અપીલ દાવેદારના અધિકારો, વીમા કંપનીના અધિકારો અને થોડા અંશે ત્રીજા પક્ષના અધિકારો સંબંધિત સામાન્ય મહત્વનો કાયદાનો મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્ન ઉભો કરે છે. અમે અમારા ચુકાદામાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના અનેક ચુકાદાઓનો ઉલ્લેખ કર્યો છે, પરંતુ અમારા મત મુજબ નીચેના ચુકાદાઓનો આ પાસા પર વિશેષ પ્રભાવ પડશે.

૧. ન્યૂ એશિયાટિક ઇન્સ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. પેસ્સુમલ ધનામલ અસવાની (એ.આઈ.આર. ૧૯૬૪ એસ.સી.

૧૭૩૬) ૨. ગુરુ ગોવેકર વિ. સુશ્રી ફિલોમેના એફ. લોબો તથા અન્ય. (૧૯૮૮) ૩ એસસીસી ૧.

૩. ઓરિએન્ટલ ઇન્સ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. ઇન્દરજિત કૌર અને અન્ય (૧૯૮૮) ૧ એસસીસી ૩૭૧.

૪. ઓરિએન્ટલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. ચેરુપક્કરા નાફીસ્સુ અને અન્ય (૨૦૦૧) ૨ એસ.સી.સી. ૪૯૧ પ. ન્યૂ ઇન્ડિયા અશ્યોરન્સ કંપની લિ. વિ. રૂલા અને અન્ય ૨૦૦૧(૨) જી.એલ.આર. ૧૨૧૯ (એસ.સી.)

૧૪.૯ નોંધવું યોગ્ય રહેશે કે આ તમામ નિર્ણયોમાંથી દરેક આ અદાલતની વિભાગીય પીઠ દ્વારા ફિરદોસ પરવેઝ મૈસોરવાલા (ઉપરોક્ત) ના મામલામાં આપવામાં આવેલા ચુકાદા કરતાં પૂર્વવર્તી છે. તેમજતાં, બલજિત કૌર અને અન્ય (ઉપરોક્ત), નંજપ્પન અને અન્ય (ઉપરોક્ત) તથા પૂજા રોલર ફ્લોર મિલ્સ (ઉપરોક્ત) ના મામલાઓમાં આપવામાં આવેલા અનુવર્તી ચુકાદાઓ સમયની દૃષ્ટિએ વધુ અનુવર્તી છે અને જે વિભાગીય પીઠનો અમે ઉદ્દેશ કર્યો છે તેને આ જણાવેલ ચુકાદાઓનું અવલોકન કરવાનો લાભ પ્રાપ્ત ન હતો અને અમારા મતે આ નિર્ણયોનો પણ આ મામલે મહત્વપૂર્ણ પ્રભાવ રહેશે.

૧૪.૧૦ તે ઉપરાંત, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના સ્કાન્ડિયા ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. (ઉપરોક્ત) મામલાના અન્ય ચુકાદામાં તથા વધુમાં ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠના

સોહનલાલ પાસી વિ. પી. સેશ રેડ્ડી અને અન્ય. ૧૯૯૬ એ.સી.જે. ૧૦૪૪, જેમાં પણ વીમા કંપનીના અધિકાર સંબંધિત કાનૂની પ્રશ્નનો નિર્ધાર કરવામાં આવ્યો છે. તેથી, આ બંને નિર્ણયોનો વર્તમાન અપીલમાં ઉઠાવવામાં આવેલા પ્રશ્ન પર પણ મહત્વપૂર્ણ પ્રભાવ પડશે.

૧૪.૧૧ આ તે નિર્ણયો છે જેમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે વળતર અંગેનો મુદ્દો દાવેદારના પક્ષમાં નક્કી કર્યો છે. ૧૪.૧૧એ બીજી તરફ, કેટલાક એવા ચુકાદાઓ છે જેમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું છે કે વીમા કંપનીની જવાબદારી મર્યાદિત છે અને દાવેદારો વધારાની રકમ વીમા કંપની પાસેથી વસૂલ કરી શકતા નથી.

૧. નેશનલ ઇન્સ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. નાથીલાલ અને અન્ય, ૧૯૯૯ એ.સી.જે. ૬૫૭

૨. નેશનલ ઇન્સ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. પ્રેમબાઈ પટેલ અને અન્ય (૨૦૦૫) ૬ એસ.સી.સી. ૧૭૨.

૩. નેશનલ ઇન્સ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. કુસુમ રાય અને અન્ય (૨૦૦૬) ૪ એસસીસી ૨૫૦. ૧૪.૧૧બી આ ત્રણ નિર્ણયો પ્રાસંગિક રહેશે કારણ કે કેટલીક ટિપ્પણીઓ વીમા કંપનીના પક્ષમાં અને વિરોધમાં છે દાવેદારો.

૧૪.૧૧સી નિઃસંદેહ એ સાચું છે કે નાથીલાલ અને અન્યના મામલામાં અગાઉનો ચુકાદો અગાઉની ઢિ-ન્યાયાધીશોવાળી ખંડપીઠ સમક્ષ ઉપલબ્ધ હતો અને કુસુમ રાય (ઉપરોક્ત) તેમજ પ્રેમબાઈ પટેલ (ઉપરોક્ત) ના મામલાઓના ચુકાદાઓ ઢિ-ન્યાયાધીશોવાળી ખંડપીઠના ચુકાદા પછીના હતા અને તેથી ઢિ-ન્યાયાધીશોવાળી ખંડપીઠને ઉક્ત ચુકાદાઓનું અવલોકન કરવાનો લાભ મળ્યો નહોતો. અમારા મત મુજબ, આ તમામ નિર્ણયોનો પણ એવો મહત્વપૂર્ણ

પ્રભાવ છે, જે દાવેદાર, વીમા કંપની અને તૃતીય પક્ષના અધિકારનો નિર્ધાર કરે છે, જેને વિશાળ પીઠે નક્કી કરવાનું રહેશે.

૧૪.૧૧ડી ઉપરોક્ત ઉપરાંત, અમારે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતની બંધારણીય પીઠ દ્વારા સી.એમ. જયા (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આપેલ ચુકાદાની અસરનો પણ વિચાર કરવો પડે છે, કારણ કે આ અદાલતની દ્વિ-ન્યાયાધીશ પીઠે ફિરદોસ પરવેઝ મૈસોરવાલા (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં ઉક્ત ચુકાદા પર આધાર રાખીને દાવેદારોના પક્ષમાં નિર્ણય કર્યો છે, જ્યારે બીજી એક દ્વિ-ન્યાયાધીશ પીઠે ચંદુલાલ ગોકલદાસના કેસમાં સી.એમ. જયા (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદા પર આધાર રાખીને વીમા કંપનીના પક્ષમાં નિર્ણય કર્યો છે.

૧૪.૧૧ઈ તેથી આ સંદર્ભમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના સંવિધાન પીઠના ચુકાદાની વ્યાપ્તિ, વિસ્તાર અને સાચો અનુપાત શું છે તે પણ નિર્ધારિત કરવો પડશે, કારણ કે બે ભિન્ન વિભાગીય ખંડપીઠોએ ભિન્ન અભિપ્રાયો અપનાવ્યા છે.

૧૪.૧૧એફ અગાઉ ઉપર દર્શાવ્યા મુજબ, સી.એમ. જયાના કેસમાં બંધારણીય પીઠના નિર્ણય પછીના અન્ય અનુવર્તી ચુકાદાઓ પણ છે, જેઓનો અમુક પ્રભાવ પડશે અને તેથી આ અપીલમાં મોટર વાહન અધિનિયમ, વીમા પોલિસી

તથા તૃતીય પક્ષોના અધિકારોની જોગવાઈઓ સંબંધિત સામાન્ય મહત્વનો કાનૂની મહત્વનો પ્રશ્ન ઉદ્ભવે છે.

૧૪.૧૨ આ ઉપરાંત, વિભાગીય ખંડપીઠના ચુકાદાઓ વચ્ચેનો સંઘર્ષ અને વીમા કંપનીના અધિકાર તથા અન્ય ચુકાદાઓ બાબતે, કેટલીક હદ સુધી અગાઉની વિભાગીય ખંડપીઠે આ પાસાને ધ્યાનમાં લીધો છે. અમારા મત અનુસાર, આ અપીલ તૃતીય પક્ષના અધિકારો, વીમાના પ્રકારો – તૃતીય પક્ષ વીમો અથવા “એક્ટ પોલિસી” વગેરે સંબંધિત મહત્વનો કાનૂની પ્રશ્ન પણ ઉઠાવે છે. અધિનિયમનો હેતુ અને પીડિતને આપવાનાં વળતર સંબંધિત સિદ્ધાંતનો પણ વિચાર કરવો ફરજિયાત બનશે. આ દૃષ્ટિએ, અમે અમારી કેટલીક નોંધોનો ઉલ્લેખ કરીએ છીએ ૧૬૭ મોટર વાહન અધિનિયમના હેતુ કલમ તથા વળતરના સિદ્ધાંતનું અર્થઘટન કરતી તૃતીય પક્ષ, વીમા પોલિસીના પ્રકાર, હેતુ કલમ અને વડી અદાલત તથા માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના કેટલાંક નિર્ણયો અંગેનો ચુકાદો.

૧૪.૧૩ તે ઉપરાંત, અપીલકર્તા તૃતીય પક્ષ અંગે વીમા કંપનીની જવાબદારીનો પ્રશ્ન ઉઠાવે છે.

૧૪.૧૪ ઉપરોક્ત મુદ્દાના પાસાને ધ્યાનમાં લેતા, અમારે નીચેના પાસાઓ પર વિચાર કરવાનો છે:

૧૪.૧૫ આ અપીલમાં કાયદાનો મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્ન ઉદ્ભવે છે, જે મોટર વાહન અધિનિયમની જોગવાઈઓ, ખાસ કરીને વીમા કંપની વિરુદ્ધ તૃતીય પક્ષોના અધિકાર અંગે છે. તૃતીય પક્ષનો અર્થ શું છે, વીમાના પ્રકારો – તૃતીય પક્ષ વીમો અથવા “અધિનિયમ પોલિસી” –

૧૪.૧૬ તૃતીય પક્ષ:

“વીમા કરારમાં તેના બે પક્ષકારો હોય છે, એટલે કે વીમાકર્તા અને વીમાધારક. તેઓ વીમા કરારના કરારકર્તા પક્ષકારો છે અને તેથી તેઓને પ્રથમ કહી શકાય અનુક્રમે પ્રથમ પક્ષ અને દ્વિતીય પક્ષ. એમ.વી. અધિનિયમના અધ્યાય ૧૧ માં “તૃતીય પક્ષ” શબ્દોના ઉપયોગથી વિધાનમંડળનો એવો આશય સ્પષ્ટ થાય છે કે વીમા કરારના એવા પક્ષને દર્શાવવો જે ન તો પ્રથમ પક્ષ હોય અને ન તો દ્વિતીય પક્ષ. અકસ્માતની પરિસ્થિતિમાં, તે પદયાત્રી, સાયકલચાલક અથવા મોટરસાયકલચાલક હોઈ શકે. એક્સએક્સએક્સએક્સએક્સએક્સ તૃતીય પક્ષ અથવા તેના પ્રતિનિધિ પ્રત્યે, નીચે વિગતવાર દર્શાવેલ અપવાદોને આધીન રહી, વીમાકર્તા હંમેશા જવાબદાર રહે છે. તૃતીય પક્ષના જોખમને આવરી લેવાની આવશ્યકતા એમ.વી. અધિનિયમની કલમ ૧૪૬ હેઠળ ઊભી થાય છે.”.

૧૪.૧૭ વીમાના પ્રકારો – તૃતીય પક્ષ વીમો અથવા “અધિનિયમ પોલિસી”:

૧૪.૧૮ સામાન્ય બોલચાલમાં જેને કહેવાતી “એક્ટ પોલિસી” કહેવામાં આવે છે, તે એવી પોલિસી છે જે એમ.વી. અધિનિયમ મુજબ વાહનના માલિકે તૃતીય પક્ષ પ્રત્યેના જોખમને ફરજિયાત રીતે આવરી લેવા માટે લેવાની આવશ્યકતા હોય છે. અધિનિયમ હેઠળની જવાબદારી માટે તેને સામાન્ય રીતે “એ” પોલિસી કહેવાય છે અને તે તમામ વાહનોને લાગુ પડે છે. એકમાત્ર અપવાદ કેન્દ્રીય અથવા રાજ્ય સરકારની માલિકીની અને ઉપયોગમાં લેવાતા વાહનો માટે રહેશે સરકારી હેતુઓ માટે, જે કોઈપણ વ્યાપારી હેતુ સાથે સંબંધિત ન હોય. જો વાહનો કોઈ વ્યાપારી હેતુ માટે કેન્દ્રીય અથવા રાજ્ય સરકાર દ્વારા અથવા કોઈ સ્થાનિક સત્તા દ્વારા અથવા કોઈ રાજ્ય પરિવહન ઉપક્રમ દ્વારા ચલાવવામાં આવે, તો એક વિશિષ્ટ આદેશ દ્વારા અપવાદ ઉપલબ્ધ થશે, જ્યારે કેન્દ્રીય અથવા રાજ્ય સરકારે તે સત્તાના કોઈપણ વાહનના ઉપયોગમાંથી ઊભી થતી કોઈપણ જવાબદારીની પૂરતી કરવા માટે એમવી અધિનિયમ હેઠળના નિયમો અનુસાર ભંડોળ સ્થાપિત અને જાળવ્યું હોય.”

૧૪.૧૯ આપણને આ બાબત પણ વિચારવાની છે કે એમ.વી. અધિનિયમનો હેતુ, જે એક હિતકારી જોગવાઈ અથવા સામાજિક અને કલ્યાણકારી વિધાન છે, અને જેના અંતર્ગત વળતર ચુકવવામાં આવે છે, તેનો ઉદાર અર્થઘટન સાથે વિચાર કરવો જરૂરી છે અને ઉક્ત હેતુ સિદ્ધ કરવા માટે આવી જોગવાઈઓ ઘડનાર વિધાનમંડળની મંશા પણ ધ્યાનમાં લેવી આવશ્યક છે.

૧૪.૨૦ અમે અધિનિયમના હેતુનો પણ વિચાર કર્યો છે, જે હિતલક્ષી જોગવાઈ અથવા સામાજિક અને કલ્યાણકારી વિધાન છે, જેના હેઠળ અદાલતે પ્રાણઘાતક અકસ્માતના કિસ્સામાં અવસાન પામેલા વ્યક્તિના કાનૂની વારસદારો અથવા પ્રતિનિધિને વળતર આપવાનું હોય છે અને મોટર વાહન દ્વારા સર્જાયેલા અકસ્માતથી ઈજા પામેલ વ્યક્તિને સુનિશ્ચિત કરવાનું હોય છે અકસ્માત. એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે આ અદાલતે હકીકત પર વિચાર કરતી વખતે જોગવાઈઓનો ઉદારતાપૂર્વક વિચાર કરવો જોઈએ.

૧૪.૨૧ જાહેર જનતાની સુરક્ષા અને સુવિધા તેમજ સંકલિત પરિવહન પ્રણાલીના વિકાસના હિતમાં બનાવવામાં આવેલ ૧૯૩૯ના અધિનિયમનો મૂળ હેતુ એવો હતો. તેથી, પરિવહનનું નિયમન કરવા માટે સત્તાઓ તેવી આવશ્યક હતી. ફરજિયાત વીમાનો સિદ્ધાંત તમામ રાજ્યો દ્વારા મંજૂર કરવામાં આવ્યો છે અને તેથી તે મુજબની જોગવાઈ અધિનિયમ હેઠળ કરવી આવશ્યક છે, જે ફરજિયાત છે.

૧૪.૨૨ ન્યાયમૂર્તિ જી.પી. સિંહ દ્વારા વિધિની વ્યાખ્યાનો સિદ્ધાંત – ૧૦મી આવૃત્તિ – ૨૦૦૬: કોઈપણ વિધિની વ્યાખ્યા કરતાં સમયે, તે વિધિનો વિષય અને હેતુ, અથવા તેના પાછળ રહેલું કારણ અને ભાવ ધ્યાનમાં રાખવું હંમેશા સુરક્ષિત રહે છે. આપણે તેનો હેતુ શું છે તે જોવું જોઈએ. વિધિની એવી રીતે વ્યાખ્યા કરવી જોઈએ કે તેના પાછળ રહેલા હેતુઓનો યોગ્ય કલ્પનાપૂર્વક વિચાર

કરવામાં આવે. તેનો અર્થઘટન અધિનિયમના પોતાના સર્વસામાન્ય હેતુના પ્રકાશમાં કરવું પડે. જ્યારે વ્યાખ્યાથી વિધિનો સ્પષ્ટ હેતુ નિષ્ફળ જાય છે, ત્યારે અદાલતોએ એવી વ્યાખ્યા સ્વીકારવાનો ઇનકાર કર્યો છે. વિધિની વ્યાખ્યા કરતાં સમયે, સામાન્ય રીતે આપણે

તેમને તેવા અર્થમાં સમજવા જોઈએ કે જેમાં તેઓ અધિનિયમના હેતુ સાથે સર્વોત્તમ રીતે સુસંગત બને અને જે વિધાનમંડળના હેતુને અમલમાં મૂકે. અદાલતે હેતુલક્ષી અભિગમ અપનાવવો જોઈએ, આ સિદ્ધાંત ધ્યાનમાં રાખીને કે જ્યાં સુધી અર્થઘટનની શક્યતા પરવાનગી આપે ત્યાં સુધી વિધાનિક નિષ્ફળતાને નકારી કાઢવી જોઈએ.

૧૪.૨૩ આ જોગવાઈનો આધારભૂત હેતુ, મૃત્યુ થયેલ હોય તે સ્થિતિમાં પીડિતના સગાસંબંધીઓને તાત્કાલિક લાભ પહોંચાડવાનો અને કાયમી અપંગતા થયેલ હોય તે સ્થિતિમાં અકસ્માતના અપંગ પીડિતને તાત્કાલિક લાભ પહોંચાડવાનો છે. સામાજિક કલ્યાણ સંબંધિત કાયદાનું અર્થઘટન કરતી વખતે, અદાલતોએ હિતલક્ષી અર્થઘટનનો નિયમ સ્વીકારવો જોઈએ અને દરેક સ્થિતિમાં તેવું અર્થઘટન પ્રાધાન્ય પામવું જોઈએ જે કાયદાની નીતિને પૂર્ણ કરે. જે હેતુઓના અનુસંધાનમાં અને જેમના હિત માટે આ અધિનિયમ પસાર કરવામાં આવ્યો છે, તે હેતુઓને વધુ લાભદાયક થાય તેવું અર્થઘટન સ્વીકારવું જોઈએ. (ઓરિએન્ટલ ફાયર એન્ડ જનરલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. અલેઈક્સો

ફર્નાન્ડિસ અને અન્ય – બૉમ્બે વડી અદાલત, પાણજી ખંડપીઠ –કોરમ: જી.ડી. કામત, ન્યાયાધીશ (ત્યારે તેઓ જે હતા તે મુજબ) ૬૧ કોમ. કેસેસ ૧૩૦)

૧૪.૨૪ નોંધવા યોગ્ય છે કે ઉપરોક્ત હેતુ અને મનશા સિદ્ધ થઈ ચૂક્યા છે. આ નીચેના નિર્ણયો દર્શાવે છે કે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પણ એમ.વી. અધિનિયમનું અર્થઘટન એમ.વી.ના હેતુ અને આશયને સિદ્ધ કરવા માટે કેવી રીતે કર્યું છે.

અધિનિયમ.:

૧૪.૨૫ મોટર ઓનર્સ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. જાદવજી કેશવજી મોદી અને અન્ય (એ.આઈ.આર. ૧૯૮૧ એસ.સી. ૨૦૫૯ પૃષ્ઠ ૨૦૬૫ પર) – પરિષેદ ૧૮ –

૧૪.૨૬ “પરા – ૧૮. તેથી, અમારો એવો મત છે કે કલમ ૯૫(૨) ના પ્રારંભિક ભાગમાં વિધાનમંડળ દ્વારા વપરાયેલી ભાષાની અસ્પષ્ટતા અને સી૧. (એ) માં આવેલાં “ઇન ઓલ” શબ્દો સાથે તે ભાષાના પરસ્પર સંબંધમાંથી ઉદ્ભવતી શંકાનો નિવારણ, અધિનિયમના ભાગ ૮ માં સમાયેલ, તૃતીય પક્ષના જોખમો વિષે વ્યવહાર કરતી જોગવાઈઓના આંતરિક વિધાનિક હેતુને ધ્યાનમાં રાખીને કરવો જોઈએ. તે એક સંવેદનશીલ પ્રક્રિયા છે, જેમાં તે હેતુમાં પ્રતિબિંબિત થતી સમાજની માંગણીઓને સમાવી લેવી પડે છે. ખરેખર, વિધાનિક અસ્પષ્ટતાઓના

આ ક્ષેત્રમાં, જે દુર્ભાગ્યવશ હજી ઓછી થતી નથી, અદાલતોને ખામી પૂરી કરવી, શંકાઓ દૂર કરવી અને કઠિનતાઓ ઓછી કરવી પડે છે.

"આ એક પરિપક્વ અને વિકસિત ન્યાયશાસ્ત્રના અત્યંત નિશ્ચિત સૂચકોમાંનું એક છે કે એ ચાદ રાખવું જોઈએ કે દરેક કાયદાનો હંમેશા કોઈ ન કોઈ હેતુ અથવા ઉદ્દેશ સિદ્ધ કરવાનો હોય છે, જેના પ્રત્યેની સહાનુભૂતિપૂર્ણ અને કલ્પનાશીલ શોધખોળ તેમના અર્થ માટે સૌથી નિશ્ચિત માર્ગદર્શક બને છે". કેબેલ વિ. માર્કહામ, (૧૯૪૫) ૧૪૮ એફ ૨ડી ૭૩૭, ૭૩૮.

૧૪.૨૭ આ ક્ષેત્રમાં કાયદાની વ્યાખ્યા માટે માર્ગદર્શન આપતું અથવા તેને નિયંત્રિત કરતું લઘુગણકનું કોઈ કોષ્ટક નથી, જેના કારણે ન્યાયાધીશો માટે કાયદાના હેતુના પ્રકાશમાં તેની વ્યાખ્યા કરવા પૂરતી અને ઈચ્છનીય વિવેકસત્તા રહે છે, જ્યાં વિધાનકર્તાઓ દ્વારા વપરાયેલી ભાષા માત્ર એક જ અને એકમાત્ર અર્થ આપતી ન હોય. આ બાબતને તે રીતે ધ્યાનમાં લેતાં, અમારો મત એવો છે કે "કોઈપણ એક અકસ્માત" આ અભિવ્યક્તિમાં વપરાયેલ "અકસ્માત" શબ્દનો અર્થ વિવિધ દાવેદારોના દૃષ્ટિકોણથી લેવો યોગ્ય છે, જેમાંથી દરેક પોતાના દ્વારા સહન કરાયેલા અકસ્માત અંગે અલગ દાવો કરવા હકદાર છે, વીમાકર્તાના દૃષ્ટિકોણથી નહીં."

૧૪.૨૮ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના મોટર ઓનર્સ ઈન્શ્યોરન્સ કો. લિ. (ઉપરોક્ત) ના કેસના ઉપરોક્ત ચુકાદામાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે

અધિનિયમની કલમ ૯૫(૨) માં વપરાયેલ “કોઈપણ એક અકસ્માત” અભિવ્યક્તિના બે અર્થ સ્વીકાર્ય છે. અધિનિયમના હેતુના સંદર્ભમાં, તેનો અર્થ એવો થાય છે કે અકસ્માતમાં ઇજાગ્રસ્ત થયેલ વ્યક્તિઓની સંખ્યા જેટલા અકસ્માતો ગણવામાં આવે અને વીમા પોલિસી હેઠળ આવરી લેવાયેલી વળતરની મર્યાદા દરેક દાવેદાર સુધી વિસ્તરે છે. તેથી, દરેક કેસમાં રૂ. ૧,૫૦,૦૦૦/- ની હદ સુધી વીમા કંપની જવાબદાર ઠરે છે. જો એ જ અકસ્માત દરમિયાન એકથી વધુ વ્યક્તિઓને ઇજા થાય, તો દરેક વ્યક્તિએ અકસ્માત ભોગવ્યો ગણાય અને દરેકને વીમા કંપની પાસેથી કલમ ૯૫(૨) (એ) દ્વારા મર્યાદિત સંપૂર્ણ વળતર મેળવવાનો હક છે. તેથી, દરેક કેસમાં રૂ. ૧,૫૦,૦૦૦/- ની હદ સુધી વળતર ચૂકવવા માટે વીમા કંપની જવાબદાર છે. આમ, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે “અકસ્માત” શબ્દનો વ્યાપ દરેક મુસાફર સંબંધે વિસ્તૃત કર્યો છે. આથી સ્પષ્ટ થાય છે કે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે એમ.વી. અધિનિયમની જોગવાઈઓનું ઉદાર અર્થઘટન કર્યું છે.

૧૪.૨૯ શિવાજી દયાનુ પાટીલ અને અન્ય વિ. વત્સચલા ઉત્તમ મોરે (સ્મીટી.) [(૧૯૯૧) ૩ એસ.સી.સી. ૫૩૦]. તે કેસમાં, જે રીતે તથ્યો રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા તેમાં પરિણેદ ૨ મુજબ, તા. ૨૯મી ઓક્ટોબર, ૧૯૮૭ના રોજ, આશરે સવારે ૩ વાગ્યે, મહારાષ્ટ્ર રાજ્યના સાતારા જિલ્લામાં કવાઠા ગામ નજીક રાષ્ટ્રીય મહામાર્ગ-૪ પર નોંધણી નં. એમ.કે.એલ ૭૪૬૧ ધરાવતા પેટ્રોલ ટેન્કર અને નોંધણી નં. એમ.ઈ.એચ ૪૧૯૭ ધરાવતા ટ્રક વચ્ચે અથડામણ થઈ હતી.

પેટ્રોલ ટેન્કર પુણે તરફથી બેંગલોર તરફ જઈ રહ્યું હતું જ્યારે ટ્રક સામેથી આવી રહ્યો હતો, અને જણાવેલી અથડામણના પરિણામે પેટ્રોલ ટેન્કર રસ્તા પરથી ઉતરી ગયું અને મહામાર્ગથી આશરે ૨૦ ફૂટના અંતરે તેની ડાબી બાજુએ પલટી ખાઈ પડ્યું. પેટ્રોલ ટેન્કર પલટી જવાના પરિણામે તેમાં રહેલું પેટ્રોલ લીક થઈ બહાર આવ્યું અને નજીકમાં એકત્રિત થયું. આશરે સવારે ૭.૧૫ વાગ્યે, જણાવેલા પેટ્રોલ ટેન્કરમાં વિસ્ફોટ થયો જેના કારણે આગ લાગી. પેટ્રોલ ટેન્કર નજીક ભેગા થયેલા અનેક વ્યક્તિઓને દાઝવાની ઈજાઓ પહોંચી અને તેમાંથી થોડાક એ જણાવેલી ઈજાઓને કારણે પ્રાણ ગુમાવ્યા. આવી ઈજાઓના પરિણામે મૃત્યુ પામનારાઓમાંનો એક દીપક ઉત્તમ મોરે હતો. તે સંદર્ભમાં, મૃત પુત્રના કાનૂની પ્રતિનિધિ તરીકે દીપક ઉત્તમ મોરેની માતાએ, વળતરની માંગણી કરતાં, અધિનિયમની કલમ ૧૧૦ હેઠળ મોટર અકસ્માત દાવા અધિકરણ, સાતારા સમક્ષ અરજી દાખલ કરી. તેમણે અધિનિયમની કલમ ૮૨-એ હેઠળ ચુકવણી માટે પણ અરજી દાખલ કરી. અધિકરણ અરજીને આ આધાર પર ફગાવી દીધી કે વિસ્ફોટ અને આગના પરિણામે મૃતકને થયેલી ઈજાઓને મોટર વાહનના ઉપયોગમાંથી ઉદ્ભવેલ અકસ્માત કહી શકાય નહીં અને અધિનિયમની કલમ ૮૨-એની જોગવાઈઓ આકર્ષિત થતી નહોતી. જોકે, જ્યારે મામલો વડી અદાલતમાં ગયો, ત્યારે વડી અદાલતના વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે કલમ ૮૨-એની ઉપકલમ (જ) પર આધાર રાખીને નિરીક્ષણ કર્યું કે સંબંધિત સમયે ટેન્કર હાઈવે પર ચલાવવામાં આવી રહ્યું નહોતું પરંતુ તે ઉક્ત હાઈવેની (મૂળ લખાણ મુજબ બાજુ) પર ઊભું હતું અને અધિનિયમની કલમ ૮૨-એમાં આવેલ

‘ઉપયોગ’ શબ્દપ્રયોગના વ્યાપમાં આવતું હતું અને અધિનિયમની કલમ ૯૨-એ હેઠળ દોષવિહોળી જવાબદારીના આધારે વળતર ચૂકવવાનું બને. ઉક્ત ચુકાદા વિરુદ્ધ લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ દાખલ કરવામાં આવી હતી, જે નામંજૂર કરવામાં આવી. ત્યારબાદ તે બાબત માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત સુધી પહોંચી. તે સંદર્ભમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પરિચ્છેદ ૮ અને ૯ માં અધિનિયમની કલમ ૯૨-એ, કલમ ૯૨-બી અને કલમ ૯૨-સીનો વિચાર કર્યો છે, જેમાં ‘કાયમી અશક્તતા’ માટે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે અને ત્યારબાદ પરિચ્છેદ ૧૦ માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ગુજરાત સ્ટેટ રોડ ટ્રાન્સપોર્ટ કોર્પોરેશન વિ. રમણભાઈ પ્રભાતભાઈ, જેનો અહેવાલ (૧૯૮૭) ૩ એસ.સી.સી. ૨૩૪ માં પ્રકાશિત થયો છે, તે કેસના ચુકાદાનો વિચાર કર્યો અને પરિચ્છેદ ૧૨ માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે આ મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

૧૨. તેથી, સ્પષ્ટ થાય છે કે કલમ ૯૨એ એ લાભકારી વિધાનના સ્વરૂપની જોગવાઈ છે, જે મોટર વાહનના ઉપયોગમાંથી ઉદ્ભવતા અકસ્માતના ભોગ બનનારાઓને દોષવિહીન જવાબદારીના આધારે વળતરરૂપે મર્યાદિત રકમનું ત્વરિત ચુકવણું કરવાનો લાભ આપવાના હેતુથી ઘડવામાં આવી છે. લાભકારી વિધાનના અર્થઘટનના પ્રશ્નમાં અદાલતોનો અભિગમ એવો રહ્યો છે કે જે અર્થઘટન અધિનિયમ પાછળ રહેલા હિતકારી હેતુને આગળ વધારે તેવો અર્થ સ્વીકારવો, અને જે અર્થઘટન તે હેતુને નિષ્ફળ બનાવવાની દિશામાં જાય તેને પ્રાધાન્ય ન આપવું. આ જ અભિગમ આ અદાલતે પણ અધિનિયમની

જોગવાઈઓનું અર્થઘટન કરતી વખતે અપનાવ્યો છે. [મોટર ઓનર્સ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. જાદવજી કેશવજી મોદી (૧૯૮૨) ૧ એસ.સી.આર. ૮૬૦: (એ.આઈ.આર. ૧૯૮૧ એસ.સી. ૨૦૫૯); અને સ્કેન્ડિયા ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. કોકિલાબેન ચંદ્રવદન, (૧૯૮૭) ૨ એસ.સી.આર. ૭૫૨: (એ.આઈ.આર. ૧૯૮૭ એસ.સી. ૧૧૮૪)૧.

૧૪.૩૦ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે “ઉદ્ભવતી અભિવ્યક્તિ” શું છે તે પ્રશ્ન પર વિચાર કર્યો

“મોટર વાહનના ઉપયોગ” માંથી ઉદ્ભવેલો અને ત્યારબાદ અધિનિયમની કલમ ૯૨-એ તથા બોમ્બે મોટર વાહન નિયમો, ૧૯૮૯ ના નિયમ ૨૯૧-એ નો પણ વિચાર કરવામાં આવ્યો, અને પાનું ૫૫૩ પરના અનુચ્છેદ ૪૪ માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું છે:

“... વધુમાં, અધિનિયમની કલમ ૯૨-એ હેઠળ વળતર મંજૂર કરવા માટે, દાવા અધિકરણએ નીચેની બાબતો અંગે પોતાને સંતુષ્ટ કરવું આવશ્યક છે:

- (૧) મોટર વાહનના ઉપયોગમાંથી એક અકસ્માત ઊભો થયો છે;
- (૨) ઉક્ત અકસ્માતના પરિણામે દાવો કરનાર વ્યક્તિને કાયમી અપંગતા થઈ હોય અથવા જેના કાનૂની પ્રતિનિધિ દાવો કરી રહ્યા છે તે વ્યક્તિનું અવસાન થયું હોય.
- (૩) અકસ્માતમાં સંકળાયેલા મોટર વાહનના માલિક અને વીમાકર્તા સામે દાવો કરવામાં આવે છે.”

૧૪.૩૧ તૃતીય પક્ષને ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા વળતર ફાળવતી વખતે આ તમામ પ્રશ્નોનો વિચાર કરવો ફરજિયાત બનશે. આ સંદર્ભમાં અમે વળતરના સિદ્ધાંતો શું છે તે વિચારવાનું રહે છે:

૧૪.૩૨ અર્થઘટનનો બીજો એક સિદ્ધાંત, જેનો અમારે વિચાર કરવો છે:

જ્યારે કોઈ કાયદાની જોગવાઈઓ જાહેર ફરજના પાલન સાથે સંબંધિત હોય અને મામલો એવો હોય કે આ ફરજની અવગણના કરીને કરવામાં આવેલા કૃત્યોને રદબાતલ અને અમાન્ય ઠરાવવાથી ગંભીર સામાન્ય અસુવિધા ઊભી થાય, અથવા એવા વ્યક્તિઓ પ્રત્યે અન્યાય થાય જેમને આ ફરજ સોંપવામાં આવેલા લોકો ઉપર કોઈ નિયંત્રણ ન હોય, અને તે જ સમયે આપું કરવાથી વિધાનમંડળના મુખ્ય હેતુને પ્રોત્સાહન પણ ન મળે, ત્યારે એવી જોગવાઈઓને માત્ર નિર્દેશાત્મક ગણવાની પ્રથા રહી છે.

(સંદર્ભ: મોન્ટ્રીયલ સ્ટ્રીટ રેલવે વિ. નોર્મેન્ડિન, (૧૯૧૭) એસી ૧૭૦ : એ.આઈ.આર. ૧૯૧૭ પી.સી. ૧૪૨ પૃષ્ઠ ૧૪૪ અને તેમજ (૧૯૯૭) ૯ એસ.સી.સી. ૧૩૨ ઓરિયેન્ટલ ઇન્શ્યોરન્સ કંપની લિ. વિ. ઇન્ડરજિત કૌર માં અહેવાલિત કેસમાં.) {સંદર્ભ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ જી.પી. સિંહ દ્વારા સ્ટેચ્યુટરી ઇન્ટરપ્રિટેશનના સિદ્ધાંતો, દસમું સંસ્કરણ, પૃષ્ઠ ૩૮૩}.

૧૪.૩૩ અમે આ પણ નોંધ લઈ શકીએ છીએ કે એમ.વી. અધિનિયમની કલમ ૧૬૩એના સ બંધમાં તૃતીય પક્ષની બેદરકારી બાબતે,

કૌશલુમા બેગમ અને અન્ય વિ. ન્યૂ ઈન્ડિયા એશ્યોરન્સ કો. લિ. અને અન્ય, જે ૨૦૦૧ એસીજે ૪૨૮ માં અહેવાલિત છે, તે મામલામાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે કલમ ૧૪૦ અંગે, જેમાં માર્ગ પર મુસાફરી કરતો તૃતીય પક્ષ સંડોવાયેલ હોય તેવી દુર્ઘટના વિષયક પ્રશ્ન ઉદ્ભવ્યો હતો, પાનું ૪૩૩ ના પરિચ્છેદ ૧૯ માં આ મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

“ એમ.વી. અધિનિયમની કલમ ૧૪૦માં કલ્પાયેલ ‘દોષવિહીન જવાબદારી’ કડક જવાબદારીના નિયમથી ભિન્ન ઓળખી શકાય તેવી છે. પ્રથમ સ્થિતિમાં વળતરની રકમ નિશ્ચિત છે અને તે નિયમના અપવાદોમાંથી કોઈપણ લાગુ પડતા હોવા છતાં પણ ચૂકવવાપાત્ર છે. તે એક કાનૂની રીતે સર્જાયેલી જવાબદારી છે; તેના અભાવે દાવેદારને તે આધારે કોઈ રકમ મળવી જોઈએ નહીં. મોટર વાહનોના ઉપયોગમાંથી ઉદ્ભવેલા અકસ્માતના કારણે વળતરનો દાવો, ઉક્ત કાયદાની જોગવાઈઓ વિના પણ, સામાન્ય કાનૂન હેઠળ કરી શકાય છે. એમ.વી. અધિનિયમની જોગવાઈઓ એ અનુમતિ આપે છે કે ‘દોષવિહીન જવાબદારી’ હેઠળ ચૂકવાયેલ વળતર,

ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા ફાળવવામાં આવેલી અંતિમ રકમ. તેથી, આ બંને બે અલગ આધારભૂત પરિસ્થિતિઓ પર આધારિત છે. તેથી, અમારો મત છે કે એમ.વી. અધિનિયમની કલમ ૧૪૦ થી અલગ પણ, મોટર વાહનો ઉપયોગ કરતી વખતે બનેલા અકસ્માતમાં પીડિત વ્યક્તિ ટ્રિબ્યુનલ પાસેથી વળતર મેળવવા હકદાર છે, સિવાય કે અપવાદોમાંથી કોઈ એક લાગુ પડતો હોય.”

વળતરનાં સામાન્ય સિદ્ધાંતો:

૧૫. નોંધવું યોગ્ય છે કે હાલના કેસમાં ટ્રિબ્યુનલનો એવોર્ડ આ અદાલત સમક્ષ અપીલમાં પડકાર હેઠળ છે, અને આ અદાલતે અધિનિયમ હેઠળ પ્રદાન કરાયેલા વળતરના સિદ્ધાંતનો નિર્ધાર કરવો છે. તેથી, અપીલનો નિર્ણય કરતી વખતે, આ અદાલતે નીચેના સિદ્ધાંતો/નિર્ણયો પર નજર કરવી રહેશે.

(૧) બિન-નાણાકીય નુકસાન (૨) મોટર વાહન અધિનિયમ હેઠળ વળતરના મૂલ્યાંકન (૩) ગુણક (૪) આશ્રિતતા : ગુણ્ય

નિર્ણયો:

(૧)(૧૯૬૫) ૧ ઓલ ઈ.આર. ૫૬૩ – વોર્ડ વિ. જેમ્સ – પાનું ૫૭૩ પર (૩) તેના સંક્ષિપ્ત થયેલા જીવનકાળ દરમિયાન થયેલ નુકસાન.

(૨) આર.ડી. હટ્ટંગડી વિ. પેસ્ટ કન્ટ્રોલ (ઇન્ડિયા) પ્રા. લિ. તથા અન્ય (૧૯૯૫ એસીજે ૩૬૬) જેમાં પૃષ્ઠ ૩૭૦ પરના પરિચ્છેદ ૧૦ માં.

(૩) વિભાગીય નિયામક, કે.એસ.આર.ટી.સી. વિ. મહાદેવ શેટ્ટી અને અન્ય એક. (૨૦૦૩) ૭ એસ.સી.સી. ૧૯૭.

૧૫.૧ મોટર વાહન અધિનિયમની જોગવાઈઓ અને વીમા પોલિસીમાંથી નીચેની સ્થિતિ ઉજાગર થાય છે:

(૧) માલિક વીમા કંપની સાથે એવી વીમા પોલિસી લે છે, જેમાં વાહનના માલિકની જવાબદારી નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવેલી હોય છે. જો માલિકનું મૃત્યુ થાય

અથવા તેને શારીરિક ઈજા થાય, તો પોલિસીની શરતોના આધારે વીમા કંપની વળતર ચૂકવવા માટે જવાબદાર બને છે.

(૨) જો માલિક કોઈ ડ્રાઈવર અથવા કલીનર અથવા અન્ય કર્મચારીને રોજગારમાં રાખે અને જો તે કર્મચારીને મૃત્યુ થાય અથવા શારીરિક ઈજા થાય, તો વીમા કંપની કામદારોના વળતર અધિનિયમમાં સમાવાયેલ જવાબદારીની હદ સુધી જવાબદાર રહેશે.

(૩) વાહનના મુસાફરોના સંબંધમાં, માલિક અન્ય મુસાફરો બાબતે ખાસ કરીને તેવા વાહન માટે, જે મુસાફરો સાથે ચાલે છે, વીમો ઉતરાવી શકે છે.

(૪) જે વ્યક્તિઓ વાહનમાં મુસાફરી કરી રહી નથી, પરંતુ વાહનના બહાર છે અને જે વ્યક્તિઓ માર્ગ પર છે તથા પદયાત્રીઓ છે, અને જો તેઓને ઈજા થાય, તો અધિનિયમની જોગવાઈઓ તથા વીમા કંપનીની પોલિસી મુજબ વીમા કંપનીની જવાબદારી અધિનિયમ મુજબની રહેશે. આ ભેદનો વિચાર હાલની અપીલ તથા અમે જે અન્ય નિર્ણયોનો ઉલ્લેખ કર્યો છે, તેમના વિચાર સમયે પણ કરવો પડશે. જુના અધિનિયમની જોગવાઈની નવા અધિનિયમ સાથે તુલના:

૧૬. યદ્યપિ આ અપીલ ૧૯૩૯ના અધિનિયમ (જૂનો અધિનિયમ)ની જોગવાઈઓમાંથી ઉદ્ભવે છે, તથાપિ ત્યારબાદ વિધાનમંડળે સુધારા કરીને નવો અધિનિયમ, ૧૯૮૮ ઘડ્યો અને અમલમાં મૂક્યો છે, જે મોટર વાહન સંબંધિત કાયદાને સંકલિત કરવા અને તેમાં સુધારો કરવા માટેનો અધિનિયમ પ્રદાન કરે છે અને જે ૧.૭.૧૯૮૯થી અમલમાં આવ્યો છે. યદ્યપિ નવા અધિનિયમની

જોગવાઈઓનો વર્તમાન અપીલ, જોકે, અમે તેનો ઉલ્લેખ માત્ર મર્યાદિત હેતુ માટે જ કરી રહ્યા છીએ, જેથી વર્તમાન અપીલમાં ઉદ્ભવતા પ્રશ્નને વિધાનમંડળે કેવી રીતે વિચારમાં લીધો છે તે દર્શાવી શકાય. હકીકતમાં, અધિનિયમની કલમ ૯૫(૨)(બી), જેનો અમે વિચાર કર્યો છે, તેમાં પહેલેથી જ સુધારો કરવામાં આવ્યો છે અને જણાવેલ કલમ અધિનિયમની નવી કલમ ૧૪૭નો ભાગ રહેતી નથી. પરિણામે, તમામ કેસોમાં વીમાકર્તાની જવાબદારી ઉપજેલી જવાબદારીની પૂર્ણ હદ સુધી રહેશે.

૧૬.૧ કલમ ૧૪૫ વ્યાખ્યા પ્રદાન કરે છે. આ કલમ જૂના અધિનિયમની કલમ ૯૩ ને અનુરૂપ છે, આ કલમમાં કોઈ ફેરફાર નથી. કલમ ૧૪૬ તૃતીય પક્ષના જોખમ સામે વીમાની આવશ્યકતા પ્રદાન કરે છે. ઉક્ત કલમ જૂના અધિનિયમની કલમ ૯૪ ને અનુરૂપ છે.

૧૬.૨ નવા અધિનિયમની કલમ ૧૪૭માં વીમા પોલિસીઓની આવશ્યકતાઓ અને જવાબદારીની મર્યાદાઓ અંગે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે અને ઉક્ત કલમ જૂના અધિનિયમની કલમ ૯૫ને અનુરૂપ છે. તેમાં બે મહત્વપૂર્ણ ફેરફારો છે. પ્રથમ, એ છે કે જૂના અધિનિયમની કલમ ૯૫(૧) ની બીજી ઉપશરતને અનુરૂપ કોઈ જોગવાઈ નથી. આ ઉપશરતમાં એવું વિધાન કરવામાં આવ્યું હતું કે કાયદેસરની પોલિસી આવશ્યક ગણાશે નહીં, “સિવાય કે જ્યાં વાહન એવું વાહન હોય જેમાં મુસાફરોને લઈ જવામાં આવે છે ભાડે કે પારિતોષિક માટે અથવા

રોજગારના કારના કારણે અથવા તેના અનુસરણમાં, દાવાનો ઉદ્ભવ થાય તેવી ઘટનાના બનેલા સમયે વાહનમાં અથવા તેના ઉપર લઈ જવાતા અથવા તેમાં પ્રવેશતા અથવા તેના ઉપર ચઢતા અથવા તેમાંથી ઉતરતા વ્યક્તિઓના મૃત્યુ અથવા દેહ ઈજાના સંદર્ભમાં જવાબદારી આવરી લેવા માટે". જ્યાં સુધી વર્તમાન અપીલનો પ્રશ્ન છે ત્યાં સુધી આ સુધારાનો કોઈ અસર નથી.

૧૬.૩ બીજો મહત્વપૂર્ણ ફેરફાર એ છે કે જૂની કલમ ૮૫(૨)(એ) અને (બી) માં જોગવાયેલ વીમાકર્તાની જવાબદારીની મર્યાદાઓને નવા અધિનિયમની કલમ ૧૪૭ માં સ્થાન મળતું નથી. તેનું પરિણામ એ છે કે બધા જ કેસોમાં (કર્મચારીઓ સંબંધિત જવાબદારી અને મિલકતને થયેલા નુકસાનને છોડીને) વીમાકર્તાની જવાબદારી થયેલી જવાબદારીના પૂર્ણ વ્યાપ સુધી રહેશે.

૧૬.૪ નવા અધિનિયમની કલમ ૧૪૮, જેમાં તૃતીય પક્ષના જોખમોના સંદર્ભમાં વીમાકૃત વ્યક્તિઓ સામેના ચુકાદાઓ અને અવોર્ડોનું પાલન કરવાની વીમાકર્તાઓની ફરજની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. આ કલમ જૂના અધિનિયમની કલમ ૮૬ ને અનુરૂપ છે. જૂના અધિનિયમની કલમ ૮૬(૨) (એ) હેઠળનો બચાવ નવા અધિનિયમની કલમ ૧૪૮ હેઠળ ઉપલબ્ધ નથી, કારણ કે તેમાં તેની અનુરૂપ જોગવાઈ નથી.

૧૬.૫ નવા અધિનિયમની કલમ ૧૫૦, જે વીમાધારકની દેવાળિયાપણાની સ્થિતિમાં વીમાકર્તાઓ વિરુદ્ધ તૃતીય પક્ષોના હકો માટે જોગવાઈ કરે છે. આ કલમ જૂના અધિનિયમની કલમ ૮૭ને અનુરૂપ છે.

૧૬.૬ તે ઉપરાંત, જ્યાં સુધી નવા અધિનિયમનો પ્રશ્ન છે, અમારી પાસે કલમ ૧૬૩-એ પણ છે, જે બંધારિત સૂત્રના આધારે વળતર ચુકવણી અંગેની વિશેષ જોગવાઈઓ પ્રદાન કરે છે. કલમ ૧૬૩-એ, જે અધિનિયમની કલમ ૧૪૦ હેઠળના દાવા ઉપરાંત અથવા તેના વિકલ્પરૂપે સંપૂર્ણપણે નવી જોગવાઈ પ્રદાન કરે છે. ઉક્ત કલમ ૧૪મી નવેમ્બર, ૧૯૯૪થી અમલમાં આવી છે. આ નવી કલમ છે અને આવી જોગવાઈ જૂની જોગવાઈમાં ન હતી.

૧૬.૭ આ બધી જોગવાઈઓના પ્રકાશમાં, એવું જણાય છે કે વિધાનમંડળે જોગવાઈમાં પણ એવો સુધારો કર્યો છે કે કલમ ૮૫ માં રહેલી વીમા કંપનીની મર્યાદિત જવાબદારી દૂર કરવામાં આવી છે, જેના પરિણામે તૃતીય પક્ષ વીમા કંપની પાસેથી અમર્યાદિત રકમનો દાવો કરી શકે છે અને, તેથી, આ અપીલમાં ઊભો થયેલો પ્રશ્ન નવા અધિનિયમ હેઠળ ઉપલબ્ધ ન પણ રહે. તેથી, અહીં અમે જે કોઈ નિરીક્ષણો કરી રહ્યા છીએ તે માત્ર જૂના અધિનિયમની જોગવાઈઓ.

૧૬.૮ આ બધું દર્શાવે છે કે આ બાબતમાં દાવેદારોને લાભ આપવા અંગે વિધાનમંડળ અવગત છે.

૧૭. અમે આ સમગ્ર મામલો વિશાળ ખંડપીઠને શા માટે મોકલી રહ્યા છીએ: ૧૭એ આ કેસમાં અકસ્માત ૧૯.૯.૧૯૮૨ના રોજ થયો હતો. દાવેદારે ૧૯૮૩માં દાવા અરજી દાખલ કરી હતી. નીચલી અદાલતે ૨૮.૮.૧૯૮૫ના રોજ મામલાનો નિર્ણય કર્યો હતો. અપીલ ૧૯૮૬માં દાખલ કરવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ, અપીલ સ્મૃતિપત્રમાં ૧૯૮૮માં સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો. અમે ૨૦૦૬માં આ અપીલની સુનાવણી કરી રહ્યા છીએ. આ જટિલ ઇતિહાસને ધ્યાનમાં રાખીને, અમારો એવો મત છે કે કાયદાના કેટલાક પ્રશ્નો મોકલવાને બદલે, અમે સમગ્ર મામલો વિશાળ ખંડપીઠને મોકલી શકીએ.

૧૭બી ઉપરોક્ત ચર્ચાને ધ્યાનમાં રાખીને અને બે વિભાગીય ખંડપીઠોના અભિપ્રાયોમાં રહેલા મતભેદને ધ્યાનમાં રાખીને તથા ગુજરાત વડી અદાલત નિયમોનો નિયમ ૫ ધ્યાનમાં રાખીને, આ વિભાગીય ખંડપીઠ ઇચ્છે છે કે ઉઠાવવામાં આવેલા પ્રશ્નો અંગે સમગ્ર મામલો વિશાળ ખંડપીઠને મોકલવામાં આવે. કાર્યાલયને આ મૂકવા માટે નિર્દેશ આપવામાં આવે છે

આ બાબત માનનીય કાર્યકારી મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ સમક્ષ મુકવામાં આવે, જે આ અપીલની સુનાવણી માટે વિશેષ ખંડપીઠ અથવા વિશાળ ખંડપીઠની રચના કરવાની બાબત વિચારણા કરી શકે.

૧૭સી સામાન્ય રીતે, અમે કારણો આપ્યા ન હોત, પરંતુ આ અપીલમાં ઉભા થતા કાયદાના મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્નોને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે આ મામલો વિશાળ ખંડપીઠને સંદર્ભિત કરવા માટે કારણો આપ્યા છે.

૧૮. કેસનો અંતિમ વિદાય લેતાં પહેલાં, હું મોટર ઇન્સ્યુરર્સ' બ્યુરો વિ. કોનેલ (૧૯૭૦ એસીજે ૧૪૪) માં લોર્ડ ડેનિંગ દ્વારા કરાયેલા અવલોકનો ઉદ્ધૃત કરવા ઇચ્છું છું. મુસાફરો માટે પણ ફરજિયાત વીમાની જોગવાઈ કરવા અંગે.

“ઘણા લોકો માને છે કે મુસાફરો માટે ફરજિયાત વીમાની જોગવાઈ થાય તે માટે અધિનિયમમાં ફેરફાર થવો જોઈએ. હું પણ એવું જ માનું છું. મુસાફર માટે આ અત્યંત કઠિન પરિસ્થિતિ છે કે ચાલકની બેદરકારીથી તેને ઇજા થાય અને વળતર મેળવવા માટે તેની પાસે કોઈ ઉપાય ન હોય. હું આશા રાખું છું કે સંસદ ટૂંક સમયમાં આ સ્થિતિનો ઉપચાર કરશે. તે દરમિયાન, હું સૂચન કરું છું કે જે કોઈ લિફ્ટ માગે છે અથવા સ્વીકારે છે તેણે ચાલકને પૂછવું જોઈએ; “શું તમે મુસાફરો માટે વીમિત છે કે નહીં?” કારણ કે, જો તે ન હોય અને અકસ્માત થાય, તો તેને કોઈ વળતર મેળવવા સક્ષમ થઈ શકે”.

(સંદર્ભ: ૧૯૭૫ એસીજે ૯૫ પાના ૯૯ પર).

(એમ.એસ. શાહ, ન્યાયમૂર્તિ)

(કે.એમ. મહેતા, ન્યાયમૂર્તિ)

સહમતિનો અભિપ્રાય:

એમ.એસ. શાહ, ન્યાયમૂર્તિ દ્વારા:

આ હકીકતને ધ્યાનમાં લેતા કે અપીલકર્તા-દાવેદારના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા આધારિત આ અદાલતની બે વિભાગીય ખંડપીઠોના ચુકાદાઓ, ઓરિએન્ટલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. ફિરદોસ પરવેઝ મૈસોરવાલા ૨૦૦૩(૨) જી.એલ.આર. ૧૬૮૪ અને ન્યૂ ઇન્ડિયા અશ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. રાજાભાઈ વસંગભાઈ ભરવાડ, ૨૦૦૬(૧) જી.એલ.આર. ૬૬૮, ઉપરાંત અન્ય ત્રણ વિભાગીય ખંડપીઠોના આ અદાલતના ચુકાદાઓ, યુનાઈટેડ ઇન્ડિયા ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. ચંદુલાલ ગોકળદાસ મહેતા, ૨૦૦૩(૩) જી.એલ.આર. ૨૩૮૬, યુનાઈટેડ ઇન્ડિયા ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. શોભનાબેન ગિરીશભાઈ, ૨૦૦૦ એ.સી.જે. ૧૯૩, અને જયપુર ગોલ્ડન ટ્રાન્સપોર્ટ કંપની પ્રા. લિ. વિ. શ્રી કેદાવલ મગનલાલ, ફર્સ્ટ અપીલ નં. ૧૫૯/૧૯૬૮ માં ૩.૧૧.૧૯૭૧ના રોજ નિર્ધારિત, જેમનો ઇન્શ્યોરન્સ કંપનીના વિદ્વાન વકીલે આધાર લીધો છે, તથા ત્યારબાદના સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયો, નેશનલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. બલજીત કૌર (૨૦૦૪) ૨ એસ.સી.સી. ૧, નેશનલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. પૂજા રોલર ફ્લોર મિલ્સ (પી) લિ., (૨૦૦૫) ૧૧ એસ.સી.સી. ૩૮૬, નેશનલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. કેશવ બહાદુર, ૨૦૦૪ એ.સી.જે. ૬૪૮ તેમજ નેશનલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. પ્રેમભાઈ પટેલ, (૨૦૦૫) ૬ એસ.સી.સી. ૧૭૨ માં પ્રસ્તાવિત થયેલાના પ્રકાશમાં, આ અપીલમાં ઉઠાવાયેલ કાનૂની પ્રશ્નનો નિર્ણય વિશાળ પીઠ દ્વારા કરવો આવશ્યક

છે. તેથી, હું મારા વિદ્વાન ભાઈ માનનીય શ્રી ન્યાયમૂર્તિ કે.એમ. મહેતાના આ નિષ્કર્ષ સાથે સંમત છું કે આ અપીલને વિશાળ પીઠ સમક્ષ મૂકવામાં આવે.

(એમ.એસ. શાહ, ન્યાયમૂર્તિ)

(કે.એમ. મહેતા, ન્યાયમૂર્તિ)

પીકેએન/

The translation of this judgment has been provided by

M/s Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.